

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: _____ заочна _____
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Справедлива торгівля у подоланні асиметрії міжнародних економічних відносин»

_____ (назва теми)

здобувача Осетрової Анни Євгенівни

_____ (ПІБ, підпис)

Науковий керівник: кандидат економічних наук Москалюк Н. П.

_____ (науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

_____ (підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

_____ (підпис)

Київ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА **«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»**
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ **05 Соціальні та поведінкові науки**
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ **051 «Економіка»**

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант) освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

_____ Цимбал Л.І.
(підпис) (ініціали, прізвище)
«_____» _____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної економіки

_____ Столярчук Я.М.
(підпис) (ініціали, прізвище)
«_____» _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти _____ Осетровій Анні Євгенівні _____
(прізвище, ім'я, по батькові)
_____ заочної _____ форми навчання
очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: «Справедлива торгівля у подоланні асиметрії міжнародних економічних відносин»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «02» червня 2022 р. № 519-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах:

Джерельної бази наукових публікацій зарубіжних та вітчизняних науковців, використовуються дані та аналітичні матеріали які розміщені на офіційних сайтах FairtradeInternational, WorldFairTradeOrganization (WFTO — Світова організація чесної торгівлі).

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретико-методологічні основи справедливої торгівлі в системі міжнародних економічних відносин <i>(назва розділу)</i>
Розділ 2	Аналіз тенденцій розвитку справедливої торгівлі на глобальних ринках <i>(назва розділу)</i>
Розділ 3	Перспективи подолання асиметрії міжнародних економічних відносин для світових економік та України <i>(назва розділу)</i>

Об'єкт дослідження:	справедлива торгівля як спосіб подолання асиметрії міжнародних економічних відносин
Предмет дослідження:	теоретико-методологічні та практичні аспекти справедливої торгівлі як способу подолання асиметрії міжнародних економічних відносин.
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	аналіз тенденцій розвитку справедливої торгівлі на глобальних ринках та визначення перспектив подолання асиметрії міжнародних економічних відносин для світових економік та України.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1

- визначити сутність справедливої торгівлі у системі міжнародних економічних відносин.
- здійснити характеристику асиметрії міжнародних економічних відносин.
- розробити методика аналізу справедливої торгівлі та асиметрії міжнародних економічних відносин.

У розділі 2

- оцінити структурну динаміку справедливої торгівлі на глобальних ринках.
- ідентифікувати тенденції асиметрії міжнародних економічних відносин.
- визначити фактори впливу на справедливу торгівлю та розвиток міжнародних економічних відносин.

У розділі 3

- виділити пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками та Україною.

– обґрунтувати можливості запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні.

– визначити передумови та перспективи подолання асиметрії міжнародних економічних відносин завдяки концепції справедливої торгівлі.

**Завдання підготував
науковий керівник**

_____ Москалюк Н.П.
(підпис) (ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

Завдання одержав здобувач

_____ Осетрова А.Є.
(підпис) (ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 87 сторінок, 15 таблиць, 17 рисунків, перелік джерел посилання з 88 найменувань, додатки.

«Справедлива торгівля у подоланні асиметрії міжнародних економічних відносин»

(назва кваліфікаційної магістерської роботи)

Об'єктом дослідження є справедлива торгівля як спосіб подолання асиметрії міжнародних економічних відносин.

Предметом дослідження теоретико-методологічні та практичні аспекти справедливої торгівлі як способу подолання асиметрії міжнародних економічних відносин.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – аналіз тенденцій розвитку справедливої торгівлі на глобальних ринках та визначення перспектив подолання асиметрії міжнародних економічних відносин для світових економік та України.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- визначити сутність справедливої торгівлі у системі міжнародних економічних відносин
- здійснити характеристику асиметрії міжнародних економічних відносин.
- розробити методику аналізу справедливої торгівлі та асиметрії міжнародних економічних відносин.
- оцінити структурну динаміку справедливої торгівлі на глобальних ринках.
- ідентифікувати тенденції асиметрії міжнародних економічних відносин.
- визначити фактори впливу на справедливу торгівлю та розвиток міжнародних економічних відносин.
- виділити пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками та Україною.
- обґрунтувати можливості запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні.
- визначити передумови та перспективи подолання асиметрії міжнародних економічних відносин завдяки концепції справедливої торгівлі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні положень роботи при формуванні стратегії розвитку міжнародної торгівлі світових економік та України для зменшення асиметрії міжнародних економічних відносин.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2022.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, справедлива торгівля, глобальні ринки, міжнародна торгівля, світова організація чесної торгівлі, асиметрія міжнародних економічних відносин.

ВІДГУК

на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми: «Міжнародна економіка»
Осетрової Анни Євгенівни

на тему **«Справедлива торгівля у подоланні асиметрії міжнародних економічних відносин»**

1. Актуальність теми: Розвиток міжнародних торговельно-економічних відносин країн в умовах поглиблення глобалізації все більше призводить до формування асиметрій на глобальних торгових ринках. У зв'язку з цим виникає необхідність формування структурних основ чесної та справедливої торгівлі для подолання асиметрії міжнародних економічних відносин. Тому дослідження даної проблематики є актуальним.

2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи: тема дослідження розкрита на високому рівні. Автором визначені теоретико-методичні основи справедливої торгівлі в системі міжнародних економічних відносин, охарактеризовано асиметрії міжнародних економічних відносин та проведено аналіз тенденцій розвитку справедливої торгівлі на глобальних ринках. Робота містить високий рівень інформаційного забезпечення.

3. Наявність самостійних розробок автора: проявляється в оцінці структурної динаміки справедливої торгівлі на глобальних ринках, ідентифікації тенденцій асиметрії міжнародних економічних відносин, виявленні факторів впливу на справедливу торгівлю і розвиток міжнародних економічних відносин.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: полягає у можливості використання сформованої кластерної моделі за показниками асиметрії міжнародної торгівлі для зменшення в подальшому цих асиметрій розвитку в міжнародних економічних відносинах світових економік. Систематизовані та виділені автором пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками визначено із врахування сучасних підходів концепції сталого розвитку. Позитивним також в роботі є запропоновані пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі економікою України.

5. Наявність недоліків: не достатньо повно розкрито регуляторні заходи, які можуть бути спрямовані на подолання асиметрій міжнародної торгівлі України на глобальних ринках. Суттєво це не впливає на зміст роботи.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: тема дослідження розкрита на високому рівні, робота виконана згідно вимог, допускається до захисту перед ЕК з оцінкою **46** балів.

Науковий керівник:

доцент кафедри міжнародної економіки,

кандидат економічних наук

“ 10” лютого 2023р.

Москалюк Н.П.

Рецензія
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти

Осетрова Анна Євгенівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема «Справедлива торгівля у подоланні асиметрії міжнародних економічних відносин»

Актуальність теми кваліфікаційної роботи і доцільність її розроблення

Дипломна робота є самостійним змістовним та комплексним науковим дослідженням, яке присвячено актуальній темі сьогодення. Справедлива торгівля в сучасному світі є значною проблемою, це спричинено наявністю асиметрію міжнародних економічних відносин. Актуальною залишається проблематика дослідження перспектив такої торгівлі у світі в цілому та можливостей її активізації в Україні зокрема, зважаючи на реальні переваги та можливі недоліки.

Якість проведеного дослідження

Робота виконана на практичному матеріалі, кваліфіковано, викладена послідовно, висновки та пропозиції носять обґрунтований характер.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи

Позитивним у роботі є детальний аналіз асиметрії міжнародної торгівлі на прикладі країн світу, а також України та використання кластерного аналізу конкурентного для ідентифікації тенденцій асиметрії міжнародних економічних відносин.

Зауваження

Зауваження відсутні

Результати дослідження обумовлюють практичну значущість роботи, що визначаються можливістю використання запропонованих ідей і механізмів при розробці стратегії впровадження справедливої торгівлі в Україні та зменшення асиметрії у світом торгівлі в цілому. Місце роботи та посада рецензента.

Науковий ступінь, учене звання (за наявності)

(підпис, ПІБ)

Підпис засвідчую: _____

(посада, підпис)

Місце печатки організації, де працює рецензент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СПРАВЕДЛИВОЇ ТОРГІВЛІ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	7
1.1. Сутність справедливої торгівлі у системі міжнародних економічних відносин.....	7
1.2. Характеристика асиметрії міжнародних економічних відносин.....	15
1.3. Методика аналізу справедливої торгівлі та асиметрії міжнародних економічних відносин	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СПРАВЕДЛИВОЇ ТОРГІВЛІ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ	27
2.1. Оцінка структурної динаміки справедливої торгівлі на глобальних ринках.....	27
2.2. Ідентифікація тенденцій асиметрії міжнародних економічних відносин.....	35
2.3. Фактори впливу на справедливу торгівлю та розвиток міжнародних економічних відносин.....	52
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ АСИМЕТРІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ДЛЯ СВІТОВИХ ЕКОНОМІК ТА УКРАЇНИ	62
3.1. Пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками та Україною.....	62
3.2. Запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні.....	70
3.3. Передумови та перспективи подолання асиметрії міжнародних економічних відносин завдяки концепції справедливої торгівлі.....	75
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88

ВСТУП

В умовах ринкової економіки та лібералізації торгівлі ціни не завжди відображають дійсну вартість вироблених товарів. В умовах захисту прав людини, прав споживачів та виробників та все більшої актуальності сталого розвитку вартість виробництва має бути об'єктивною, включати соціальні та екологічні елементи. На практиці частими є випадки недостатнього рівня оплати праці робітників, виробників на першому етапі ланцюга виробництва, не отримуючи достатніх переваг від продажу продуктів. Останнє свідчить про відсутність справедливих умов торгівлі, особливо в країнах, що розвиваються та експортують сировинну продукцію: мед, каву, какао, бавовну, апельсини, фрукти та овочі в цілому тощо. З метою подолання проблем, зумовлених вказаними нечесними умовами оплати праці за виробництво продукції, в світі розвивається справедлива торгівля (на англ. fair trade), що змінює умови операцій-купівлі продажу на основі партнерської співпраці виробників та споживачів. В процесі партнерства визначені умови торгівлі сприяють отриманню виробниками кращих угод для продажу продуктів, можливості позитивного впливу на якість та добробут власного життя, його планування, соціальні та екологічні умови виробництва. Серед позитивних переваг справедливої торгівлі для споживачів – скорочення рівня бідності у світі завдяки постійного придбання сертифікованої стандартизованої продукції. Справедлива торгівля є альтернативним підходом порівняно з традиційною торгівлею, формується на основі вимог сучасних умов господарювання та партнерстві між споживачами та виробниками, сприяючи тим самим сталому розвитку країн, що розвиваються. Вище вказане зумовлює актуальність детального дослідження особливостей та переваг чесної торгівлі в світі та Україні.

Питання міжнародної торгівлі широко розглядається в науковій світовій та вітчизняній літературі. Проте мало вивченими залишаються

тенденції, особливості, проблеми, стан організації справедливої торгівлі в світі в різних регіонах. Декарло Ж., що написав книгу «Справедлива торгівля: Посібник для початківців» під чесною торгівлею розуміє кращу альтернативу бідності, використання праці людей, висвітлюючи вплив споживачів на світову економіку та суспільство, що здатне впливати на несправедливість [1]. Декарло Ж. в роботі Стігліца Дж. Е. та Чарлтона Е. «Справедлива торгівля для всіх: Як торгівля може сприяти розвитку» детально пояснено ключові принципи руху за чесну торгівлю. Способи допомоги глобалізації проблемам в країнах третього світу розглядаються в дослідженні [87]. Автори запропонували радикально нову та реальну модель управління торговими відносинами між найбільш бідними та найбільш багатими державами. Запропонований підхід може використовуватися для розвитку ринків в інтересах різних країн, не лише найбільш розвинених світових лідерів для гарантії того, що торгівля забезпечує розвиток в глобальному масштабі. На основі аналізу чесної торгівлі Ренсом Д. запропонував структурний підхід дослідження досліджуваної проблематики [81]. Автор вивчає умови ведення та відмінності вільної та справедливої торгівлі, вказуючи, що регулювання торгівлі не є ключовим моментом [81]. В книзі Литвинова М. та Мадлей Дж. наведено п'ятдесят причин існування безлічі переваг чесної торгівлі для людей, вказується про зростання динаміки справедливої торгівлі, де кожен споживач відіграє власну роль в покращенні якості життя людей [73]. У праці Міллер Д. «Чесна торгівля» систематизовано світову практику чесної торгівлі, запропоновано різноманітні позиції щодо переваг та вигід від такої торгівлі для країн, що розвиваються, оцінено потенційний вплив на потепління, наслідків розширення сертифікації продукції для корпорацій [76]. Ламб Г. проводить детальний аналіз недосконалої вартості попиту на продукти харчування за низькою ціною та демонструє засоби виправлення такої несправедливості [72]. Боус Дж. описує розвиток чесної торгівлі за останні двадцять років та стверджує про значимість отримання вигоди виробниками та фермерами

[34]. Браун К. описала чесну торгівлю як стратегію споживачів для відстоювання моральних принципів та етичного придбання продукції. На основі аналізу ринку чесної торгівлі автор висвітлює потенціал такого ринку [35]. Таким чином, в літературі розроблено теоретичні та практичні засади організації справедливої торгівлі. При цьому актуальним залишається вивчення сучасних особливостей, стану організації чесної торгівлі в різних регіонах та Україні зокрема.

Метою дослідження є аналіз тенденцій розвитку справедливої торгівлі на глобальних ринках та визначення перспектив подолання асиметрії міжнародних економічних відносин для світових економік та України.

Об'єкт дослідження – справедлива торгівля як спосіб подолання асиметрії міжнародних економічних відносин.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні та практичні аспекти справедливої торгівлі як способу подолання асиметрії міжнародних економічних відносин.

Відповідно меті в роботі визначено такі завдання:

- визначити сутність справедливої торгівлі у системі міжнародних економічних відносин
- здійснити характеристику асиметрії міжнародних економічних відносин.
- розробити методіку аналізу справедливої торгівлі та асиметрії міжнародних економічних відносин.
- оцінити структурну динаміку справедливої торгівлі на глобальних ринках.
- ідентифікувати тенденції асиметрії міжнародних економічних відносин.
- визначити фактори впливу на справедливу торгівлю та розвиток міжнародних економічних відносин.

- виділити пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками та Україною.
- обґрунтувати можливості запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні.
- визначити передумови та перспективи подолання асиметрії міжнародних економічних відносин завдяки концепції справедливої торгівлі.

Методи дослідження: аналіз та синтез для узагальнення концепції справедливої торгівлі, виділення її принципів та стандартів, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, формування методики аналізу тенденцій справедливої торгівлі; табличний та схематичний метод; статистичний аналіз для оцінки динаміки справедливої торгівлі, виявлення тенденцій в асиметрії міжнародних економічних відносин; факторний аналіз для систематизації факторів впливу на справедливу торгівлю та розвиток міжнародних економічних відносин.

Джерельна база дослідження включає наукові публікації зарубіжних та вітчизняних науковців, дані та аналітичні матеріали які розміщені на офіційних сайтах Fairtrade International (раніше – FLO) [51], World Fair Trade Organization (WFTO — Світова організація чесної торгівлі) [59-60].

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СПРАВЕДЛИВОЇ ТОРГІВЛІ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1.1. Сутність справедливої торгівлі у системі міжнародних економічних відносин

Система міжнародної торгівлі доволі неоднорідна за показником економічного розвитку країн, тому відсутні єдині загальні правила функціонування світового ринку, які задовольняють інтереси всіх суб'єктів міжнародних відносин. Все більш часто зі сторони представників різних країн поряд з вимогами дотримання діючих правил чесної міжнародної торгівлі висловлюються ідеї про необхідність зміни певних правил Світової організації торгівлі (СОТ) в сфері конкуренції та діючих обмежень для забезпечення розвитку справедливої торгівлі [2].

Під справедливою торгівлею варто розуміти торгівлю, що виключає будь-які вияви несправедливості у торговій практиці, передбачає розвиток чесної конкуренції на рівних умовах для здійснення торгівельних операцій. Справедлива торгівля має сприяти розвитку рівних умов для всіх гравців ринку, правила повинні бути уніфіковані, єдині, розумні, однакові. Всі торговці мають однаково використовувати правила на ринку, захищати власні права. Чесна торгівля має сприяти формуванню однакових шансів для всіх гравців та бути законною [6].

Офіційно термін «чесна торгівля» визначається як торговельне партнерство на основі діалогу, поваги та прозорості, що прагне забезпечити більшу справедливість в міжнародних операціях купівлі-продажу. Це має сприяти сталому розвитку, формуванню кращих умов пропозиції товарів та захисту прав виробників, робітників, особливо в країнах, що розвиваються [23].

Автор дослідження погоджується з таким трактуванням та вважає, що в умовах глобалізації є дієвим фактором розвитку для скорочення бідності та сприяє сталому розвитку за умови безпечних та стабільних засобів до існування для виробників, можливості реалізації ними власного потенціалу та прийняття самостійних рішень про майбутнього.

Справедлива торгівля також трактується як організований громадою рух для відстоювання справедливих стандартів міжнародного екологічного, трудового, соціального регулювання, суспільної політики щодо маркованих та не маркованих товарів, від виробів ремісництва до сільськогосподарських продуктів. Зокрема, такий рух привертає особливу увагу до експорту товарів з країн, що розвиваються у розвинені країни.

Поняття «справедливої торгівлі» також трактується визнаними експертами у цій сфері, включаючи Міжнародну організацію справедливої торгівлі (МОСТ, FLO, Fairtrade International) [], Світову організацію справедливої торгівлі (СОСТ, WFTO, World Fair Trade Organization) [], Європейську асоціацію справедливої торгівлі (ЄАСТ, EFTA, the European Fair Trade Association), Мережа європейських світових магазинів (Network of European Worldshops), Федерація справедливої торгівлі (Fair Trade Federation) тощо. Необхідною умовою ефективної реалізації чесної торгівлі та нарощення обсягів її продажів є дотримання усіма учасниками системи принципів на яких базується справедлива торгівля [24].

Світова організація справедливої торгівлі визначає поняття як торговельне партнерство, засноване на діалозі, прозорості та повазі, яке прагне до більшої справедливості в міжнародній торгівлі, сприяє сталому розвитку, пропонуючи кращі умови торгівлі та захищаючи права маргіналізованих виробників і працівників. Організації справедливої торгівлі за підтримки споживачів активно займаються підтримкою виробників, підвищенням обізнаності та кампаніями за зміни правил і практики традиційної міжнародної торгівлі. Це визначення визнане та узгоджене основними міжнародними мережами справедливої торгівлі (МОСТ, СОСТ,

ЄАСТ [43]). Концепція справедливої торгівлі розглядає це поняття як: бачення бізнесу та торгівлі, які ставлять людей і планету вище прибутку; боротьбу проти бідності, зміни клімату, боротьбу за гендерну рівність та справедливість; підтвердження концепції, яка демонструє моделі підприємств нової економіки [39].

П'ять базових принципів справедливої торгівлі розроблені FLO та WFTO для загального розуміння засад справедливої торгівлі, зокрема: доступу до ринків виробників; забезпечення стабільних та справедливих торгових відносин; сприяння використанню та розвитку потенціалу, збільшення можливостей виробників; підвищення рівня обізнаності споживачів продукції; чесна торгівля як «соціальний договір». Ці принципи визначені в «Хартії принципів справедливої торгівлі», затверджені Правлінням FLO та Генеральною Асамблеєю WFTO [92].

«Хартія принципів справедливої торгівлі» - це єдиний міжнародний еталон для чесної торгівлі, прийнятий 2009 року Світовою організацією чесної торгівлі (WFTO) та Fairtrade International. Документ включає пояснення стандартів чесної торгівлі та двох основних напрямів їх реалізації.

Світова організація справедливої торгівлі визначила перелік з 10 принципів, які мають використовувати чесні торгові організації та виробники, забезпечити моніторинг дотримання цих принципів: розвиток можливостей для незахищених економічно виробників; підзвітність та прозорість; справедлива практика в торгівлі; справедлива ціна та оплата; забезпечення відсутності примусової та дитячої праці; формування умов торгівлі на недискримінаційних основах, гендерній рівності, економічне розширення можливостей жінок та свобода; забезпечення гідних умов роботи; сприяння чесній торгівлі; повага до стану навколишнього середовища [92].

Як бачимо згадані принципи являють собою основоположний регламент чесної торгівлі, в їх сутності закладено досвід реалізації чесної торгівлі. Зважаючи на добровільність руху за чесну торгівля, варто

доповнити наведений перелік засад принципом відповідальності учасників такої співпраці на взаємних умовах.

«Справедливу торгівлю» також визначають як альтернативу міжнародної торгівлі, яка передбачає дотримання державами – торговими партнерами різноманітних соціальних, культурних, екологічних та інших стандартів у соціально-економічній політиці. Серед найскладніших проблем – подолання асиметрії у міжнародних торговельних відносинах країн з відмінним рівнем розвитку, що зумовлює актуальність дослідження наукових підходів та практики покращення механізму регулювання міжнародної торгівлі, який би більш ефективно сприяв задоволенню інтересів різних країн світу [2].

Концепція «справедливої торгівлі» зародилася в США («концепція А»). Елементи ідеї з'явилися в законодавстві Америки в 70-ті роки ХХ ст. Ідея «чесної торгівлі» побудована на можливостях використання країною-імпортером обмежень в торгівлі залежно від внутрішньої економічної та соціальної політики країни-експортера. Існує твердження, що справедлива конкуренція може бути лише між підприємствами, які працюють у приблизно рівних умовах, з точки зору, засад та найбільш важливих принципів економічної політики. Іншими словами, повинні бути відсутні умови, пов'язані з соціально-економічною політикою держави-експортера, які би зумовлювали асиметричні переваги при використанні певних факторів виробництва.

Найбільш типовими прикладами таких особливих переваг являються дозволи на використання праці дітей, дискримінація жінок в умовах та рівні оплати праці, відсутність екологічних обмежень та стандартів, недотримання прав працівників (наприклад, щодо створення профспілок), інших соціальних норм тощо. Згідно з концепцією «чесної торгівлі» в зазначених випадках неможлива справедлива конкуренція і виправданим є введення особливих обмежень щодо імпорту проти товарів, які виробляються в подібних умовах і є конкурентними завдяки цьому. З точки зору норм та правил СОТ імпортерні

обмеження являються неприпустимими та характеризується дискримінаційним характером. Хоча формально такі заходи внутрішньої соціально-економічної політики згідно позиції СОТ не мають зумовлюють дискримінації [2].

Принципи та стандарти «справедливої торгівлі» у міжнародних економічних відносинах насамперед спрямовані на захист малих виробників та споживачів, адже саме дрібні виробники та їх робітники є одними з найбільш маргіналізованих глобальною торговою системою. Для малих виробників «справедлива торгівля» передбачає [59]:

1. Ціни, спрямовані на покриття середніх витрат на стабільне виробництво врожаю – важлива мережа безпеки, коли ринкові ціни падають.
2. Премія Fairtrade – додаткова сума грошей, що сплачується на додаток до ціни продажу, щоб інвестувати в бізнес або громадські проекти за їхнім вибором.
3. Гідні умови праці та заборона дискримінації, примусової та дитячої праці.
4. Доступ до авансового кредиту до збирання врожаю.
5. Можливість планувати більше на майбутнє з більшою безпекою та міцнішими стосунками з покупцями.

Продукт із знаком FAIRTRADE означає, що виробники та підприємства відповідають суворим соціальним, економічним і екологічним стандартам Fairtrade. Згідно з дослідженням споживачів GlobeScan у 15 країнах у 2021 році, понад 60 відсотків споживачів знайомі зі знаком FAIRTRADE, а 80 відсотків із них стверджують, що вони позитивно сприймають бренди з таким знаком [59].

Принципи FairTradeInternational також поділені залежно від сфери впливу на економічні, соціальні, екологічні [59]:

1. Економічні критерії включають мінімальну ціну Fairtrade, яка має на меті забезпечити виробників захистом від падіння цін і дозволяє довгострокове планування, а також фіксовану премію Fairtrade, яка надає

фермерам і робітникам додаткові гроші для інвестування в покращення якості свого бізнесу та спільноти. Справедлива торгівля також наголошує на довгострокових торговельних партнерствах і вимагає від покупців надавати попереднє фінансування виробникам, які запитують про це, відкриваючи доступ до капіталу для стабілізації їхньої діяльності.

2. Соціальні критерії для дрібних виробників включають вимоги щодо демократичної самоорганізації (зазвичай у кооперативах), спільного прийняття рішень, прозорості та недискримінації (включаючи гендерну рівність). У плантаційних установах, де наймана праця є нормою, стандарти вимагають від компаній недискримінаційної практики працевлаштування, ставки оплати праці, що дорівнюють або вищі за законодавчу або регіональну мінімальну заробітну плату, свободу асоціацій і права на ведення колективних переговорів для робочої сили, гарантії безпеки та здоров'я працівників, а також засоби, які дозволяють працівникам керувати надбавкою Fairtrade. Примусова праця та дитяча праця заборонені Стандартами справедливої торгівлі.

3. Екологічні критерії підкреслюють екологічно та сільськогосподарську практику, включаючи відповідальне поводження з водою та відходами, збереження біорізноманіття та родючості ґрунту, а також мінімальне використання пестицидів і агрохімікатів. Чесна торгівля забороняє використання деяких небезпечних матеріалів і всіх генетично модифікованих організмів (ГМО). Справедлива торгівля не вимагає органічної сертифікації, але органічне виробництво заохочується та винагороджується вищими мінімальними цінами на органічно вирощені продукти.

Після визначення поняття та концепції «справедливої торгівлі» варто визначити її місце у системі міжнародних економічних відносин (МЕВ). Дергачова визначає міжнародні економічні відносини (*international economic relations*) як сукупність зв'язків, які встановлюються між країнами світу та пов'язані з рухом факторів виробництва в умовах глобалізації, а також з

особливостями формування та розвитку економічної міжнародної політики держав. Міжнародні економічні відносини включають такі компоненти: 1) міжнародні правила, закони, стандарти; 2) міжнародні організації або наднаціональні органи регулювання (для інтеграційних угруповань). Архієреєв С. І., Волоснікова, Н. М., Климова, С. О. [1] визначають МЕВ як систему економічних зв'язків (торгівельних, валютно-фінансових, виробничих, науково-технологічних) з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання продуктів, що вийшли за рамки національних кордонів. Таким чином, у системі міжнародних економічних відносин «справедлива торгівля» являє собою підсистему, елемент, що визначає правила, стандарти регулювання торговельних відносин та зв'язків на «справедливих» засадах, правилах, стандартах, які визначаються міжнародними організаціями з метою подолання асиметрії. Міжнародна торгівля (International trade) як обмін товарами та послугами є як зовнішньою ознакою функціонування світового ринку, так і матеріальною основою для понад 80% економічних відносин, що сприяє зростаючій інтеграції світового господарства. Вона являє собою форму зв'язку між виробниками і споживачами товарів в різних країнах, який формується через розвиток міжнародного поділу праці.

У міжнародних економічних відносинах постійно розвивається система «справедливої торгівлі» (Рисунок 1.1), яка включає:

1. Мережі виробників – це регіональні асоціації, до яких за бажанням можуть приєднатися сертифіковані організації виробників. Вони представляють дрібних виробників, працівників та інших зацікавлених сторін. Мережі виробників представлені в трьох регіонах: Африці та Близькому Сході, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та Латинській Америці та Карибському басейні.

Рисунок 1.1 – Система «справедливої торгівлі»

Джерело: складено автором на основі [51-58].

2. Організації та підприємства справедливої торгівлі, які надають інформацію про «справедливу торгівлю», зокрема національні організації, маркетингові організації та члени-заявники.

3. Організація Міжнародної справедливої торгівлі (Fairtrade International), яка працює над рівномірним розподілом переваг торгівлі – через стандарти, сертифікацію, підтримку виробників, програми та пропаганду. Заснована в 1997 році, Fairtrade International є некомерційною асоціацією з багатьма зацікавленими сторонами, що складається з 22 організацій-членів – трьох мереж виробників і 19 національних організацій Fairtrade. Fairtrade International координує діяльність своїх організацій-членів і володіє знаком Fairtrade, зареєстрованою торговою маркою Fairtrade, яка представлена на більш ніж 30 000 продуктах. У центральному офісі Fairtrade International у Бонні, Німеччина, працює близько 70 співробітників.

4. Проекти справедливої торгівлі у глобальній системі міжнародних відносин, які включають проекти розвитку лідерських якостей, сприяння обізнаності споживачів і підприємництва. У всьому світі здійснюється низка проектів, спрямованих на створення нових норм та стандартів торгівлі – справедливих для усіх зацікавлених сторін. Проекти реалізуються завдяки стратегічному партнерству з приватними компаніями, урядами, дослідницькими установами та організаціями громадянського суспільства. станом на 2021 рік Fairtrade International реалізувала разом з партнерами понад 150 програм.

Таким чином, за останні роки відбувається інтенсивний розвиток інтересу до справедливої торгівлі. Особливо в розвинених країнах відбувається зростання її обсягів, відбувається розширення асортименту продукції з маркуванням «Fair trade», оптимізації каналів розподілу тощо. Придбання продуктів Fair trade являє собою спосіб підтримки виробників у країнах, що розвиваються. Справедлива торгівля покращує якість життя працівників та фермерів, адже її ключова особливість полягає в прямій закупівлі товарів або сировини у виробників (наприклад чай, фрукти, кава, овочі, продукція «handmade» тощо), минаючи посередників та таким чином формувати гідну ціну за товари.

1.2. Характеристика асиметрії міжнародних економічних відносин

Глобалізація світового господарства та розгортання інтеграційних процесів (передусім на європейському континенті) поглиблює асиметрії між країнами як за макроекономічними показниками й позиціями у глобальних координатах розвитку, так й за зовнішньоторговельними інтересами. Асиметрія інтересів країн спричинює асиметрію зовнішньоторговельних потоків, яка може виявлятися у територіальному (просторовому і часовому) вимірі. Термін «асиметрія» набув поширення у наукових дослідженнях американських економістів після формування у 2001 р. Дж. Стігліцом, Дж.

Акерлофом та М. Спенсом [87, с. 144] розробили теорію та аналіз ринків з асиметричною інформацією, відповідно до якої асиметрична інформація створює проблеми несприятливого вибору рішень та поглиблює ризики. Наявність асиметрії у процесах та явищах сукупно впливає на поведінку учасників ринку як товарів і послуг, так і фінансового. Асиметрія може виявлятися на глобальному, національному і регіональному рівнях. У науковій літературі регіональну асиметрію вчені визначають як процеси диференціації локальних та глобальних таксономічних територіальних одиниць, які відбувається під впливом зростання нерівномірного руху факторів виробництва, реалізації різнорівневої (регіональної, локальної, наднаціональної, національної) політики зниження диспропорцій соціально-економічного розвитку та забезпечення його сталості [8, с. 17].

Погоджуємося із позицією І. Сторонянської, яка вважає, що асиметрія регіонального розвитку є мірою міжрегіональних розбіжностей у рівнях економічного розвитку (економічної активності) і життя населення (якості) [див. 6, с. 101]. Дослідники І. Вахович та І. Лакатош поняття асиметрії регіонального розвитку розглядають як процес порушення гармонії та збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, посилення їхньої контрастності, поляризації та нарощення міжрегіональних відмінностей [див. 5, с. 36].

Регіональна асиметрія (вона стосується як територій країни, так і країн у межах регіону) є ознакою будь-якої економіки, адже завжди існує нерівномірність розміщення продуктивних сил, проте просторовий розвиток передбачає контрольованість інтеграційних процесів та отримання соціально-економічних ефектів від зовнішньої торгівлі. Регіональна асиметрія розглядається не лише щодо регіонів як територіальних утворень країни, а й у географічно-просторовому вимірі, тобто відповідно до інтересів країн певного континенту – Європи, Азії, Африки та ін. [10, с. 174], в межах інтеграційних об'єднань та формувань на зразок БРІКС. Так, у структурі інтересів останнього кожна країна має власні інтереси, а об'єднання їхніх ресурсів лише посилює позиції країн у глобальній економіці, адже вони

мають переваги за: Бразилія – виробництвом сільськогосподарської продукції, Росія – експортом мінеральних ресурсів, Індія – дешевими інтелектуальними ресурсами, Китай – дешевими трудовими ресурсами, Південно-Африканська Республіка – природними ресурсами. Країни БРІКС стають своєрідним викликом сформованим країнам-лідерам світової торгівлі, створивши не лише економічний союз, а й напрацювавши спільні політичні реформи. Разом з тим, створення БРІКС було викликом для гегемонії США та ЄС у міжнародній торгівлі, способом вирівнювання асиметрій зовнішньоторговельних потоків у світі.

Кравчук Н. [10] розриває філософський зміст і методологічний статус асиметрії як «багатовимірної системи відображення глибинних сторін світу» і рушійної сили глобального розвитку. Автор стверджує, що асиметрія (з грец. *asymmetria* – невідповідність) являє собою несиметричність, порушення симетрії, а з огляду на етимологічну довідку, явище асиметрії автор досліджує у філософській єдності модальних категорій: «симетрія» (як вихідне поняття, що означає дещо пропорційне, що вказує на співмірність, означає функціонально ієрархічну рівновагу) – «асиметрія» (як похідне від «симетрія»). Автор зазначає, що властива світовій економіці асиметричність (порушення пропорцій і співмірності окремих її складових) є детермінантою посилення частоти і сили глобальних дисбалансів у світовій економіці. Автор характеризує основні ознаки симетрії визначає її у найбільш широкому розумінні як поняття, яке відображає існуючий в об'єктивній дійсності порядок, певний рівень рівноваги, відносну стійкість, пропорційність і співрозмірність між частинами цілого. Протилежне йому поняття «асиметрія», на думку автора, відображає існуюче в об'єктивному світі порушення порядку, рівноваги, відносної стійкості, пропорційності і співрозмірності між окремими частинами цілого, що може бути зумовлене змінами, розвитком, структурно-функціональною та організаційно-інституційною реструктуризацією. Через це, асиметрія розглядається нами як джерело розвитку, еволюції, утворення нового і саме в цьому полягає її

методологічний статус як модальної від «симетрія» категорії [10]. З такою думкою варто погодитися, адже досягнення рівноваги та стійкості не можливе без розвитку та еволюції, що відбувається завдяки асиметрії.

Дерев'янка І. П. під поняттям «асиметрія» розуміє загальнонаукову категорію, яка характеризує структуру організації систем. У загальному сенсі автор розглядає асиметрію як процес існування та становлення в певних умовах розходжень і протилежностей усередині системи міжнародних відносин. Як наукова категорія, асиметрія відображає порушення принципу рівнозначності, невідповідність між їх окремими елементами, як у функціональному, так і структурному аспектах. В рамках предметного поля науки про міжнародні відносини поняття асиметрії використовують для характеристики відносин між неспіввимірними за силовими показниками і статусом державами. Цю концепцію можна розглядати також з точки зору конфігурації ресурсів та потенційної вигоди [4, 2019].

Проблема асиметрії як вагомого фактору динаміки міждержавних відносин розглядається в роботі Дерев'янка І. П., що вивчає парадигму асиметрії Б. Уомакка. Б. Уомакк [4] наголошує на тому, що асиметрія є невід'ємною частиною цілісних асиметричних відносин, що являють собою «динамічну відсутність рівноваги між потенційними суперниками», за якої «якщо слабша сторона не може кинути іншим виклик, вона неодмінно програє». Тим самим Б. Уомакк підтверджує вагомість сприйняття асиметрій як фундаментальних засад сучасних форм міжнародних відносин [4].

У дослідженні Запхляк В. З. [8] під асиметрією глобального економічного розвитку розуміється такий стан розвитку світового господарства, для якого властиве порушення порядку соціально-економічних процесів та явищ, відсутня впорядкованість елементів економічної системи та непропорційний розподіл інформаційних, фінансових, людських потоків у просторовому та часовому вимірах. Таким чином асиметрії глобального економічного розвитку пропонуємо розглядати за наступними напрямками:

економічне зростання, інформаційний, інвестиційний та соціальний розвиток.

На основі проведеного аналізу поняття асиметрії міжнародних економічних відносин доцільно узагальнити основні підходи до визначення цього поняття: 1) процесуальний, зокрема асиметрія є процесом порушення економічного розвитку; 2) просторовий, який розглядає асиметрію міжнародних економічних відносин як ознаку нерівномірного економічного розвитку окремих глобальних, національних, регіональних, локальних територій; 3) методологічний підхід, що визначає асиметрію міжнародних економічних відносин як багатовимірну несиметричну систему глобального розвитку; 4) загальнонауковий, що поєднує структурний, процесуальний, функціональний підходи до визначення асиметрії міжнародних економічних відносин (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Узагальнюючі підходи до визначення поняття асиметрії міжнародних економічних відносин

Автор, підхід	Визначення поняття асиметрія міжнародних економічних підходів
Н. Божидарнік, процесуальний	«Процеси диференціації локальних та глобальних таксономічних територіальних одиниць, які відбуваються під впливом посилення нерівномірності факторів виробництва, конкуренції та реалізації різнорівневої (регіональної, локальної, національної, наднаціональної) політики зниження диспропорцій соціально-економічного розвитку та забезпечення його сталості»
І. Вахович та І. Лакатош, процесуальний	Асиметрія регіонального розвитку – це процес порушення гармонії та збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, посилення їхньої контрастності, поляризації та нарощення міжрегіональних відмінностей
Г. А. Жовтяк, Запухляк В., просторовий	Регіональна асиметрія розглядається щодо регіонів як територіальних утворень країни, у географічно-просторовому вимірі, тобто відповідно до інтересів країн певного континенту – Європи, Азії, Африки та ін., в межах інтеграційних об'єднань та формувань на зразок
Кравчук Н., методологічний	Асиметрія як «багатовимірною системою відображення глибинних сторін світу» і рушійної сили глобального розвитку, асиметрія (з грец. <i>asymmetria</i> – невідповідність) являє собою несиметричність, порушення симетрії, відображає існуюче в об'єктивному світі порушення порядку, рівноваги, відносної стійкості, пропорційності і співрозмірності між окремими частинами цілого
Деревянко І. П., загальнонауковий, що	Асиметрія – це загальнонаукова категорія, яка характеризує структуру організації систем, процес існування та становлення в

поєднує структурний, процесуальний, функціональний підходи	певних умовах розходжень і протилежностей усередині системи міжнародних відносин. Асиметрія відображає порушення принципу рівнозначності, невідповідність між їх окремими елементами, як у функціональному, так і структурному аспектах.
--	--

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 5; 10].

На основі вищевикладеного пропонуємо визначити асиметрію міжнародних економічних відносин як неоднорідність процесів розвитку глобального економічного простору, що виявляється у різновекторності інтересів країн у сфері зовнішньої торгівлі та позначається на відмінностях їхнього економічного та людського розвитку. Асиметричність МЄВ є об'єктивною ознакою світової економіки, адже, маючи однакові можливості доступу до ринків, країни по-різному будують свої стратегії та обирають вектори співробітництва з іншими учасниками міжнародних економічних відносин. Асиметрія МЄВ країн виявляється в їхній зовнішньоторговельній політиці, яка реалізується або як ліберальна, або протекціоністська. Асиметрія МЄВ країн визначається виникненням наступних проблем: поглиблення дисбалансу у міжнародній торгівлі; ризику недотримання визначених домовленостей країнами та зобов'язань у переговорних процесах; порушення цілісності інституційної глобальної структури у сфері міжнародної торгівлі; торговельна експансія окремих країн, порушення принципів стратегічного партнерства країн та ін.

Варто також виділити сфери асиметрії у глобальному середовищі (Рисунок 1.2), під яким розуміється сукупність економічних умов розвитку бізнес-систем, на які впливають політичні, соціальні, культурні, правові та інші фактори.

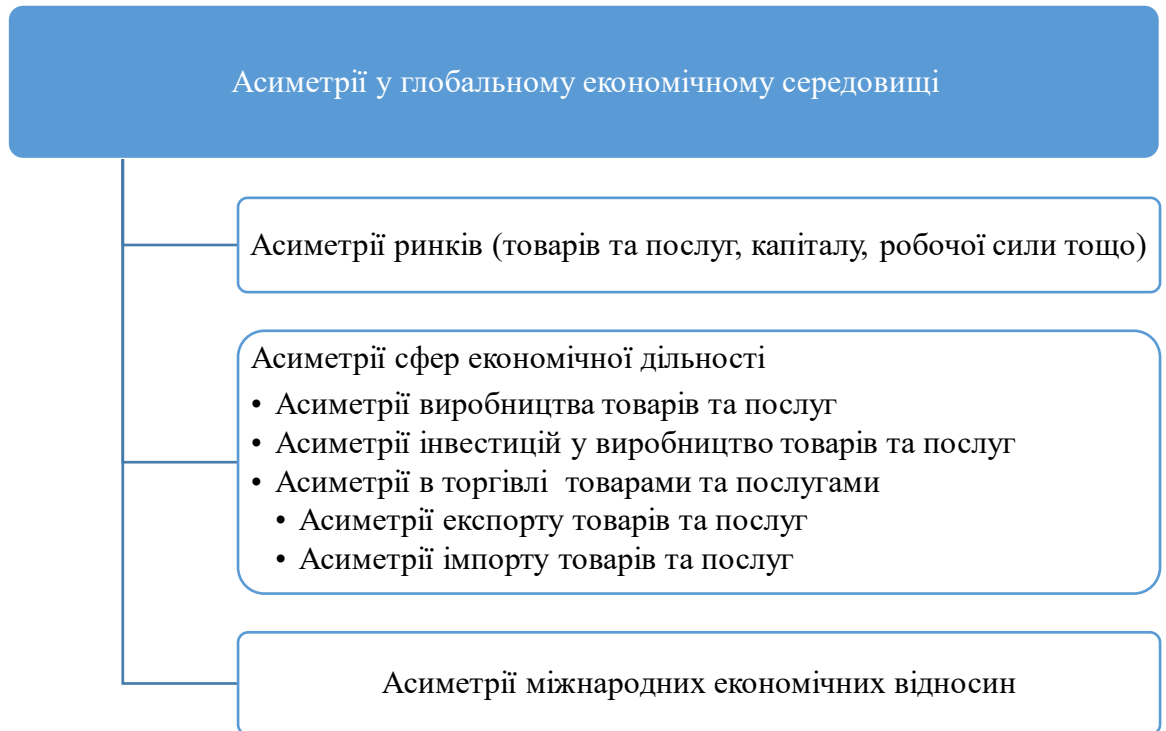

Рисунок 1.2 – Сфери виникнення асиметрії у глобальному економічному середовищі

Джерело: систематизовано автором.

Як складова міжнародних економічних відносин міжнародна торгівля в останні десятиліття характеризувалася високими темпами зростання порівняно із темпами зростання обсягів світового виробництва. Зважаючи на сповільнені темпи економічного зростання у світі через наслідки останньої світової фінансово-економічної кризи ця тенденція може виявлятися й надалі, але за умови зростання міжнародної конкурентоспроможності країн та посилення гнучкості ринків. Ситуація поглиблюється деструктивними змінами у світовій економіці та несприятливою ситуацією у фінансовій сфері, зокрема зниженням темпів приросту світового виробництва. У післякризові роки вдалося призупинити спад виробництва у світовій економіці, відбувалося сповільнене зростання, яке, проте, було порушене у 2014 р. через вплив геополітичних чинників. Разом з тим, наступна криза може стати вирішальною у зміні світового економічного порядку, епіцентром

її можуть бути як США, так і Китай, який вже на сьогодні своєю зовнішньоторговельною та фінансовою стратегіями пропагує нову модель поділу сфер впливу (слід врахувати й те, що рейтинг провідних компаній світу очолюють корпорації Китаю). Прогнозується, що зростання світової економіки буде залежати від поживлення економічної та зовнішньоторговельної активності в країнах Європи, у тому числі й ЄС.

Уніфіковані та єдині правила міжнародної торгівлі, зокрема через угоди ГАТТ/СОТ, дають можливість вирівняти умови участі країн у торгівлі товарами та послугами, проте в такому випадку не враховані особливості залучення країни до міжнародних економічних відносин, спонукаючи мотиви до прийняття умов інших гравців, національні інтереси, які є рушіями зовнішньоторговельної активності країн.

Особливістю сфери міжнародної торгівлі є те, що інтереси в ній взаємопов'язані з іншими складовими міжнародних економічних відносин, а асиметрія зовнішньоторговельних інтересів перебуває у взаємозв'язку із асиметрією економічного, екологічного, соціального та людського розвитку, асиметрією інвестиційного та інформаційного розвитку, детермінується асиметріями міжнародної торгівлі. Водночас однією із найбільш загрозливих є асиметрія стратегічного партнерства, коли країни свідомо погоджуються на нерівні умови торговельного співробітництва та формуються країни–сировинні донори та країни–експортери готової продукції. Так, досвід країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою показує, що сприятливий інвестиційний клімат є основою для іноземних інвестицій у низькотехнологічні галузі, які орієнтовані на експорт. За країною-адаптером залишається позиція місця з дешевою робочою силою чи сировинного придатка. Основними ж тенденціями участі економічно розвинених країн у міжнародній торгівлі є: по-перше, зменшення необхідності в багатьох традиційних видах сировини; по-друге, збільшення кількості підприємств, що працюють за «швидким» циклом, коли етапи проектування, розробки та випуску продукції стають єдиним процесом, у цей час необхідність у запасах

сировини, матеріалів, комплектуючих та устаткуванні зменшується; по-третє, зростання інвестицій в науку; по-четверте, підсилення ефективності управлінських операцій та зменшення часу для прийняття рішень і проходження їх через економічні механізми.

1.3. Методика аналізу справедливої торгівлі та асиметрії міжнародних економічних відносин

Дослідження справедливої торгівлі та асиметрії міжнародних економічних відносин є складним, поетапним, логічно побудованим процесом, який поєднує теоретичні та методологічні підходи, методичний інструментарій, емпіричне підтвердження теоретичних висновків, пояснення отриманих результатів дослідження та їхнього практичного значення. Системний аналіз є фундаментальним методом дослідження, суть якого полягає у підході до дослідження будь-якого об'єкта як до системи. Цей метод є особливим для вивчення просторових аспектів реформування, адже країни, економічні регіони і райони, галузеві й міжгалузеві комплекси, територіально-виробничі комплекси є складними утвореннями соціально-економічного і природного характеру.

Основні наукові результати дослідження отримані шляхом використання системи загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. У роботі використано історичний, логічний, порівняльний, синергетичний, інституціональний, аксіологічний, функціональний та комплексний підходи до дослідження цієї тематики.

В роботі оцінка справедливої торгівлі та міжнародних економічних відносин здійснена за двома напрямками: кількісний та якісний. Для кількісної оцінки прийнятним є значення обсягів зовнішньоторговельних потоків товарів і послуг за експортом та імпортом. Вони дають можливість оцінити активність торгівлі, а відповідно і реалізації інтересів країни. Якісну оцінку доцільно проводити за такими складовими: 1) галузева та географічна

структура зовнішньої торгівлі товарами та послугами. Такий підхід дає змогу оцінити інтерес національних економік через експортні потоки, з'ясувати структури цих потоків, чи відбувається торгівля сировинними товарами, чи готовою продукцією, виявити географічну структуру імпорту товарів та послуг, та ін.; визначити пріоритетних іноземних партнерів; 2) досягнення завдань, які реалізуються в результаті здійснення зовнішньої торгівлі, тобто через оцінку впливу експортних та імпорتنних потоків товарів і послуг на економічне зростання (динаміка ВВП, що припадає на одну особу, частка торгівлі у ВВП тощо).

Методика аналізу структурної динаміки справедливої торгівлі на глобальних ринках передбачала проведення статистичного аналізу на основі показників [51-56]:

1. Динаміка виробників у сфері справедливої торгівлі, зокрема кількість організацій виробників, сертифікованих Fairtrade; організації виробників Fairtrade за країнами 2020,
2. Динаміка сертифікованих організацій виробників Fairtrade за основними регіонами: країни Азії та Тихого океану, країни Африки та Близького Сходу, латиснької Америки та Карибського басейну.
3. Динаміка кількості фермерів і працівників Fairtrade, 2015-2020.
4. Динаміка кількості фермерів і працівників Fairtrade за продуктами, 2018-2020 рр.
5. Динаміка орієнтовного обсягу продукції, реалізованої виробниками Fairtrade, 2021 рік
6. Загальний обсяг виробництва продукції, сертифікованої Fairtrade, 2020.
7. Загальний обсяг прибутку, отриманого виробниками Fairtrade за останні роки в розрізі продуктів.
8. Напрямки використання прибутку у сфері Fairtrade організаціями малих виробників 2020.

9. Напрямки використання прибутку у сфері Fairtrade організаціями найманої праці 2020.

Джерельна база дослідження включатиме дані, які розміщені на офіційних сайтах МОСТ, СОСТ, ЄАСТ. Зокрема, джерела даних, які будуть проаналізовані включають такі матеріали:

1. Сертифікація чесної торгівлі та стійкість виробника під час криз: річний звіт FLO за 2021-2022 рр.
2. Оцінка впливу чесної торгівлі на скорочення бідності та економічну стійкість через розвиток сільської місцевості FLO.
3. Оцінка та базове дослідження за участю невеликих виробників, які виробляють цукор за принципом справедливої торгівлі FLO.
4. Дослідження впливу чесної торгівлі: огляд досліджень щодо чесної торгівлі за 2015-2020 рр.FLO.
5. Відстеження впливу Fairtrade FLO.
6. Моніторинг масштабів і переваг Fairtrade: Латинська Америка та Карибський регіон, 13-е видання FLO.

Аналіз асиметрії зовнішньоторговельних інтересів країн потребує значного масиву інформації, адже основними умовами достовірності результатів застосування методів її вивчення є достатність та достовірність інформації, надійність джерел її отримання, безсумнівна правильність, її повнота та цінність для проведення дослідження. Емпіричний аналіз міжнародних економічних відносин у роботі ґрунтується на значній інформаційній та фактологічній базі даних, основу якої становлять офіційні статистичні дані Світового банку, Міжнародного валютного фонду, міжнародних статистичних організацій, інформаційно-аналітичні матеріали ЮНКТАД та Європейської комісії.

У дослідженні [8] асиметрію глобального розвитку розраховано на основі показника обсягів ВВП на одну особу за країнами світу протягом 2003-2011 рр. з використанням таких описових статистичних оцінок: середнє, медіана, мінімум, максимум, асиметрія, ексцес, варіація, стандартне

відхилення. В цьому дослідженні використано описову статистику для оцінки асиметрії міжнародних економічних відносин, зокрема торгівлі: середнє значення, абсолютне відхилення, асиметрія.

Асиметрію міжнародних економічних відносин було оцінено за допомогою показника асиметрії, що відображає нахил графіка густини розподілу. Якщо графік нахилений праворуч (правий схил пологий), то коефіцієнт асиметрії додатний, якщо ж він скошений ліворуч, то коефіцієнт від'ємний, а якщо графік симетричний, то коефіцієнт асиметрії дорівнює нулю.

Для оцінки асиметрії міжнародних економічних відносин використано такі показники:

1. Середні значення щорічного темпу росту ВВП в різних регіонах світу, США та Китаї, 2001-2021 роки.
2. Динаміка частки торгівлі у ВВП різних регіонів світу, США та Китаю у 2001-2021 роках, % ВВП.
3. Динаміка частки експорту товарів та послуг від ВВП різних регіонів світу, США та Китаю у 2001-2021 роках, %.
4. Динаміка частки імпорту товарів та послуг від ВВП різних регіонів світу, США та Китаю у 2001-2021 роках, %.
5. Динаміка прямих іноземних інвестицій (чисті надходження) в різних регіонах світу, США та Китаї у 2001-2020 роках, % від ВВП.
6. Динаміка прямих іноземних інвестицій (чистий відтік) в різних регіонах світу, США та Китаї у 2001-2020 роках, % від ВВП.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СПРАВЕДЛИВОЇ ТОРГІВЛІ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ

2.1. Оцінка структурної динаміки справедливої торгівлі на глобальних ринках

Останні дані МОСТ показують, що в системі Fairtrade є понад 1,9 мільйона фермерів і працівників. На Рисунку 2.1 показано зростання загальної кількості організацій виробників, сертифікованих у системі «справедливо торгівлі» (поєднуючи як організації малих виробників, так і організації найманої праці) за останні п'ять років.

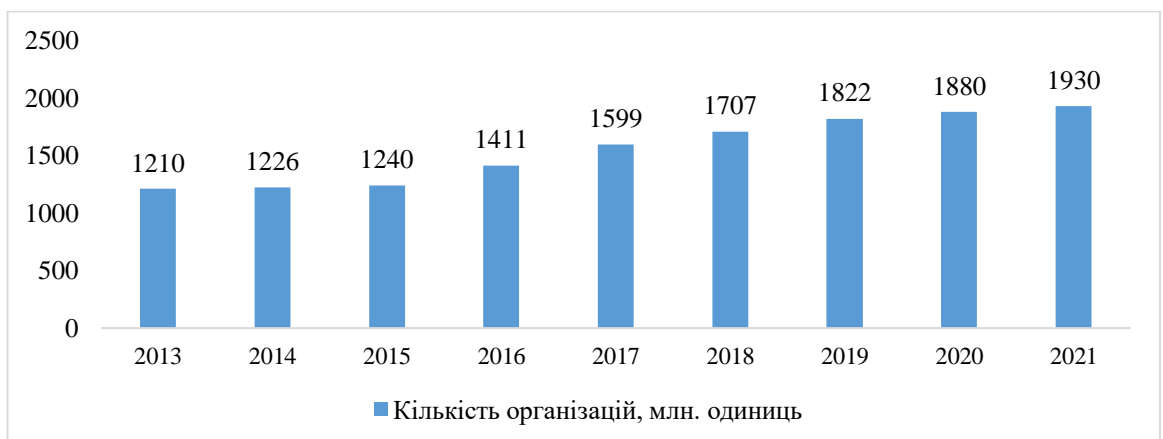
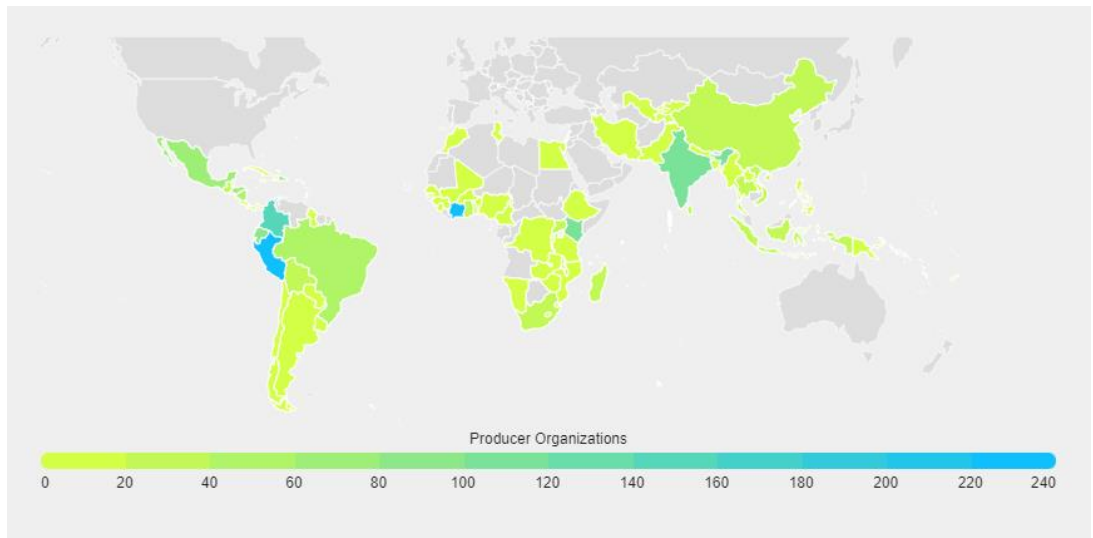

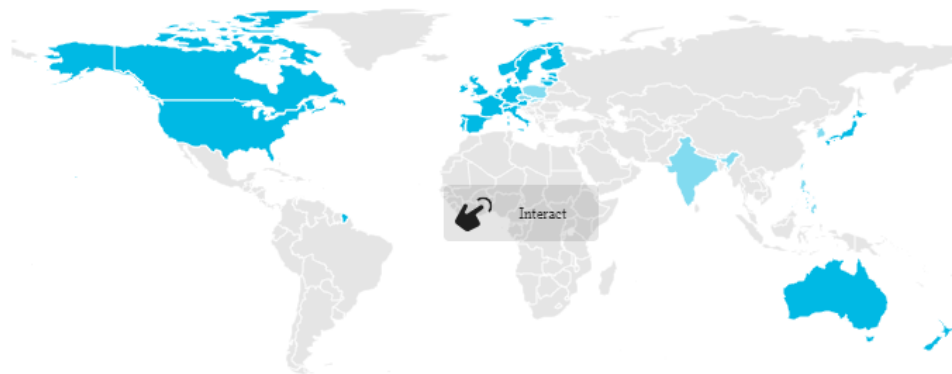
Рисунок 2.1 – Динаміка організацій виробників в межах системи «справедливої торгівлі» у 2017-2021 роках, млн. одиниць

Джерело: [55].

Найбільша кількість організацій виробників справедливої торгівлі у Перу – 267, Кот-д’Івуарі – 266, Колумбії – 154, Індії – 113, Кенії – 102, Еквадорі – 85, Бразилії – 57, Китаї – 26, Аргентині – 11 (Рисунок 2.2). Продукти справедливої торгівлі широко доступні. У синіх країнах і територіях на карті нижче є організації Fairtrade, які рекламують продукти Fairtrade. На їхніх веб-сайтах часто є інструменти пошуку продуктів.

FAIRTRADE ORGANIZATIONS

● National Fairtrade Organizations ● Fairtrade Marketing Organizations

Рисунок 2.2 – Організації виробників Fairtrade за країнами 2020, одиниць

Джерело: [32; 55].

За регіонами світу найбільше сертифікованих організацій виробників Fairtrade в країнах Латинської Америки та Карибського басейну – 950 млн. одиниць у 2020 році, найменше – в країнах Азії та Тихого океану – 303 млн. одиниць.

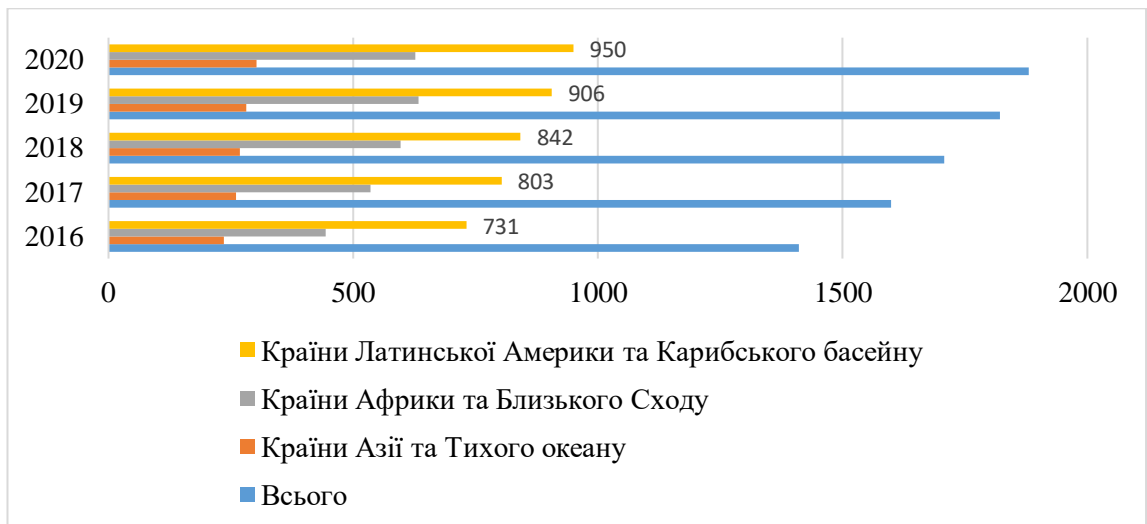

Рисунок 2.3 – Динаміка сертифікованих організацій виробників Fairtrade за основними регіонами, 2016-2020 роки, млн. одиниць

Джерело: побудовано автором на основі [55; 77].

Організації виробників в Латинській Америці та Карибському басейні становлять майже половину сертифікованих організацій у всьому світі (950) серед 22 країн. Більше ніж 354 000 фермерів та працівників в регіоні забезпечили близько 18% глобального сукупного виробництва у системі справедливої торгівлі. Виробники регіону отримали 126,8 млн. євро премій у 2020 році на витрати на проекти за їхнім вибором. Кава та банани найбільш затребувані продукти у справедливій торгівлі в регіоні, далі йдуть цукор, какао та свіжі фрукти [77]. Для порівняння виробничі організації Азії та Тихого океану становили 303 одиниці у системі сертифікованих організацій-виробників у 21 країні світу в межах регіону. Понад 242 000 фермерів і робітників у регіоні становлять близько 12% від загальної кількості в системі Fairtrade. У 2020 році виробники в регіоні заробили 14,4 мільйона євро в рамках Fairtrade Premium, щоб витратити їх на проекти за власним вибором. Кава, чай і бавовна є найбільш продаваними продуктами справедливої торгівлі в регіоні, за ними йдуть свіжі фрукти, рис і насіння олійних культур [77].

Середній річний темп росту фермерів в організаціях дрібних виробників справедливої торгівлі становив 5% за 2015-2020 роки (Рисунок 2.4), зокрема у 2015 році нараховувалося 1389044 фермерів, у 2020 році 1772368 – фермерів. Середній річний темп росту працівників становив -2% у 2015-2020 роках, зокрема через значене скорочення на 8% у 2018 році. У 2020 році 1043397 чоловіків та 206012 жінок були учасниками малих організацій-виробників справедливої торгівлі в країнах Африки та Близького Сходу. У країнах Америки 261811 чоловіків та 65044 жінок були учасниками малих організацій-виробників справедливої торгівлі у 2020 році. У країнах Азії та Тихого океану 170505 чоловіків та 25599 жінок були учасниками малих організацій-виробників справедливої торгівлі у 2020 році.

Рисунок 2.4 – Динаміка кількості фермерів і працівників Fairtrade, 2015-2020, осіб

Джерело: побудовано автором на основі [55].

Кава, какао та чай є трьома найбільш вагомими продуктами в сфері справедливої торгівлі, вирощуванням яких займаються фермери, адже їх виробництвом займаються 24%, 45% та 21% від усіх фермерів та працівників у 2020 році (Рисунок 2.5).

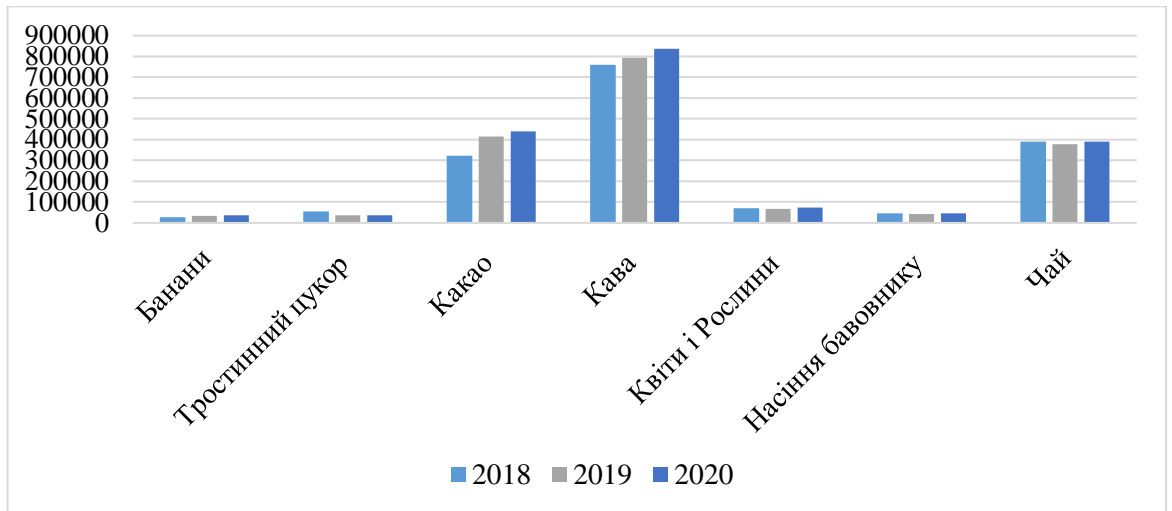

Рисунок 2.5 – Динаміка кількості фермерів і працівників Fairtrade в розрізі основних продуктів виробництва, 2018-2020 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [55].

Загальна премія являє собою суму додаткову кількість коштів, які виробники або робітники інвестували у проекти справедливої торгівлі за власним вибором. При цьому виробники та робітники разом вирішують, як витратити премію для досягнення власних цілей (вдосконалення фермерства, бізнесу, здоров'я чи освіти тощо).

Рисунок 2.6 – Динаміка загальних премії Fairtrade, отриманої виробниками за 2010-2021 роки, млн. євро

Джерело: побудовано автором на основі [53].

90% премії фермери та робітники інвестували у такі продукти як кава, какао, банани, чай, квіти та рослини, катон. У 2020 році 48% премії були використані малими організаціями-виробниками справедливої торгівлі на сервіси для членів ферм, 44% – на інвестиції в організації виробників, 8% - на послуги для спільнот фермерів [53].

Таблиця 2.1 – Динаміка оціненого обсягу продукції, реалізованої виробниками Fairtrade, та премії від реалізації, 2021 рік

Продукт	Обсяг, метричні тонни	Премія, млн. євро	Звичайна продукція, %	Органічна продукція, %
Банани	739,111	34,67	39	61
Какао	241,455	49,12	82	18
Кава	222,328	82,33	37	63
Катон	10,903	1,55	44	56
Квіти та рослини	1,150,970 (тисяч одиниць)	8,52	100	-
Цукор	180,348	9,88	77	23
Чай	7,690	3,93	57	43

Джерело: побудовано автором на основі [56].

У Таблиці 2.2 наведено загальний обсяг виробництва продукції, сертифікованої Fairtrade, у 2020 році, що вказує на значне переважання у справедливій торгівлі виробництва бананів, какао, кави, свіжих фруктів, цукру, овочів, винограду квітів та рослин.

Таблиця 2.2 – Загальний обсяг виробництва продукції, сертифікованої Fairtrade, 2020

Продукт	Обсяг виробництва, метричних тонн
Банани	1,365,076
Какао (какао боби)	609,047
Кава (зерна)	889,589
Бавовна (насіння бавовна)	54,84
Квіти та рослини	5,137,758
Цукор (тростинний цукор)	550,647
Чай	196,712
Крупи	4,115
Сухофрукти	758
Свіжі фрукти	677,339
Трави, трав'яні чаї та спеції	38,992

Мед	10,45
Горіхи	40,63
Олійні та жирні фрукти	72,272
Рис	53,972
Овочі	143,085
Виноробний виноград	148,746

Джерело: побудовано автором на основі [56].

Виробники справедливої торгівлі демократичним шляхом вирішують, як витратити премію від справедливої торгівлі (сума, яку організації виробників заробляють на додаток до ціни продажу за кожен продаж в процесі справедливої торгівлі). МОСТ аналізує цю інвестицію Fairtrade Premium відповідно до категорій, також прив'язуючи ці категорії до Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР) для розуміння того, як самі виробники вирішують працювати над досягненням цих глобальних цілей. Оскільки Цілі розвитку настільки взаємопов'язані складно розрахувати, як між ними розподіляється премія від справедливої торгівлі. Для уникнення подвійного підрахунку, МОСТ пов'язує лише одну ЦСР з кожною категорією проекту Premium. Нижче наведено дані витрат Премії за 2019-2020 роки.

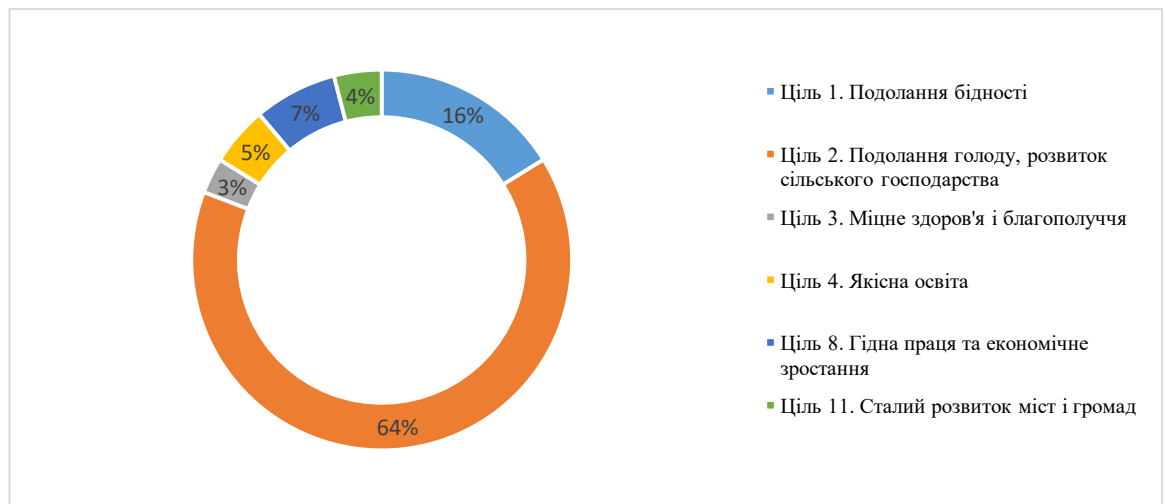

Рисунок 2.7 – Структура використання Fairtrade Premium у зв'язку з цілями сталого розвитку ООН (SDGS) – 2019/2020

Джерело: побудовано автором на основі [54].

Таким чином, будь-які інвестиції фермерських кооперативів преміум-класу в покращення сільськогосподарської практики, закупівлю обладнання чи ресурсів, таких як добрива, будівництво таких об'єктів, як склад, або зміцнення власних організацій підпадають під ЦСР. Оскільки вони складають більшу частину витрат за програмою Fairtrade Premium для дрібних виробників, ЦСР 2 займає дуже важливе місце в цьому аналізі.

Огляд 63 досліджень показав, що в цілому Fairtrade позитивно впливає на доходи фермерських домогосподарств, активи та переваги, такі як освіта та медичні послуги. Більш справедливі ціни та інвестиції, які стали можливими завдяки Fairtrade Premium, є важливими факторами в цій сфері. Крім того, інші фактори, такі як кращі умови торгівлі та більша продовольча безпека домогосподарств, сприяють добробуту фермерів і працівників [45].

Таким чином, в ході аналізу виявлено, що відбувається ріст обсягів справедливої торгівлі на глобальних ринках, серед яких ключовими є Латинська Америка, Африка та Близький Схід, Азія та Тихий океан, зокрема найбільша кількість організацій виробників справедливої торгівлі у Перу – 267, Кот-д'Івуарі – 266, Колумбії – 154, Індії – 113, Кенії – 102, Еквадорі – 85, Бразилії – 57, Китаї – 26, Аргентині – 11. Організації виробників в Латинській Америці та Карибському басейні становлять майже половину сертифікованих організацій у всьому світі (950) серед 22 країн, тоді як виробничі організації Азії та Тихого океану становили 303 одиниці у системі сертифікованих організацій-виробників у 21 країні світу в межах регіону. Середній річний темп росту фермерів в організаціях дрібних виробників справедливої торгівлі становив 5% за 2015-2020 роки. Середній річний темп росту працівників становив -2% у 2015-2020 роках, зокрема через значене скорочення на 8% у 2018 році. Кава, какао та чай є трьома найбільш вагомими продуктами в сфері справедливої торгівлі, вирощуванням яких займаються фермери, адже їх виробництвом займаються 24%, 45% та 21% від усіх фермерів та працівників у 2020 році. 90% премії фермери та робітники інвестували у такі продукти як кава, какао, банани, чай, квіти та рослини,

котон [45]. Отримана премія виробниками справедливої торгівлі спрямовується в основному на подолання бідності, голоду та розвиток сільського господарства.

2.2. Ідентифікація тенденцій асиметрії міжнародних економічних відносин

Для ідентифікації тенденцій асиметрії міжнародних економічних відносин доцільно провести аналіз основних макроекономічних показників (темтів росту ВВП, торгівлі у ВВП, ПП), які є ключовими передумовами для визначення «сили» регіону, окремих країн та їх впливу на міжнародні відносини.

Лідерами в економічному розвитку в світі є США та Китай. Середні річні темпи росту ВВП Китаю становили 10,57% у 2001-2010 роках та 6,95% у 2011-2021 роках (Таблиця 2.3). Для порівняння, в інших країнах та регіонах світу темпи росту економіки були на низькому (до 3 – 3,5%) або середньому рівні (4% – 7%). Особливо низькими темпи росту простежувалися в країнах Європи (1,51%), Єврозони (1,00%), ЄС (1,20%) з початку 2000-х років, що зумовлює асиметрію цього регіону відносно інших за рівнем росту економіки та відповідно можливостей впливу. Економічні інтереси країн Європи та Китаю стали основою для налагодження співпраці між регіонами, для забезпечення економічного співробітництва. ЄС є лідером за обсягом експорту Китаю, а Китай посідає третє місце за величиною торгівлі з ЄС і третім за обсягами експорту з ЄС (після США та Великої Британії) [44].

Таблиця 2.3– Середні значення щорічного темпу росту ВВП в різних регіонах світу, США та Китаї, 2001-2021 роки

	2001-2010	2011-2021	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2017-2021, +/-
Центральна Європа та країни Балтики	3,68	2,75	4,88	4,49	4,07	-3,77	5,56	0,69
Китай	10,57	6,95	6,95	6,75	5,95	2,24	8,11	1,16

Східна Азія та країни Тихого океану	5,29	4,49	5,06	4,74	3,98	-0,18	5,76	0,70
Європа та Центральна Азія	1,82	1,51	2,82	2,17	1,82	-5,54	5,80	2,99
Єврозона	1,21	1,00	2,62	1,83	1,58	-6,40	5,40	2,78
ЄС	1,39	1,20	2,82	2,07	1,83	-5,96	5,38	2,56
Латинська Америка	3,17	1,45	1,89	1,63	0,73	-6,67	6,75	4,86
Близький Схід та Північна Африка	4,23	2,28	1,79	2,02	1,51	-3,95	4,33	2,55
Північна Америка	1,87	1,98	2,32	2,91	2,26	-3,55	5,58	3,27
Суб-Сахара Африка	5,35	2,80	2,45	2,69	2,55	-1,99	4,13	1,68
США	1,78	2,01	2,26	2,92	2,29	-3,40	5,67	3,42

Джерело: побудовано автором на основі [44].

Порівняння регіонів за темпом росту ВВП у 2021 році свідчить, що лідерами росту є Латинська Америка (6,75%), де власне також розвинена справедлива торгівля, Китай (8,11%) з зародженням розвитку справедливої торгівлі та Східна Азія та країни Тихого океану (5,76%), Центральна Європа та країни Балтики (5,56%), ЄС (5,38%) та Північна Америка (5,58%). За показником темпу росту ВВП за 2011-2021 роки можна простежити асиметрію економічного росту, особливо між Східною Азією та країнами Тихого океану, ЄС, Латинською Америкою, Північною Америкою.

Країни Центральної Європи та Балтики є найбільш відкритими за показником частки торгівлі у ВВП, найменш відкритими є Північна Америка та США, зокрема через незначну частку експорту у ВВП (10,2% у 2021 році), та частку імпорту (13,3% ВВП у 2021 році) (Таблиця 2.4). Для порівняння частка експорту у ВВП Центральної Європи та Балтики становила 65,2% у 2021 році, частка імпорту – 63,8%. Китай також достатньо відкритий: частка торгівлі у ВВП зростає у 2001-2010 роках до 53,5%, скоротившись в період 2011-2021 років до 40,92%, особливо через пандемію 2020-2021 років (34% у 2020 році та 37% у 2021 році).

Таблиця 2.4 – Динаміка частки торгівлі у ВВП різних регіонів світу, США та Китаю у 2001-2021 роках, % ВВП

	2001-2010	2011-2021	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2017-2021, +/-
Центральна Європа та країни Балтики	93,63	121,26	125,20	126,22	123,63	118,25	129,58	-6,94
Китай	53,50	40,92	37,63	37,57	35,89	34,59	37,43	-3,04
Східна Азія та країни Тихого океану	62,17	57,47	54,08	55,07	52,81	49,77	60,38	-4,31
Європа та Центральна Азія	70,50	80,77	82,05	84,13	83,99	77,88	84,64	-4,17
Євროзона	72,74	86,21	88,14	89,72	89,64	82,90	90,58	-5,24
ЄС	74,63	88,65	90,57	92,25	92,17	85,60	93,34	-4,97
Латинська Америка	44,22	46,37	44,67	48,14	46,70	46,66	53,03	1,99
Близький Схід та Північна Африка	82,07	79,89	77,88	79,65	78,00	69,98	-	-7,90
Північна Америка	29,24	31,15	30,49	30,92	29,72	26,65	-	-3,85
Суб-Сахара Африка	57,17	51,48	45,98	49,91	48,74	50,03	-	4,05
США	25,58	28,06	27,25	27,59	26,37	23,44	-	-3,80

Джерело: побудовано автором на основі [46].

Асиметрія міжнародних відносин у торгівлі має прояв також у частці експорту товарів та послуг в різних регіонах світу. У 2011-2021 роках середнє значення цього показника в Центральній Європі та країнах Балтики становило 61,85%, в Китаї – 21,53%, Східній Азії та країнах Тихого океану – 29,98%, Європі та Центральній Азії – 42,61%, Євросоні – 45,81%, ЄС – 46,98%, Латинській Америці – 23,03%, Близькому Сході та Північній Африці – 42,93%, Північній Америці – 14,12%, Суб-Сахарі та Африці – 24,48%, США – 12,53% (Таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка частки експорту товарів та послуг від ВВП різних регіонів світу, США та Китаю у 2001-2021 роках, %

	2001-2010	2011-2021	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2017-2021, +/-
Центральна Європа та країни Балтики	46,09	61,85	64,38	64,30	63,10	60,66	65,22	0,83
Китай	29,08	21,53	19,69	19,11	18,41	18,54	20,01	0,32

Східна Азія та країни Тихого океану	30,92	29,98	29,07	28,95	27,67	26,31	29,04	-0,03
Європа та Центральна Азія	35,80	42,61	43,55	44,98	44,85	42,21	45,79	2,24
Євразія	36,75	45,81	47,20	48,03	48,11	45,39	49,53	2,33
ЄС	37,66	46,98	48,36	49,20	49,34	46,66	50,74	2,38
Латинська Америка	23,88	23,03	22,00	24,05	24,22	24,87	27,58	5,58
Близький Схід та Північна Африка	44,49	42,93	40,11	43,92	41,86	36,02	0,00	-40,11
Північна Америка	12,54	14,12	13,75	13,90	13,32	11,58	0,00	-13,75
Суб-Сахара Африка	28,75	24,48	21,12	24,00	22,73	20,59	24,45	3,33
США	10,53	12,53	12,24	12,34	11,79	10,16	0,00	-12,24

Джерело: побудовано автором на основі [46].

Графічно асиметрія за часткою експорту товарів та послуг відображена на рисунку 2.8, що показує водночас розрив як імпорту – експорту в межах певного регіону, так і між регіонами.

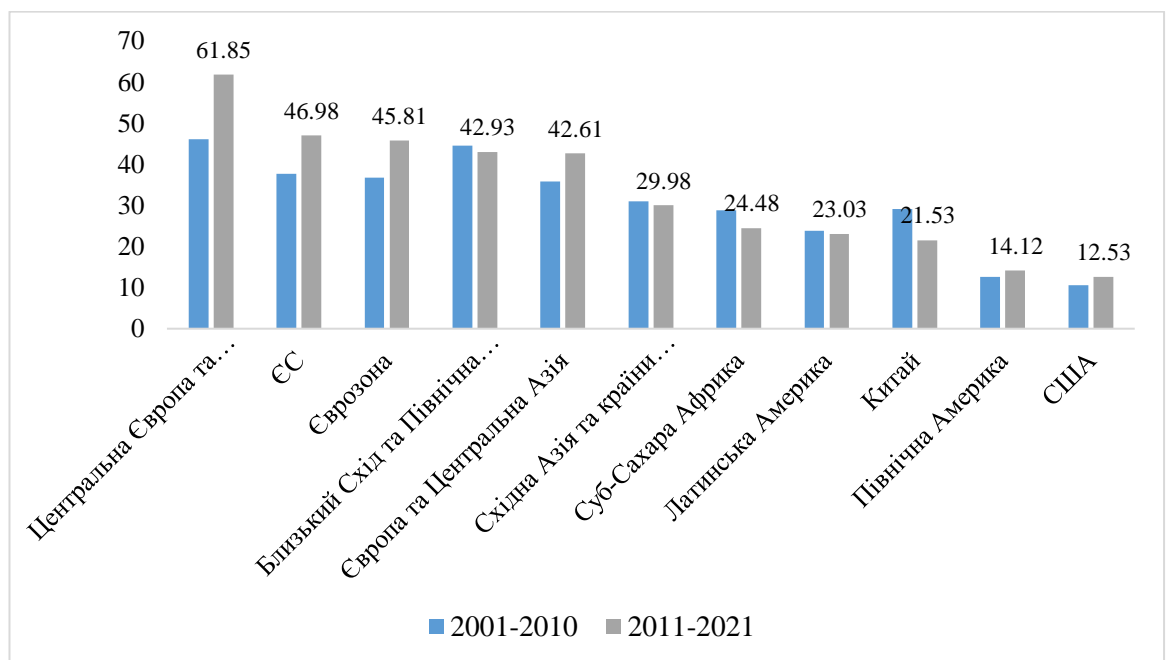

Рисунок 2.8 – Частка експорту товарів та послуг від ВВП різних регіонів світу, США та Китаю у 2001-2021 роках, %

Джерело: побудовано автором на основі [46].

Асиметрія міжнародних відносин також проявляється у частці імпорту товарів та послуг від ВВП різних регіонів світу. У 2011-2021 роках середнє значення цього показника в Центральній Європі та країнах Балтики становило 59,51%, в Китаї – 19,39%, Східній Азії та країнах Тихого океану – 27,98%, Європі та Центральній Азії – 39,44%, Євразоні – 42,14%, ЄС – 43,36%, Латинській Америці – 23,87%, Близькому Сході та Північній Африці – 36,11%, Північній Америці – 17,00%, Суб-Сахарі та Африці – 26,34%, США – 15,53% (Таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка частки імпорту товарів та послуг від ВВП різних регіонів світу, США та Китаю у 2001-2021 роках, %

	2001-2010	2011-2021	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2017-2021, +/-
Центральна Європа та країни Балтики	49,05	59,51	60,84	61,83	60,23	57,12	63,79	2,95
Китай	23,88	19,39	17,94	18,45	17,48	16,05	17,42	-0,52
Східна Азія та країни Тихого океану	27,37	27,98	26,72	27,59	26,18	23,75	26,38	-0,34
Європа та Центральна Азія	34,04	39,44	40,25	41,35	41,67	39,17	42,01	1,76
Євразона	34,99	42,14	42,86	44,00	44,73	41,68	45,50	2,64
ЄС	35,97	43,36	44,08	45,33	45,89	42,88	46,87	2,79
Латинська Америка	22,73	23,87	22,46	25,07	24,76	24,02	28,09	5,63
Близький Схід та Північна Африка	34,64	36,11	37,30	36,76	37,21	34,86	0,00	-37,30
Півнячна Америка	16,45	17,00	16,47	16,72	16,01	14,61	0,00	-16,47
Суб-Сахара Африка	27,52	26,34	23,76	26,87	26,33	23,17	26,14	2,38
США	14,99	15,53	15,01	15,25	14,58	13,28	0,00	-15,01

Джерело: побудовано автором на основі [65].

Графічно асиметрія за часткою імпорту товарів та послуг відображено на рисунку 2.9, що показує водночас розрив як імпорту – експорту в межах певного регіону, так і між регіонами.

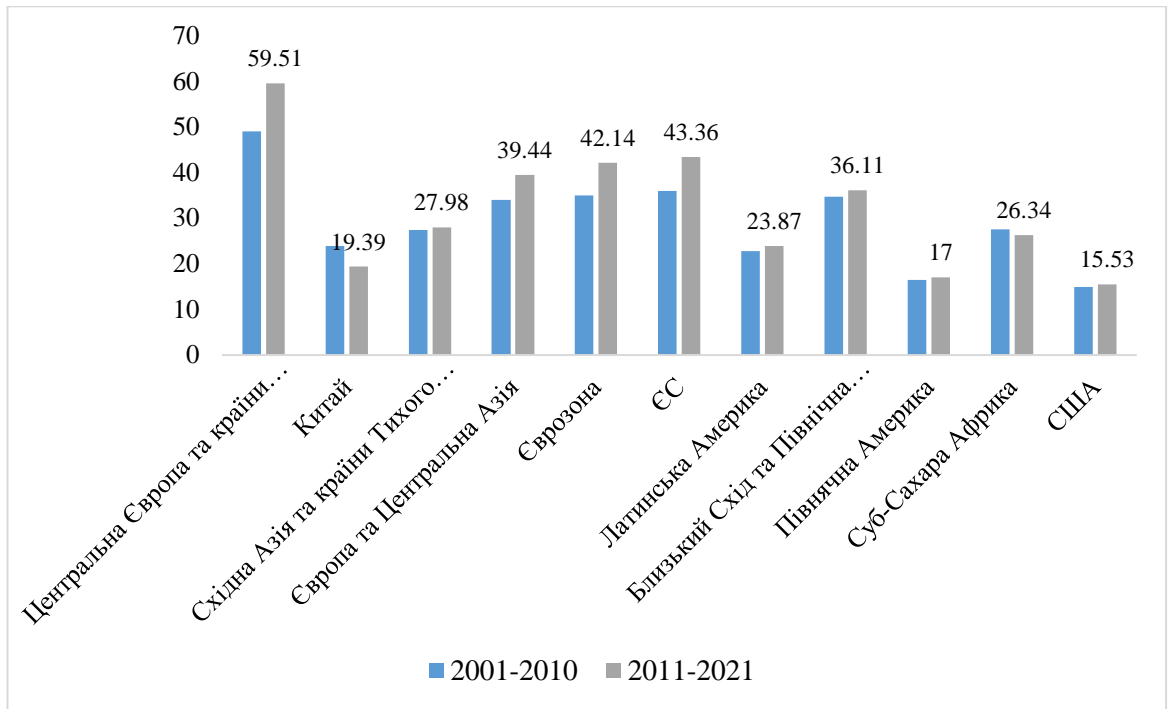

Рисунок 2.9 – Частка імпорту товарів та послуг від ВВП різних регіонів світу, США та Китаю у 2001-2021 роках, %

Джерело: побудовано автором на основі [69].

У Додатку А наведено показники асиметрії міжнародної торгівлі за експортом та імпортом товарів та послуг (% від ВВП), за даними 2011-2021 років: середні значення експорту та імпорту, мінімальні та максимальні значення за 2011 – 2021 років, розмах (максимум мінус мінімум за 2011 – 2021 роки). Шкали показують, що наочно можна виділити мінімум 5 та максимум 10 кластерів країн за показниками асиметрії міжнародної торгівлі.

Для побудови кластерної моделі обрано метод деревовидної діаграми для визначення кількості кластерів та програмне забезпечення Статистика 7 (Додаток Б) [9]. Для її побудови обрано середні показники експорту, імпорту, мінімальні та максимальні їх значення за 2011 – 2021 роки (Додаток А). Для виділення кількості кластерів проведено вертикальні лінії (Рисунок 2.10), які дали змогу припустити, що доцільно виділити 4 групи країн за рівнем асиметрії у міжнародній торгівлі.

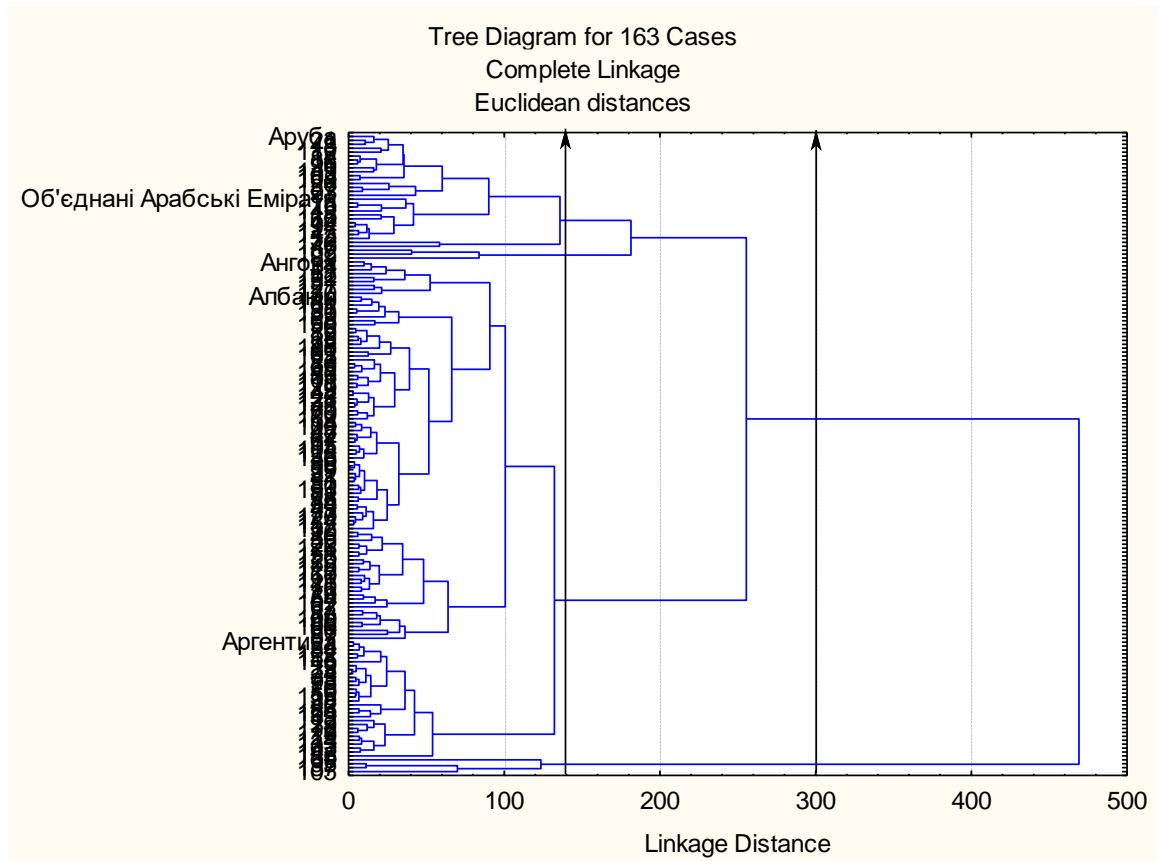

Рисунок 2.10 – Деревовидна діаграма для визначення кількості кластерів країн за ключовими показниками міжнародної торгівлі

Джерело: побудовано автором.

Після виділення кількості кластерів країн за показниками асиметрії міжнародної торгівлі проведено аналіз варіацій, що показує значущість побудованої кластерної моделі (Таблиця 2.7). Показник значимості p менше 0,000 для всіх показників вказує, що відмінності між країнами є достатніми для того, щоб виділити їх у різні групи.

Таблиця 2.7 – Аналіз варіацій за показниками асиметрії міжнародної торгівлі

Analysis of Variance (Spreadsheet1)						
	Between	df	Within	df	F	signif.
Середнє значення експорту, 2011-2021	132046,6	3	17812,70	159	392,8921	0,00
Мінімум експорт 2011-2021	108853,0	3	17861,26	159	323,0013	0,00
Максимум експорт 2011-2021	153850,7	3	24295,37	159	335,6232	0,00
Середнє значення імпорту, 2011-2021	97628,3	3	19246,85	159	268,8390	0,00
Мінімум імпорт 2011-2021	79750,0	3	16659,03	159	253,7213	0,00
Максимум імпорт 2011-2021	118719,1	3	29219,45	159	215,3399	0,00

Джерело: розраховано автором.

Графік середніх значень показників асиметрії міжнародної торгівлі (Рисунок 2.11) показує відмінності між групами країн за основними показниками асиметрії міжнародної торгівлі. Кластер 1 значно відрізняється від кластерів 2, 3 та 4 за показниками експорту та імпорту товарів та послуг, характеризуючись найвищим рівнем відкритості торгівлі. Кластер 2 характеризується середніми показниками асиметрії міжнародної торгівлі в межах 70%. Кластер 3 характеризується нижче середнього показниками асиметрії міжнародної торгівлі в межах 50%. Кластер 4 характеризується низькими показниками асиметрії міжнародної торгівлі в межах 30%.

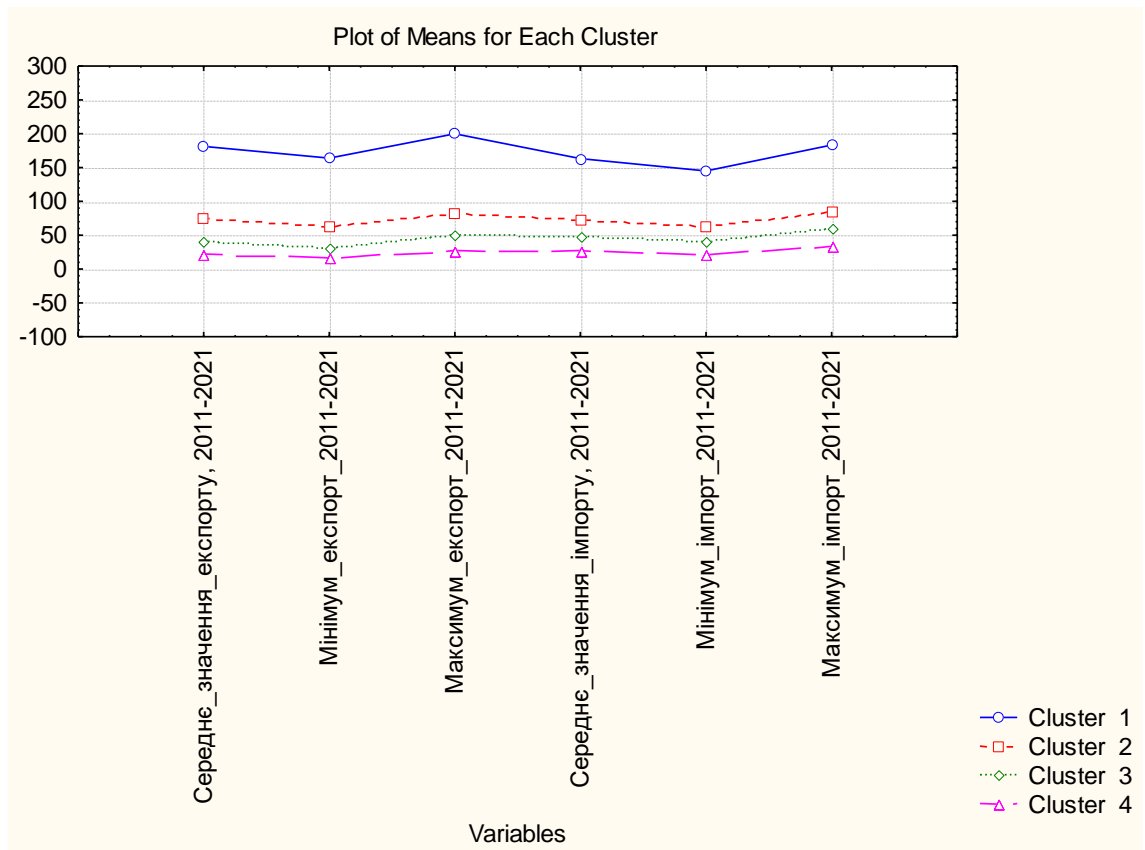

Рисунок 2.11 – Графік середніх значень показників асиметрії міжнародної торгівлі

Джерело: розраховано автором.

У таблиці 2.8 наведено описову статистику для 4 кластерів країн за показниками асиметрії міжнародної торгівлі, яка детально характеризує середні значення для кожної групи країни, стандартне відхилення та варіацію. До першої групи належить 4 країни (Китай, Люксембург, Мальта, Сінгапур), до другої – 28, третьої – 66 країн та четвертої – 65 країн. Україна належить до 3 групи країн за показниками асиметрії міжнародної торгівлі, США – до четвертої, Німеччина – до третьої.

Таблиця 2.8 – Описова статистика для 4 кластерів країн за показниками асиметрії міжнародної торгівлі

Кластер 1:4 країни			
	Середнє	Стандартне відхилення	Варіація
Середнє значення експорту, 2011-2021	181,3701	19,39217	376,0563
Мінімум експорт 2011-2021	163,9456	13,34991	178,2201
Максимум експорт 2011-2021	199,8726	25,61857	656,3112
Середнє значення імпорту, 2011-2021	163,1791	23,28652	542,2620
Мінімум імпорт 2011-2021	144,9852	20,28749	411,5822
Максимум імпорт 2011-2021	183,2560	26,37063	695,4102
Кластер 2: 28 країн			
	Середнє	Стандартне відхилення	Варіація
Середнє значення експорту, 2011-2021	74,19762	15,03378	226,0146
Мінімум експорт 2011-2021	63,07765	15,46609	239,1999
Максимум експорт 2011-2021	83,27054	15,76206	248,4425
Середнє значення імпорту, 2011-2021	72,77746	13,76336	189,4301
Мінімум імпорт 2011-2021	63,49914	12,76207	162,8705
Максимум імпорт 2011-2021	83,38019	15,86218	251,6087
Кластер 3: 66 країн			
	Середнє	Стандартне відхилення	Варіація
Середнє значення експорту, 2011-2021	40,99693	9,95465	99,0951
Мінімум експорт 2011-2021	32,00171	10,27638	105,6040
Максимум експорт 2011-2021	49,80580	12,64025	159,7759
Середнє значення імпорту, 2011-2021	49,32549	11,81297	139,5463
Мінімум імпорт 2011-2021	40,46848	11,11194	123,4753
Максимум імпорт 2011-2021	59,04515	15,15823	229,7719
Кластер 4: 65 країн			
	Середнє	Стандартне відхилення	Варіація
Середнє значення експорту, 2011-2021	22,25916	8,043787	64,70251
Мінімум експорт 2011-2021	17,59869	7,909587	62,56157
Максимум експорт 2011-2021	27,45964	9,042479	81,76641
Середнє значення імпорту, 2011-2021	27,50321	7,326043	53,67091
Мінімум імпорт 2011-2021	22,37377	6,847537	46,88876
Максимум імпорт 2011-2021	33,69297	9,189507	84,44704

Джерело: розраховано автором.

Асиметрія міжнародних відносин спостерігається також в динаміці частки надходжень прямих іноземних інвестицій від ВВП у різні регіони та країни (Таблиця 2.9). **Зважаючи на те, що міжнародний рух капіталу, зокрема**

інвестиційного, суттєво впливає на виробництво товарів та послуг, потенціал їх експорту та імпорту, варто детальніше дослідити цей фактор асиметрії МEB. За 2011-2020 роки надходження ПІІ були найбільшими в країни Центральної Європи та Балтики (4,43%), Латинської Америки (3,64%), ЄС (3,44%), Східної Азії та країни Тихого океану (2,48%). Зокрема у 2020 році, за показником надходжень ПІІ лідерами були такі регіони: Центральна Європа та країни Балтики (12,98%), Латинська Америка (2,47%), Близький Схід та Північна Африка (2,19%) та Східна Азія та країни Тихого океану (2,17%). Варто звернути увагу на те, що частка надходжень ПІІ США від ВВП залишалася на рівні 1,5-1,7% протягом 2001-2020 років. Частка надходжень ПІІ від ВВП у країни регіону Суб-Сахари та Африки вища ніж у США – 2,07% у 2001-2020 роках та 1,37% у 2020 році. Країни-лідери, такі, як Китай, США, активно інвестують у країни та регіони, що розвиваються.

Таблиця 2.9–Динаміка прямих іноземних інвестицій (чисті надходження) в різних регіонах світу, США та Китаї у 2001-2020 роках, % від ВВП

	2001-2010	2011-2020	2016	2017	2018	2019	2020	Відхилення 2016-2020, +/-
Центральна Європа та країни Балтики	6,02	4,43	8,75	1,98	-1,29	9,06	12,98	4,23
Китай	3,79	2,20	1,56	1,35	1,69	1,31	1,72	0,17
Східна Азія та країни Тихого океану	2,18	2,48	2,33	2,29	2,27	1,99	2,17	-0,16
Європа та Центральна Азія	4,82	3,08	6,51	4,07	-1,19	1,75	0,33	-6,18
Єврозона	4,96	3,44	4,89	3,68	-0,11	1,19	0,38	-4,51
ЄС	4,97	3,44	5,15	3,48	-0,22	1,98	1,79	-3,36
Латинська Америка	3,22	3,64	3,55	3,08	3,33	3,07	2,47	-1,09
Близький Схід та Північна Африка	3,23	1,64	1,55	1,64	1,74	1,79	2,19	0,63
Північна Америка	1,75	1,78	2,51	1,92	1,16	1,57	0,78	-1,73
Суб-Сахара Африка	2,59	2,07	1,95	1,63	1,68	1,53	1,37	-0,58
США	1,62	1,69	2,54	1,95	1,05	1,47	0,71	-1,82

Джерело: побудовано автором на основі [62].

Серед ключових тенденцій у ПІІ також варто виділити двосторонні інвестиції між Китаєм та ЄС, які суттєво зросли, починаючи з 2000 років. Між 2000-2020 роками компанії ЄС інвестували в Китай близько 148 млрд. євро (автомобільний сектор – 14,7 млрд. євро, сировина та матеріали – 29,2 млрд. євро, фінансовий сектор – 11,2 млрд. євро, аграрний та продовольчий – 11,8 млрд. євро, ринок споживчих товарів та послуг – 9,4 млрд.). Китайські компанії в ЄС при цьому інвестували близько 117 млрд. євро (автомобільний сектор – 19,7 млрд. євро, транспорт та інфраструктура – 17,7 млрд. євро, ІКТ – 16,1 млрд. євро, промислове виробництво та обладнання – 12,5 млрд. євро, енергетика – 8,2 млрд. євро, споживчі товари та послуги – 8,8 млрд. євро) [44]. Такі факти свідчать про те, що справедлива торгівля, яка мало розвинена в ЄС та Китаї, порівняно з країнами Латинської Америки, та водночас активно розвивається саме в Латинській Америці та країнах Близького Сходу, Африки саме завдяки тому, що в цих регіонах наявний значний потенціал торгівлі сільськогосподарськими продуктами. Натомість в США, ЄС та Китаї найбільш розвиненими секторами є промисловий, технологічний, сектор послуг. В 2012 році ПІІ з Китаю в країни Європи становили 12 млрд. євро, в 2013 році – 7,3 млрд. євро, в 2016 році – 47,4 млрд. євро, поступово скорочуючись у 2017-2021 роках. Пандемія зумовила більші темпи скорочення китайських ПІІв економіку Європи до обсягу 7,9 млрд. у 2020 році та 10,6 млрд. дол. у 2021 році. Нідерланди, Німеччина, Франція та Великобританія отримали найбільше китайських інвестицій у 2021 році. Між 2000 і 2021 роками сукупна вартість прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з Китаю в європейські країни була найвищою у Сполученому Королівстві – 79,6 мільярда євро. Країни Східної Європи мали найнижчий рівень кумулятивних китайських ПІІ в Європі [37].

При значній частці надходжень ПІІ в Центральну Європу та країни Балтики в цьому регіоні простежується незначна частка відтоку ПІІ від ВВП: у 2001-2010 роках – 2,37% ВВП в середньому, у 2011-2021 роках –

2,62% ВВП в середньому. Незначний відтік ПІІ спостерігається в Китаї – 0,46% ВВП в 1991-2000 роках, 0,71% ВВП в 2001-2010 роках, 1,1% ВВП в 2011-2020 роках (Таблиця 2.10). При цьому значний відтік ПІІ відмічається в країнах Європи та Центральної Азії, Євразії, ЄС, який характеризується значним зростанням починаючи з 1991 року. В цілому в різних регіонах у зв'язку з глобалізацією, технологічним розвитком відмічається ріст частки ПІІ (як надходжень, так і вливань в інші економіки), проте в цілому зберігається асиметрія міжнародних економічних відносин за показниками частки надходжень та відтоку ПІІ від ВВП. Варто відмітити, що асиметрія за цими показниками зумовлена різною структурою виробництва в регіонах та відповідно можливостями економічного росту та інвестування, які впливають на тенденції в справедливій торгівлі. Лідери за показниками економічного, інституційного, політичного розвитку (США, Китай) мають великий потенціал до інвестування та управління в сфері справедливої торгівлі.

Таблиця 2.10–Динаміка прямих іноземних інвестицій (чистий відтік) в різних регіонах світу, США та Китаї у 20001-2020 роках, % від ВВП

	2001-2010	2011-2020	2016	2017	2018	2019	2020	Відхилення 2016-2020, +/-
Центральна Європа та країни Балтики	2,37	2,62	6,82	0,18	-3,33	6,94	11,09	4,27
Китай	0,71	1,10	1,93	1,12	1,03	0,96	1,05	-0,88
Східна Азія та країни Тихого океану	1,60	2,14	2,49	2,31	1,86	2,11	1,88	-0,61
Європа та Центральна Азія	5,44	3,04	5,10	4,14	0,40	1,48	-0,42	-5,52
Євразія	6,06	3,92	5,64	4,52	1,00	1,09	-0,94	-6,58
ЄС	5,79	3,80	5,61	4,21	0,63	1,82	0,57	-5,04
Латинська Америка	0,84	1,09	0,89	0,73	0,52	0,86	0,38	-0,51
Близький Схід та Північна Африка	1,30	1,13	1,56	1,09	1,31	1,40	0,99	-0,57
Північна Америка	2,20	1,79	1,82	2,31	-0,31	0,79	1,43	-0,39
Суб-Сахара Африка	0,20	0,49	0,62	0,75	0,32	0,23	-0,03	-0,65
США	2,07	1,62	1,60	2,10	-0,64	0,49	1,30	-0,30

Джерело: побудовано автором на основі [62].

Графічно асиметрію за показниками чистого притоку та відтоку ПІІ наведено на Рисунку 2.12, який дає змогу наочно розділити регіони на дві групи: 1) ті регіони, які характеризуються вищою часткою притоку та відтоку інвестицій; 2) ті регіони, які характеризуються нижчою часткою притоку, відтоку інвестицій.

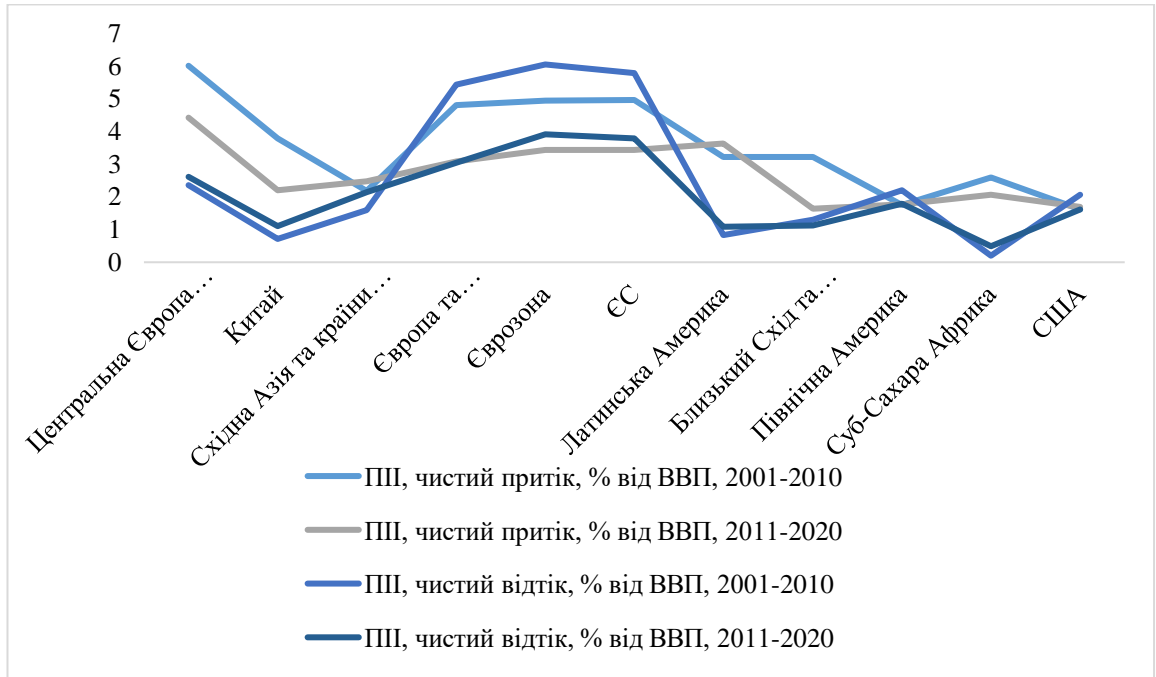

Рисунок 2.12 – Динаміка чистого притоку та відтоку ПІІ за регіонами світу, в США, Китаї у 2001-2020 роках, % від ВВП

Джерело: побудовано автором на основі [62].

У Таблиці 2.11 наведено розрахований показник асиметрії основних макроекономічних показників в розрізі регіонів світу, США та Китаю у 2010-2020 роках. Значення розподілу країн за обраними показниками у 2010-2020 роках підтверджує наявність лівосторонньої асиметрії, зокрема за показниками: щорічного темпу росту ВВП; частки торгівлі у ВВП за винятком Китаю та країн Суб-Сахари, Африки; частки надходжень ПІІ від ВВП для Східної Азії, країн Тихого океану, Єврозони, ЄС, Суб-Сахари, Африки; частки відтоку ПІІ у ВВП для Європи та Центральної Азії, Єврозони, ЄС, Північної Америки, Близького Сходу та Північної Африки, Північної Америки, Суб-Сахари та Африки, США; частки експорту у ВВП,

крім Китаю та Латинської Америки; частки імпорту у ВВП, крім Китаю та Європи та Центральної Азії. Асиметрія щорічного темпу росту ВВП вказує на відсутність стійкого росту економіки в різних регіонах світу. В деяких регіонах ВВП (насамперед, Китай та Латинська Америка) щорічний темп росту ВВП характеризується меншим показником асиметрії, тобто економіка є більш стійкою, ніж в інших країнах та регіонах. На прикладі Китаю також можна простежити правосторонню асиметрію інших показників, зокрема частки торгівлі у ВВП, частки експорту та імпорту у ВВП, що свідчить про перевагу Китаю над іншими регіонами за цими показниками. Для країн Латинської Америки також є характерна правостороння асиметрія за показниками частки торгівлі у ВВП, частки експорту у ВВП, що також вказує на значну перевагу цих країн за цими показниками у системі міжнародних відносин.

Таблиця 2.11–Асиметрія основних макроекономічних показників в розрізі регіонів світу, США та Китаю на основі даних 2010-2020 років

	Щорічний темп росту ВВП, %	Частка торгівлі у ВВП, %	ПП (чисті надходження), % від ВВП	ПП (чистий відтік), % від ВВП	Частка експорту у ВВП, %	Частка імпорту у ВВП, %
Центральна Європа та країни Балтики	-1,616	-1,323	1,044	1,040	-1,393	-1,131
Китай	-1,007	0,308	0,590	1,276	0,309	0,247
Східна Азія та країни Тихого океану	-1,819	-0,025	-0,152	0,380	-0,311	-0,252
Європа та Центральна Азія	-1,788	-0,121	-0,565	-0,776	-0,071	0,424
Єврозона	-1,708	-0,611	-0,452	-0,680	-0,842	-0,051
ЄС	-1,712	-0,617	-0,572	-0,466	-0,822	-0,066
Латинська Америка	-1,044	0,618	0,605	0,610	0,786	-0,021
Близький Схід та Північна Африка	-2,040	-0,726	1,265	-0,914	-0,172	-0,279
Північна Америка	-1,660	-0,856	0,369	-1,591	-0,808	-0,368
Суб-Сахара Африка	-1,165	0,650	-0,199	-0,810	0,549	0,004
США	-1,518	-0,608	0,421	-1,468	-0,894	-0,301

Джерело: розраховано автором.

Натомість, країни ЄС, Північної Америки характеризується відсутністю переваги за показниками частки торгівлі у ВВП, частки експорту у ВВП, що може бути однією з причин організації руху за справедливу торгівлю. Саме країни Північної Америки та ЄС організують асоціації зі справедливої торгівлі, які розміщені в цих регіонах. Натомість, в країнах Латинської Америки, Африки, Близького Сходу, Азії в основному розміщені фермери та організації, які їх підтримують для розвитку справедливої торгівлі. Це зумовлено зокрема структурою економіки: додана вартість сільського господарства в країнах Латинської Америки становила 6,9% від ВВП у 2021 році, Північної Африки та Близького Сходу за виключенням країн з високим рівнем доходу 11,1% від ВВП у 2020 році, Східної Азії та Тихого океану за виключенням країн з високим рівнем доходу 7,9% від ВВП у 2021 році, Суб-Сахарі та Африці – 17,2% від ВВП [31]. Для порівняння, в ЄС додана вартість сільського господарства становила 1,6% від ВВП у 2021 році, Північній Америці – 1,1% від ВВП у 2020 році. Додана вартість виробництва в країнах Латинської Америки становила 16% від ВВП у 2021 році, Північної Африки та Близького Сходу за виключенням країн з високим рівнем доходу 14% від ВВП у 2020 році, Східної Азії та Тихого океану за виключенням країн з високим рівнем доходу 26% від ВВП у 2021 році, Суб-Сахарі та Африці – 12% від ВВП, в ЄС 15% від ВВП у 2021 році, Північній Америці 11% від ВВП у 2020 році [74].

Додана вартість в промисловому секторі в країнах Латинської Америки становила 30,5% від ВВП у 2021 році, Північної Африки та Близького Сходу 34,7% від ВВП у 2020 році, Східної Азії та Тихого океану за виключенням країн з високим рівнем доходу 38,9% від ВВП у 2021 році, Суб-Сахарі та Африці 27,3% від ВВП, в ЄС 23% від ВВП у 2021 році, Північній Америці 19% від ВВП у 2020 році [71].

Додана вартість сфери послуг в країнах Латинської Америки становила 65.1% від ВВП у 2021 році, Північної Африки та Близького Сходу 56.9% від ВВП у 2020 році, Східної Азії та Тихого океану 59.1% від ВВП у 2021 році, Суб-Сахарі та Африці 47.2% від ВВП, в ЄС 64.7% від ВВП у 2021 році, Північній Америці 79.7% від ВВП у 2020 році [86].

На рисунку 2.13 відображено динаміку частки експорту та частки імпорту України від ВВП, що також свідчить про асиметрію в торгівлі країни та перевищення імпорту над експортом. Мінімальні значення частки експорту та імпорту були у 2020 році – 38,8% та 40,3% відповідно, максимальні – у 2000 році для експорту (60,3%) та у 2016 році для імпорту (56,2%).

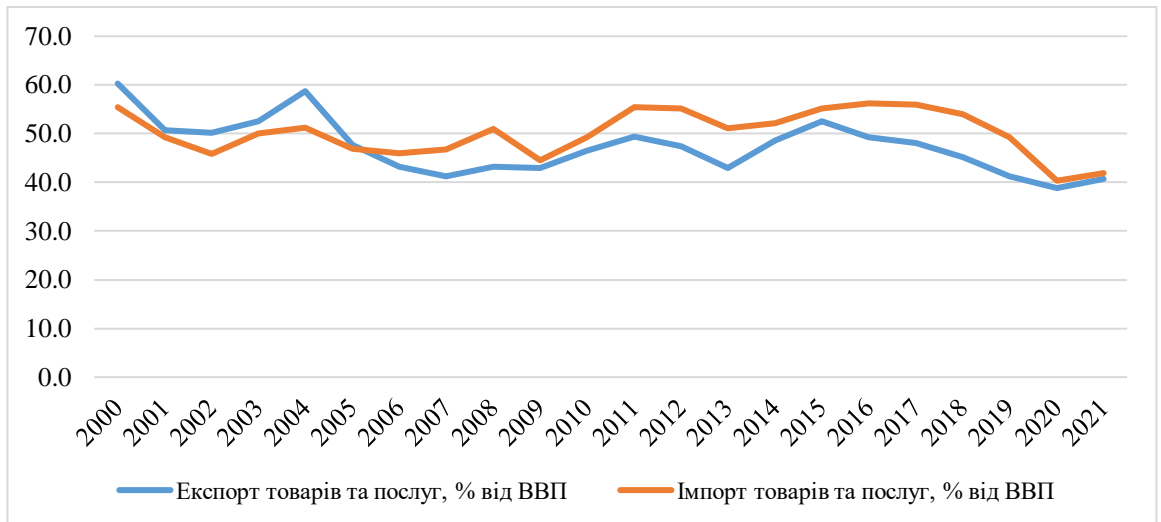

Рисунок 2.13 – Динаміка частки експорту та частки імпорту товарів та послуг України від ВВП, %

Джерело: розраховано автором.

Асиметрія в міжнародній торгівлі також має прояв у частці кожного регіону та країни в загальному експорті товарів та послуг у світі (Таблиця 2.12).

Таблиця 2.12 – Динаміка експорту товарів та послуг в різних регіонах світу, США, Китаї та Україні у 2011-2021 роках, млрд. дол.

	2001-2010	2011-2021	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2017-2021, +/-	Частка у світі, 2021,%
Центральна Європа та країни Балтики	460,7	928,2	930,8	1044,1	1042,4	986,0	1218,5	287,7	4%
Китай	909,9	2504,8	2424,2	2655,6	2628,9	2729,9	3553,5	1129,3	13%
Східна Азія та країни Тихого океану	3539,6	7170,8	7098,2	7708,3	7548,1	7229,8	8991,0	1892,8	32%
Європа та Центральна Азія	6221,4	9657,8	9445,4	10449,6	10280,8	9346,1	11472,3	2026,9	41%
Єврозона	3978,1	5999,7	5985,1	6580,0	6458,2	5921,4	7175,4	1190,3	26%
ЄС	4641,8	7157,4	7129,7	7847,7	7730,5	7125,8	8651,9	1522,2	31%
Латинська Америка	782,4	1314,0	1282,8	1371,3	1366,0	1189,1	1507,0	224,2	5%
Близький Схід та Північна Африка	854,4	1322,2	1323,1	1517,4	1448,2	1114,9	0,0	-1323,1	0%
Північна Америка	1809,8	2875,5	2910,5	3098,7	3098,1	2635,0	3154,3	243,8	11%
Суб-Сахара Африка	261,0	423,7	362,6	424,2	409,4	328,5	444,3	81,7	2%
Україна	46,0	66,3	53,9	59,2	63,4	60,8	81,5	27,6	0%
США	1394,3	2332,0	2388,3	2538,1	2538,5	2148,6	2539,6	151,4	9%
Світ	13707,6	23493,0	23018,7	25215,9	24791,1	22450,6	27876,8	4858,1	100%

Джерело: побудовано автором на основі [46].

Східна Азія, країни Тихого океану та ЄС є найбільшими регіонами за часткою експорту. Китай та США є державами лідерами за обсягом експорту товарів та послуг. Для порівняння, частка України у світовому експорті товарів та послуг становить лише 0,29%.

Асиметрія міжнародної торгівлі також виражена у частці кожного регіону та країни в загальному імпорті товарів та послуг у світі (Таблиця 2.13).

Таблиця 2.13 – Динаміка імпорту товарів та послуг в різних регіонах світу, США, Китаї та Україні у 2011-2021 роках, млрд. дол.

	2001-2010	2011-2021	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2017-2021, +/-	Частка у світі, 2021,%
Центральна Європа та країни	494,0	896,7	884,0	1009,4	1000,8	933,6	1197,2	313,2	4,44%

Балтики									
Китай	751,3	2255,6	2208,5	2564,1	2496,1	2374,7	3091,3	882,8	11,47%
Східна Азія та країни Тихого океану	3184,7	6660,4	6504,3	7309,5	7104,8	6518,0	8164,4	1660,1	30,29%
Європа та Центральна Азія	5936,3	8961,5	8753,0	9634,9	9595,0	8712,4	10547,2	1794,2	39,13%
Єврозона	3801,7	5525,5	5434,4	6031,5	6002,4	5453,0	6609,3	1174,9	24,52%
ЄС	4455,4	6614,7	6503,1	7238,2	7195,3	6570,2	8013,8	1510,7	29,73%
Латинська Америка	752,7	1365,1	1309,5	1429,4	1396,7	1146,5	1537,1	227,6	5,70%
Близький Схід та Північна Африка	2376,3	3478,7	3481,6	3722,6	3702,8	3294,6	4012,3	530,6	14,89%
Північна Америка	669,5	1219,9	1236,4	1269,1	1283,9	1081,6	1242,9	6,5	4,61%
Суб-Сахара Африка	252,5	451,9	406,7	472,5	471,9	354,9	459,1	52,4	1,70%
Україна	48,2	74,6	62,7	70,6	75,8	63,2	83,8	21,1	0,31%
США	1987,0	2909,3	2925,0	3131,2	3117,2	2776,1	3401,4	476,4	12,62%
Світ	13468,7	22864,7	22440,6	24674,0	24348,1	21789,4	26952,8	4512,2	100,00%

Джерело: побудовано автором на основі [70].

Таким чином, в глобальній економічній системі відзначається тенденція до асиметрії міжнародних економічних відносин, зокрема у торгівлі в різних регіонах світу через різні конкурентні переваги та структуру економіки, рівень соціального розвитку та якість життя. Така асиметрія призвела до потреби у визначенні стандартів справедливої торгівлі та створення її системи для вирішення ряду проблем соціально-економічного розвитку.

2.3. Фактори впливу на справедливу торгівлю та розвиток міжнародних економічних відносин

У Статуті Асоціації справедливої торгівлі (Fairtrade Labeling Organisations International e.V., далі «Асоціація»), прийнятої 25 травня 2007 р., зі змінами внесеними 14 червня 2018 році, визначено, що Асоціація є

частиною глобального руху за справедливу торгівлю, який поділяє бачення світу, в якому справедливість і сталий розвиток є головними у торговельних структурах та практиці, які дають можливість кожній людині завдяки своїй праці підтримувати гідну та високу якість життя, розвитку людського потенціалу. Рух за справедливу торгівлю передбачає, що торгівля може бути основним рушієм скорочення бідності та сталого розвитку за умови справедливого та прозорого управління. Асоціація також вважає, що люди, які перебувають у маргіналізованих умовах і знаходяться в невідгідному становищі через звичайні торговельні структури, можуть розвинути здатність до взяття більшого рівня контролю над своєю роботою та своїм життям, якщо вони краще організовані, забезпечені ресурсами та підтримкою, і можуть забезпечити доступ до основних ринків за чесних умов торгівлі.

Уряди, уповноважені особи та інституції в розвинених країнах підтримують справедливу торгівлю завдяки індивідуальній праці та співпраці з партнерами для об'єднання цілей серед різних зацікавлених сторін: розвинених країн, які шукають нові джерела забезпечення сталого розвитку, країн, що розвиваються, та потребують справедливості, змін, захисту права на якісне життя та добробут. У Статуті Асоціації визначено основні принципи її діяльності та діяльності інших зацікавлених сторін, партнерів:

1. Справедливості – визнання прав і обов'язків усіх членів щодо досягнення цілей Асоціації у зв'язку з їх спроможністю це робити.
2. Справедливості – визнання необхідності того, щоб до всіх членів ставилися розумно та щоб їхня думка була почута під час прийняття рішень.
3. Прозорості – визнання необхідності членів ділитися інформацією один з одним і поважати конфіденційність такої інформації, наданої іншими.
4. Відсутності дискримінації – визнання необхідності єдиного застосування правил до всіх членів.
5. Взаємної поваги – визнання того, що різноманітність думок і досвіду може зміцнити здатність Асоціації сприяти досягненню її цілей.

6. Справедливості – визнання обов’язків усіх учасників щодо запобігання та усунення нечесної торгової практики, що впливає на виробників Fairtrade [52].

Цілями Асоціації, визначеними у Статуті, є:

1.Розвиток співпраці для досягнення ЦСП через: встановлення стандартів, формування мережі організацій справедливої торгівлі, соціальний розвиток, партнерство тощо.

2.Професійне навчання малих фермерів з метою розвитку їх управлінських навиків.

3. Сприяння міжнародному взаєморозумінню.

4. Покращення умов праці та життя, соціального та економічного становища дрібних фермерів, робітників та інших виробників, забезпечення продовольчої безпеки власними засобами, підтримка їх організацій та самостійності, довіри, сприяння екологічній стійкості в громадах, де вони живуть і працюють [52].

Зважаючи на вище викладені у Статуті мету, цілі та заходи їх досягнення, автором виділено ключові фактори впливу на справедливу торгівлю та розвиток міжнародних економічних відносин (Рисунок 2.12).

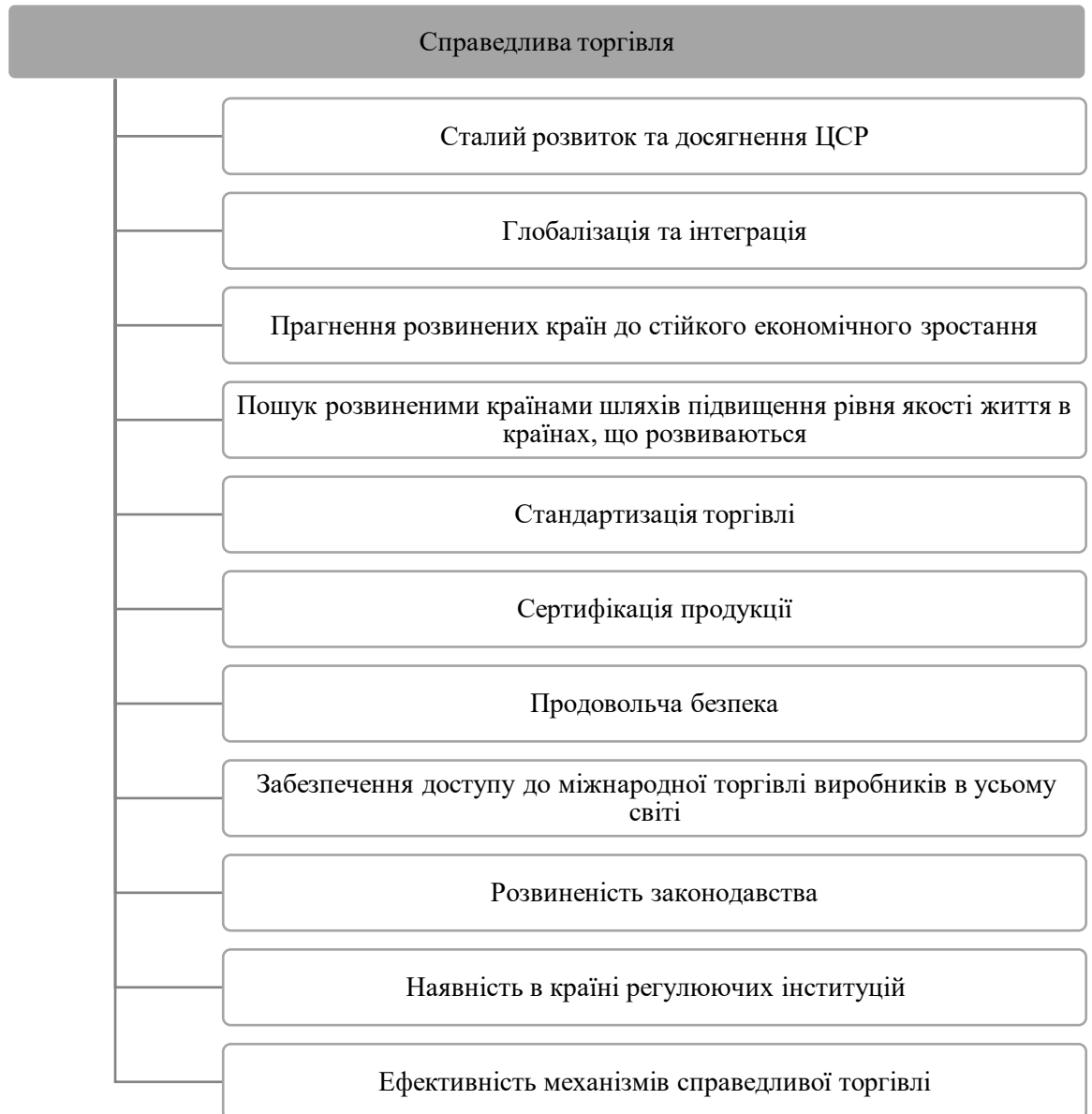

Рисунок 2.14– Фактори впливу на справедливу торгівлю та розвиток міжнародних економічних відносин

Джерело: побудовано автором.

Для розвитку справедливої торгівлі Асоціація здійснює партнерство, що має важливе значення для збільшення переваг для фермерів і працівників. Організації Fairtrade співпрацюють на місцевому, національному та регіональному рівнях з приватними компаніями, урядами, дослідницькими установами, агентствами ООН та організаціями громадянського суспільства. На сьогодні Асоціація реалізувала понад 150 програм з розвитку

справедливої торгівлі. Серед пріоритетів глобальної стратегії Асоціації – інвестиції в програму сталого розвитку, в які все більше інвестують урядові установи для створення стійкого розвитку у громадах і продовольчих системах. Наприклад, уряди Австралії та Нової Зеландії фінансують організації Fairtrade Австралії та Нової Зеландії для підтримки організацій виробників у тихоокеанському регіоні: Фіджі, Папуа-Нова Гвінея, Самоа, Соломонові Острови, Тимор-Лешті та Тонга. Проекти, що фінансуються, включають управління, зміцнення торгових відносин, адаптацію до зміни клімату, захист дітей, трудові права та гендерну рівність. У 2021 році фінансування Європейського Союзу дозволило Fairtrade досягти більших успіхів у просуванні політики, дослідженнях, розбудові спроможності та впровадженні інклюзивних програм для жінок і молоді, включаючи співпрацю з 15 послами Fairtrade: молодими фермерами, які нарощують свій потенціал, щоб говорити про нагальні пріоритети фермерів і робітників у всьому світі.

Партнерство також здійснюється з метою підвищення стійкості ланцюгів постачання. Компанії співпрацюють із мережами виробників Fairtrade для інвестування в своїх партнерів у ланцюзі постачання, захищаючи права працівників, покращуючи методи ведення сільського господарства або забезпечуючи ріст доходів. Приклад проекту – використання державних та приватних інвестицій для реалізації проекту Sankofa 2.0, що забезпечує стійкість до зміни клімату та розширює динамічні практики агролісомеліорації за участю фермерів, які вирощують какао, із Союзу фермерів Куара Коккоо у Гані. Програма базується на пілотному проекті, який фінансується урядами Швейцарії та Данії, швейцарським виробником шоколаду Halba, Coop Switzerland, Міжнародним торговим центром (ITC) і Fairtrade Max Havelaar Switzerland. Понад 1500 фермерів пройшли навчання та заробляють від 25 до 125% більше завдяки додатковим товарним культурам, які вони посадили [51].

Асоціація сприяє досягненню ЦСР. Справедлива торгівля робить суттєвий внесок у досягнення багатьох із 17 Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР). Об'єднання зусиль з організаціями-однодумцями дозволяє здійснювати внесок у глобальні заходи сталого розвитку та прискорювати зміни для досягнення спільних цілей. У 2020 році року Асоціація започаткувала 10 нових спільних партнерств. Наприклад, тепер Асоціація є партнером кампанії ООН ЦУР, яка відзначає трансформаційні ініціативи, які посилюють зусилля щодо сталого розвитку та соціальної справедливості в усьому світі. Асоціація створила краудфінансовий проект із висадки дерев із Grow Ahead, який забезпечив 100 000 доларів США для Куара Коккоо у Гані. Асоціація Fairtrade стала членом альянсу Cool Farm, і замовила дослідження, які використовують результати досліджень у вигляді методики та інструментів для вимірювання викидів парникових газів, щоб визначити вуглецевий або водний слід кількох продуктів [36].

Завдяки таким подіям, як Африканська конвенція справедливої торгівлі та Всесвітня молодіжна конвенція, Асоціація Fairtrade мобілізувала виробників і споживачів, приватний сектор, організації громадянського суспільства та уряди для розвитку адвокації та побудови партнерства. Наприкінці 2021 року Асоціація опублікувала аналіз того, як державна політика щодо справедливої торгівлі може надати виробникам доступ до ринків, підтримати підприємства справедливої торгівлі та посилити визнання принципів і мереж справедливої торгівлі урядами. Асоціація також виступає за внесення змін до законодавства ЄС щодо вирубки лісів, щоб дрібні фермери, які вирощують какао та каву, були захищені від ненавмисної шкоди та основних причин вирубки лісів, такі як бідність. Понад 50 неурядових організацій підписали відкритий лист від виробників до керівництва Зеленої угоди ЄС на цю тему завдяки співпраці з Офісом захисту справедливої торгівлі. Для прикладу, CLAC підтримав Парагвайську платформу справедливої торгівлі, щоб вона стала важливим гравцем у секторі цукрової тростини, захищаючи проблеми жінок і молоді та просуюючи державну

політику щодо сталого виробництва цукрової тростини та її побічних продуктів. Виробники справедливої торгівлі також взяли участь у глобальній кліматичній зустрічі COP26 у Глазго у 2021 році разом з іншими акціями, пов'язаними з цією подією, щоб закликати фермерів і працівників виділити ресурси для боротьби зі зміною клімату. Кампанії дій споживачів, такі як «Гарний одяг», «Чесна оплата» та «Справедливість – це справа кожного», є продуктом партнерства з іншими організаціями сталого розвитку, де Асоціація прагне підвищити видимість і змінити державну політику щодо питань справедливості у виборі їжі та одягу. У 2021 році Fairtrade Africa мобілізувала понад 40 000 людей через кампанію в соціальних мережах у кількох країнах, підвищуючи обізнаність щодо проблем зміни клімату та розширюючи можливості жінок і молоді. До Всесвітнього дня справедливої торгівлі у травні 2022 року NAPP організувала вебінар для індонезійських бізнес-лідерів, представників уряду та громадянського суспільства про справедливую торгівлю як можливість на місцевому та глобальному ринку. У листопаді 2021 року віртуально відбулася 14-та Міжнародна конференція міст справедливої торгівлі, яку організувала швейцарська мережа Fair Trade. Понад 50 доповідачів із 23 країн, які представляли органи місцевого самоврядування, міжнародні агентства та організації громадянського суспільства, вели дискусії про те, як міста змінюють правила гри для сталого розвитку. Існує понад 2000 міст і тисячі шкіл і університетів, які використовують справедливую торгівлю та використовують енергію та відданість громадян і молодих людей для справедливості та стійкості [36].

Розвиток справедливої торгівлі та фінансування діяльності організацій відбувається завдяки членським внескам від національних організацій Fairtrade (NFO, НОСТ), які отримують гонорари від компаній, які ліцензують знак FAIRTRADE для використання на своїх продуктах. Членський внесок є необмеженим фінансуванням і розраховується як відсоток від доходу від ліцензійного внеску кожної НОСТ. Розвиток руху також відбувається завдяки продажам, які включають дохід від транскордонних продажів і

міжнародного ліцензування, а також внесків та пожертв, зокрема грантового фінансування.

Фінансування мереж виробників (зокрема, три мережі виробників Fairtrade) відбувається за рахунок коштів для надання підтримки виробникам у різних регіонах. У 2021 році фінансування включало кошти Fairtrade COVID-19 Producer Relief and Resilience, які мережі виробників розподіляли у регіонах.

Розвиток діяльності справедливої торгівлі також відбувається за рахунок розвитку бренду, комунікації, збору коштів та адвокації, зокрема ці процесивключають деякі грантові кошти, що передаються партнерам (1,5 мільйона євро), на додаток до розвитку персоналу, пов'язаного з цими функціями. Управління та глобальні ресурси організацій справедливої торгівлі включають витрати, пов'язані з Правлінням та Генеральною асамблеєю, а також фінанси, ІТ, людські ресурси, юридичні послуги та функції міжнародного ліцензування.

Фінансовими партнерами Fairtrade International у 2021 році були: Європейський Союз, Рамкова угода про партнерство з ЄС; SWITCH-Азія Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку; Німеччини (BMZ) Німецьке агентство з міжнародного співробітництва (GIZ). Додатковими фінансовими партнерами глобальної системи Fairtrade у 2021 році були: Департамент Австралії Міністерство зовнішніх справ і торгівлі (DFAT), Розширена інтегрована структура (EIF), Європейське партнерство для відповідальних мінералів (EPRM), Fonds Français pour l'Environnement Mondial (FFEM), Французьке агентство розвитку (AFD), Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ), Німецьке Агентство міжнародного співробітництва (GIZ), Міжамериканський фонд (IAF), Центр міжнародної торгівлі (ITC), ISEAL Італійське агентство співробітництва в галузі розвитку (AICS), Міністерство праці та соціальної політики Італії, Міністерство закордонних справ Фінляндії, Міністерство закордонних справ і торгівлі Нової Зеландії (MFAT), Фонд «Відкрите

суспільство», Швейцарська платформа для сталого виробництва какао, Державний секретаріат з економічних питань (SECO), Управління закордонних справ, співдружності та розвитку Великої Британії (FCDO), Waterloo Foundation регіону Венето, Італія.

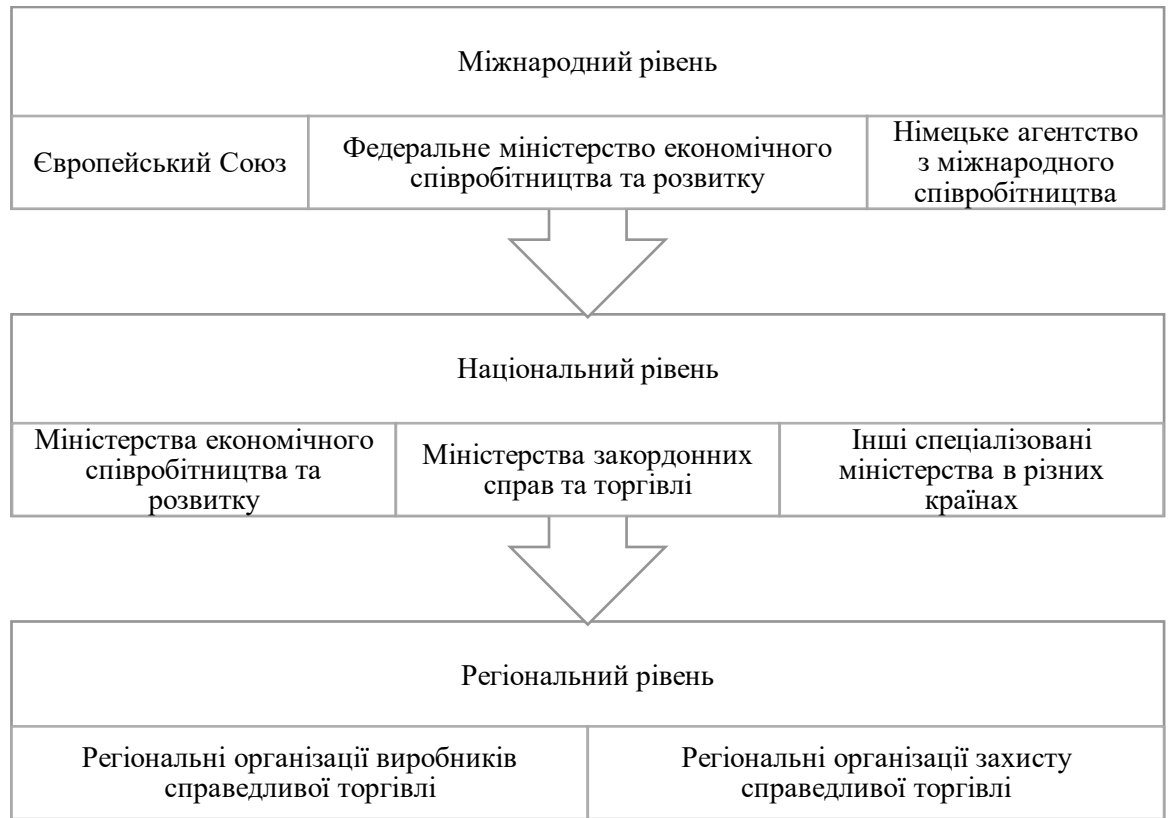

Рисунок 2.15 – Інституції, що регулюють справедливу торгівлю

Джерело: систематизовано автором на основі [58].

Таким чином, ключовими факторами розвитку справедливої торгівлі у системі міжнародних відносин є глобально визнана потреба у реалізації стратегії сталого розвитку та досягнення ЦСР, глобалізація та інтеграція, прагнення розвинених країн до стійкого економічного зростання, пошук розвиненими країнами шляхів підвищення рівня якості життя в країнах, що розвиваються, стандартизація торгівлі, сертифікація продукції, продовольча безпека, забезпечення доступу до міжнародної торгівлі виробників в усьому світі. Саме тому в системі міжнародних відносин розвивається рух організацій справедливої торгівлі на основі принципів її діяльності та діяльності інших зацікавлених сторін, партнерів: справедливості, прозорості,

відсутності дискримінації, взаємної поваги. Основними цілями Асоціації справедливої торгівлі визначено сприяння розвитку співробітництва, що веде до сталого розвитку шляхом покращення становища знедолених виробників і працівників у країнах, що розвиваються, які працюють як дрібні виробники та як робочі організації.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ АСИМЕТРІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ДЛЯ СВІТОВИХ ЕКОНОМІК ТА УКРАЇНИ

3.1. Пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками та Україною

Для сучасної України соціальні зміни є важливим питанням, особливо в умовах її європейської інтеграції. За останні роки в світі простежується хвиля значного інтересу до соціальних інновацій як засобу досягнення стійкого економічного зростання. Зокрема важливим інноваційним рішенням є саме справедлива торгівля, яка допомагає вирішити найбільш нагальні проблеми сучасності. При цьому соціальні інновації забезпечують унікальну можливість відійти від вузького способу мислення про реалізацію соціальних проектів, демонструючи взаємопов'язаність факторів та інтересів взацікавлених сторін. Однією з найсильніших сторін в Україні, з погляду інноваційності та потенціалу впровадження справедливої торгівлі є високий рівень охоплення населення вищою освітою.

Угода про асоціацію Україна-ЄС включає такі важливі зміни, як розвиток політичного діалогу, створення зони вільної торгівлі Україна-ЄС, галузеве співробітництво, фінансове співробітництво, інституційні положення. Зокрема у Частині 6 «Інституційні положення», статті 51 «Діалог з питань засобів захисту торгівлі» визначено, що «на рівні експертів встановлено діалог з питань засобів захисту торгівлі як форум з питань співробітництва у сфері засобів захисту торгівлі. Діалог здійснюється з метою: а) підвищення рівня знань та розуміння законів, політики та методів стосовно засобів захисту торгівлі; б) огляду стану виконання захисту торгівлі; в) покращення співпраці між компетентними органами обох сторін,

які відповідають за проблематику засобів захисту торгівлі; d) обговорення міжнародного розвитку у сфері торговельного захисту; e) співробітництва з будь-яких інших питань щодо засобів захисту торгівлі» [15].

У Главі 3 «Технічні бар'єри у торгівлі», у статті 55 визначено засади «технічного співробітництва» [27]: посилення співробітництва у сфері технічного регулювання, ринкового нагляду, стандартизації, акредитації та робіт з оцінки відповідності для поглиблення розуміння на взаємній основі відповідних систем та спрощення доступу до відповідних ринків; пошук шляхів визначення, розвитку та заохочення торгівлі, сприяючи ініціативам, що можуть включати, але не обмежуються таким: «1) посилення співробітництва з правових питань через обмін інформацією, даними, досвідом; технічне та наукове співробітництво для підвищення якості технічних регламентів, тестування, стандартів, акредитації, ринкового нагляду, при цьому створюючи ефективне використання правових ресурсів; 2) стимулювання та заохочення працівників між їх організаціями, державними та приватними, які відповідальні за метрологічну діяльність, тестування, стандартизацію, ринковий нагляд, акредитацію, сертифікацію; 3) сприяння розвитку інфраструктури в сфері стандартизації, акредитації, метрології, ринкового нагляду, оцінки відповідності в Україні; 4) підтримання участі України в роботі європейських організацій; 5) пошук засобів та способів подолання різних бар'єрів у торгівлі; 6) координація позицій в системі міжнародної торгівлі та організаціях регулювання, зокрема СОТ і Європейській економічній комісії Організації Об'єднаних Націй (далі - СЕК ООН).

Таким чином, завдяки євроінтеграції в Україні закладено передумови для розвитку справедливої торгівлі, що в умовах значного потенціалу аграрного сектору України є надзвичайно важливим. Зокрема, варто звернути на можливість створення в Україні інституційного середовища в межах Міністерства економіки України, а саме надати повноваження Департаменту зовнішньоекономічної діяльності та торговельного захисту [11] щодо

створення в Україні організацій виробників справедливої торгівлі, їх фінансування за рахунок грантів від Міжнародної організації справедливої торгівлі.

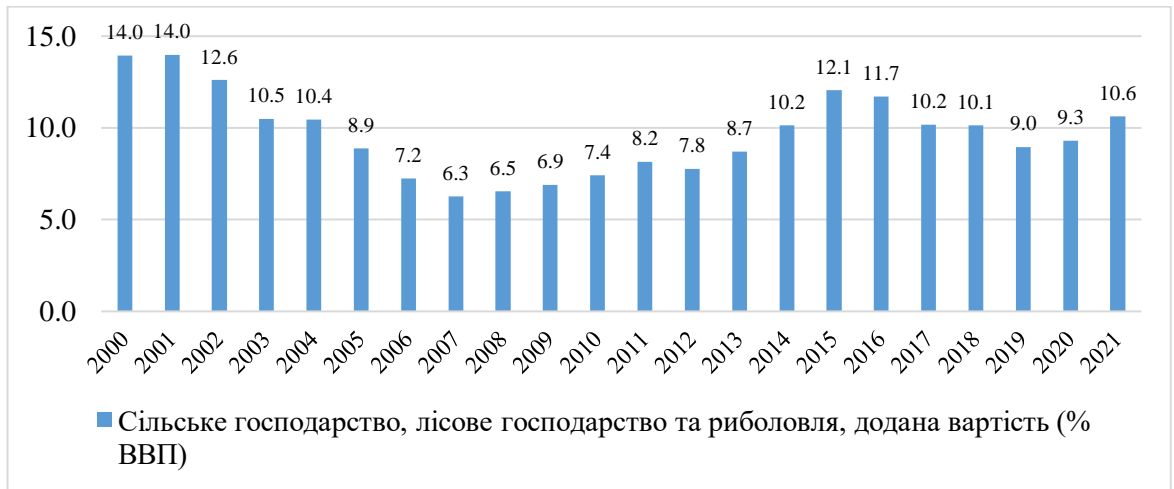

Рисунок 3.1 – Динаміка доданої вартості аграрного сектору України, % від ВВП

Джерело: побудовано автором на основі [22].

Однією з найбільш поширених форм ведення підприємництва в аграрному секторі є фермерські господарства (ФГ), частка яких у структурі суб'єктів господарювання АПК становить 67 %. На 1 липня 2021 року кількість ФГ в Україні складала 48,4 тис., які обробляють більше 4,5 млн. га орної землі. В середньому кожне господарство обробляє 105-110 гектарів. Деякі ФГ володіють землями до 10 тис. гектарів [28]. В 2013 році зареєстровано найбільшу кількість фермерів – 49,1 тис. Проте до 2015 року їх кількість скоротилася на 11%, або на 5467. З 2015 року до 2021 року простежується позитивна тенденція до зростання кількості ФГ, майже на 11% або 4714 одиниць [16]. На сьогодні законодавчі ініціативи в сфері державної підтримки фермерства в Україні передбачають наступне: прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання діяльності фермерських господарств» 24 вересня 2021 року, яким внесені зміни до Земельного кодексу України та профільного Закону України «Про фермерське

господарство». Згідно змін, унормовано склад земельних ділянок ФГ, що дозволяє мати доступ до державної підтримки тим ФГ, які обробляють певні види земельних ділянок. Крім того, закріплено рівний доступ ФГ до програм державної підтримки, в тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств. З метою підтримки та реалізації підприємницьких ініціатив «молодих фермерів» віком до 35 років, сільської молоді, яка бажає займатися діяльністю в аграрному секторі, впроваджено державну підтримку фермерському господарству[7]. Державне фінансування фермерства в Україні включає затверджені Міністерством аграрної політики та продовольства України умови надання коштів для розвитку фермерських господарств у межах бюджетної програми КПКВК 2801580 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників», зокрема за напрямом фінансова підтримка розвитку фермерських господарств (наказ Мінагрополітики від 12.07.2021 № 76), а саме: 1) часткова компенсація витрат для ФГ, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами (крім новостворених); 2) бюджетні субсидії на одиницю оброблюваних угідь (1 гектар) – новоствореним фермерським господарствам; 3) спеціальні бюджетні дотації за утримання корів для ФГ з різним рівнем продуктивності, у власності яких перебуває від п'яти корів. В Україні також ухвалений закон 1601-IX (№5104) «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» для формування механізму агрострахування. Проте в цілому система агрострахування, яка склалася в Україні, не відповідає сучасним світовим стандартам. Серед ключових проблем фермерства, відсутність навиків організації одноосібного господарювання, відсутність знань та компетенцій малих фермерів у ефективній організації фермерських господарств, техніки, обігових коштів, проблема дефіциту коштів [26].

Зважаючи на вище викладені економічні умови розвитку фермерства в Україні, регіональні мережі організацій справедливої торгівлі за умови їх

створення та координування Департаментом зовнішньоекономічної діяльності та торговельного захисту можуть сприяти:

1) професійному навчання та розвитку навиків фермерів щодо організації одноосібного господарювання, формуванню знань та компетенцій малих фермерів у ефективній організації фермерських господарств, техніки, обігових коштів, вирішенні проблем дефіциту коштів;

2) зважаючи на відсутність ефективності механізму агрострахування регіональні мережі організацій справедливої торгівлі можуть також сприяти розвитку механізму адвокації;

3) розвитку партнерства з метою підвищення стійкості ланцюгів постачання через налагодження співпраці транспортних компаній із мережами виробників Fairtrade та фермерами. Це можливо зробити завдяки створенню платформи для такої співпраці, яка дасть можливість інвестувати в розвиток ланцюгів постачання та налагоджувати найбільш ефективні механізми транспортування аграрної продукції. Крім того, співпраця забезпечить захист прав працівників, покращення методів ведення сільського господарства або забезпечення росту доходів завдяки синергії ресурсів.

Серед ключових напрямків впровадження принципів справедливої торгівлі в Україні також підвищення рівня цін на аграрну продукцію. Відповідно до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» [15] держава «здійснює регулювання гуртових цін окремих видів сільськогосподарської продукції (далі – державне цінове регулювання), встановлюючи мінімальні та максимальні інтервенційні ціни, застосовуючи інші заходи, за умов дотримання правил антимонопольного законодавства та добросовісної конкуренції. Сутність цінового регулювання полягає в реалізації Аграрним фондом державних інтервенцій в обсягах, що дозволяють встановити ціну рівноваги (зафіксувати) на рівні, що не нижчий за мінімальні ціни втручання та не вищі за максимальні ціни втручання» [22]. Проте до переліку об'єктів державного цінового регулювання не належать такі види сільськогосподарської продукції (товарів), як культури овочеві,

культури плодови та ягідні, які б могли бути об'єктами справедливої торгівлі. У Таблиці 3.1 наведено динаміку посівних площ, обсягів виробництва, середніх цін реалізації овочевих, плодових та ягідних культур в Україні у 2015-2021 роках.

Таблиця 3.1 – Динаміка посівних площ, обсягів виробництва, середніх цін реалізації овочевих, плодових та ягідних культур в Україні у 2015-2021 роках

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення, +/-
Площа посівна овочевих культур, тис. га	446	447	445	439	452	464	460	14,00
Частка від загальної посівної площі сільськогосподарських культур, %	2,0%	2,0%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	-0,17%
Площа насаджень культур плодових та ягідних (загальна)	235	224	226	228	225	219	217	-18,00
Частка від загальної посівної площі сільськогосподарських культур, %	1,07%	0,98%	0,98%	0,98%	0,96%	0,91%	0,87%	-0,19%
Обсяг виробництва (валовий збір) овочевих культур, тис. т	9214	9415	9286	9440	9688	9653	9935	721,00
Частка виробництва овочевих культур, %	8,09%	7,42%	7,58%	7,11%	7,30%	8,06%	6,77%	-1,32%
Обсяг виробництва плодових та ягідних культур, тис. т	2153	2007	2048	2571	2119	2024	2235	82,00
Частка виробництва плодових та ягідних культур, %	1,89%	1,58%	1,67%	1,94%	1,60%	1,69%	1,52%	-0,37%
Середні ціни реалізації овочевих культур, реалізованих підприємствами, грн/т	3903,4	3924,2	4136,1	4448,0	4497,0	4437,1	4679,6	776,20
Середні ціни реалізації плодових та ягідних культур, реалізованих підприємствами, грн/т	5894,5	5863,8	8766,6	5054,0	6494,4	9140,2	8177,1	2282,60
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період), 100 дол. США	21,84	25,55	26,60	27,20	25,85	26,96	27,29	5,44

Джерело: розраховано автором на основі [21-22].

Не зважаючи на малу частку посівної площі овочевих, плодкових та ягідних культур від посівної площі сільськогосподарських культур у розмірі 1,9% та 0,87% відповідно у 2021 році, все ж обсяги виробництва цих культур становили 6,77% та 1,52% відповідно. Середні ціни реалізації овочевих культур становили 4679,6 грн за тону, плодкових та ягідних – 8177,1 грн за тону, що при девальвації гривні не забезпечує підприємства достатніми коштами для їх подальшого розвитку, зокрема в оновленні знань, техніки, методів організації та виробництва продукції. Тому, на думку автора, ключовими продуктами, які будуть залучені в рух щодо розвитку справедливої торгівлі в Україні, варто обрати саме овочеві, плодкові та ягідні культури. Додатковим підтвердженням такого вибору є той факт, що саме фрукти, овочі та рослини є основними продуктами справедливої торгівлі в усьому світі (див. Таблицю 2.2), а це означає що у європейських організацій справедливої торгівлі є навики щодо захисту торгівлі саме ц цих секторах.

Серед ключових напрямків розвитку справедливої торгівлі в Україні – адвокація, яка передбачає поширення обізнаності та мобілізацію молодих споживачів навколо проблематики справедливої торгівлі. Розвиток адвокації варто розглянути на прикладі подібної реалізованої програми у Франції, що впроваджена асоціацією «10 мільярдів за столом», бізнес-школою ESCP в Парижі та передбачала підтримку команди *Generation équitable*. Програма передбачала написання посібника для споживачів, створення документального фільму. В межах програми було реалізовано проект *FAIR Future*, що підтримувався Французьким агентством розвитку, об'єднував дев'ять асоціацій і дослідницьку лабораторію в консорціум. *Commerce Equitable France* координував цю безпрецедентну програму через її масштаб і різноманітність партнерів. *FAIR Future* забезпечує інформацією, навчає та споряджає понад 100 000 молодих людей віком до 30 років для їх участі в трансформації моделей споживання та виробництва. Проект спрямований на розвиток освіти щодо сталого розвитку, громадянства та міжнародної солідарності. У поєднанні з освітніми організаціями та молодіжними

спільнотами програма «Справедливе майбутнє» дозволяє зацікавленим сторонам освіти використовувати інструменти навчання справедливої торгівлі. Для досягнення цієї мети програма FAIR Future мала на меті: С

- 1) структурувати освітній сектор справедливої торгівлі у Франції;
- 2) розвивати колективні системи навчання справедливої торгівлі для осіб віком до 30 років як частину формальної та неформальної освіти;
- 3) підвищити рівень освіти щодо справедливої торгівлі для тих, хто молодше 30 років, шляхом навчання, створення інструментів і налагодження стратегічного партнерства з ключовими гравцями в молодіжному секторі.

Партнерами та зацікавленими сторонами проекту, які забезпечили фінансування, були: Французьке агентство розвитку здійснило фінансування проекту; компаніями та партнерами з реалізації проекту були компанії: Max Havelaar France, Commerce équitable France, Association pour le tourisme équitable et solidaire, Bio Consom'acteurs, Centre de ressources sur le commerce équitable de Paris), FAIR[e] un monde équitable, FairNESS, Fédération Artisans du Monde, Ingénieurs sans frontières, LERASS [57].

Таким чином, пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками та Україною включають подальше використання принципів чесної торгівлі насамперед в аграрному секторі, який є найбільш важливим для подолання викликів сталого розвитку та досягнення ЦСР. На прикладі України показано, як можливо здійснювати інтеграцію компонентів справедливої торгівлі у різних країнах. Відтак, завдяки євроінтеграції в Україні закладено передумови для розвитку справедливої торгівлі, що в умовах значного потенціалу аграрного сектору України є надзвичайно важливим. В Україні є можливим розвиток інституційного середовища в межах Міністерства економіки України, а саме надання повноважень Департаменту зовнішньоекономічної діяльності та торговельного захисту щодо створення в Україні організацій виробників справедливої торгівлі, їх фінансування за рахунок грантів від Міжнародної

організації справедливої торгівлі. Проаналізовані умови розвитку фермерства в Україні є економічними передумови розвитку регіональних мереж організацій справедливої торгівлі та торговельного захисту. Ці мережі можуть сприяти: 1) професійному навчання та розвитку навиків фермерів щодо організації одноосібного господарювання, формуванню знань та компетенцій малих фермерів у ефективній організації фермерських господарств, техніки, обігових коштів, вирішенні проблем дефіциту коштів; 2) сприяти розвитку механізму адвокації; 3) сприяти розвитку партнерства з метою підвищення стійкості ланцюгів постачання через налагодження співпраці транспортних компаній із мережами виробників Fairtrade та фермерами. Серед ключових напрямків впровадження принципів справедливої торгівлі в Україні виділено підвищення рівня цін на аграрну продукцію та адвокацію, яка передбачає поширення обізнаності та мобілізацію молодих споживачів навколо проблематики справедливої торгівлі.

3.2. Запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні

Запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні має відбуватися відповідно досвіду європейських країн та правовим засадам стандартизації, сертифікації продукції та її продажу, які вже визначені в Угоді про Асоціацію України та ЄС. Саме тому в Україні доцільно створити організації справедливої торгівлі, відповідно принципам Асоціації, розглянутих у пункті 2.3, а саме:

1. Справедливості.
2. Прозорості.
3. Відсутності дискримінації.
4. Взаємної поваги [52].

Створення організації справедливої торгівлі повинно забезпечувати досягнення таких цілей:

1. Сприяння розвитку співробітництва задля сталого розвитку та досягнення ЦСР завдяки покращенню фінансового стану малих виробників і працівників в Україні, та які працюють як дрібні виробники та як робочі організації. Сприяння такому розвитку варто забезпечити через:

1.1. Оптимізації доступу до ринків для товарів і послуг країн, що розвиваються, та європейських країн на основі принципу «Допомога через торгівлю».

1.2. Підтримувати торгівлю в Україні на справедливих умовах через створення регіональних мереж організацій виробників і робітників, а також через підтримку та посилення цього виду торгівлі як інструменту сталого розвитку, зокрема через сприяння захисту навколишнього середовища, освіти та соціальному розвитку.

1.3. Встановлення стандартів для виробників та торгових організацій, таким чином уможливаючи їх партнерство.

2. Сприяння професійному навчанню малих фермерів для розвитку навиків менеджменту та управління виробництвом, впровадження більш ефективних методів виробництва, організації виробництва та продажу аграрної продукції.

3. Сприяння міжнародному взаєморозумінню та розумінню потреби у стандартах справедливої торгівлі аграрною продукцією в Україні.

4. Досягнення стабільного покращення умов життя та праці, соціального та економічного становища дрібних фермерів, робітників та інших виробників, забезпечення продовольчої безпеки власними засобами, підтримка їх організацій та самостійності, довіри, сприяння екологічній стійкості в громадах, де вони живуть і працюють.

Для досягнення вказаних цілей в Україні варто:

1. Встановити стандарти формування та нарощування спроможності фермерів до виробництва товарів, що сприятиме економічним, соціальним,

інфраструктурним та екологічним покращенням у їхніх громадах, впровадженню стійких методів виробництва, сталого розвитку і торгівлі. Усі стандарти варто встановити через загальносистемні процеси консультацій із багатьма зацікавленими сторонами з урахуванням потреби в регіональних відмінностях (стандарти чесної торгівлі).

2. Надати дозвіл підприємствам і споживачам визначати перелік продукції та постачальників, які відповідають стандартам справедливої торгівлі у всьому світі, підвищити обізнаність українських фермерів щодо справедливої торгівлі.

3. Розробити та підтримати права інтелектуальної власності та інших інструментів, які дозволять отримати прибуток і використати його для забезпечення розвитку фермерства в Україні на справедливих умовах

4. Сприяти впровадженню стандартів справедливої торгівлі, сертифікації та громадської підтримки; забезпечити доступ до міжнародної торгівлі за справедливими цінами для виробників, фермерів і працівників, які не можуть досягти цього самостійно за звичайних міжнародних умов торгівлі.

4. Надавати та координувати допоміжні послуги через мережі виробників справедливої торгівлі виробникам, фермерам і робітникам в Україні, які дотримуються принципів справедливої торгівлі, або потребують підтримки. Допоміжні послуги включають підтримку освіти, зокрема професійної підготовки виробників, фермерів і робітників, шляхом покращення знань особистості, а також взаємного обміну знаннями та досвідом [52].

В Україні в рамках вступу до ЄС прийнято ряд законів, які сприяють розвитку справедливої торгівлі: у 2020 році відбулося прийняття європейських стандартів (EN) як національних стандартів з одночасним скасуванням конфліктних національних стандартів, набуття членства в Європейських комітетах зі стандартизації CEN та CENELEC [17].

Запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні може відбуватися подібно досвіду Польщі, в якій була створена Фондація «Коаліція чесної торгівлі» - Fairtrade Polska – неформальна Коаліція справедливої торгівлі у 16.03.2009 як ініціатива кількох невеликих компаній і неурядових організацій. 13 вересня 2013 року на її основі в Кракові зареєстровано Фондацію (внесено до Національного судового реєстру 16 вересня 2013 року). Маркетингова організація Fairtrade 3 квітня 2015 року Фондація отримала статус Fairtrade Marketing Organisation (FMO), тобто представляє Fairtrade International у Польщі, власника знака FAIRTRADE на сертифікованих продуктах Fair Trade. Фондація отримує суттєву підтримку від Fairtrade Deutschland. Фондація 15 січня 2016 року змінила назву на «Коаліцію чесної торгівлі» - Fairtrade Polska Foundation та отримала статус громадсько-корисної організації. Бачення та місія організації – чесні торгові відносини, засновані на принципах сталого розвитку, завдяки яким люди своєю працею можуть забезпечити гідне життя собі та своїй родині та розвивати свій потенціал. Місія полягає в просуванні ідеї та стандартів Fairtrade для підтримки маргіналізованих виробників із країн глобального Півдня. Організація реалізує місію шляхом підвищення обізнаності, освіти у сфері сталого розвитку та відповідального споживання, а також реалізації дій для збільшення доступності товарів із знаком FAIRTRADE у Польщі. Статутні цілі організації передбачають: поширення та просування ідеї чесної торгівлі; створення, визнання та формування позитивного іміджу ідеї справедливої торгівлі; створення представництва польського руху справедливої торгівлі; підтримку суб'єктів, зацікавлених у діях за чесну торгівлю; підтримку ініціатив, що забезпечують доступність продуктів справедливої торгівлі в Польщі; підтримку досліджень функціонування справедливої торгівлі та її впливу на виробників, проведення заходів для сталого розвитку [63].

У Чехії та Словаччині також діє неурядова некомерційна організація справедливої торгівлі, яка об'єднує організації та окремих осіб, які

підтримують ідею справедливої торгівлі. В Чехії організація працює з 2004 року, спочатку під назвою Asociace pro fair trade, яка пізніше була перейменована на Fairtrade Czechia and Slovakia. В Чеській Республіці організація є членом Чеського форуму співробітництва в галузі розвитку (FoRS) з 2010 року. В Словаччині організація працює з 2014 року, є частиною Fairtrade International, повноправним членом Всесвітньої організації справедливої торгівлі (WFTO). Усі члени Fairtrade ČS підписують кодекс етики. Вищим органом є загальні збори, які збираються не рідше одного разу на рік і вже складаються з усіх членських організацій. Загальні збори обирають членів ради директорів один раз на два роки та доручають їм стратегічне управління організацією між засіданнями загальних зборів. Рада директорів також обирає директора організації, який відповідає за управління організацією. Окремі дії потім виконуються окремими співробітниками Fairtrade ČS [13].

Стратегія розвитку 2020-2025 років [25] організації справедливої торгівлі в Чехії та Словаччині визначає таке бачення – це стабільно функціонуюче суспільство, в якому кожна людина має можливість жити та працювати в гідних умовах, беручи участь в економіці, заснованій на етичних принципах і партнерстві, яке ставить інтереси людей і планети на перше місце. Місія – організації – представляти рух Fairtrade у Чеській Республіці та Словаччині та зміцнювати його авторитет, що передбачає: 1) зміцнення позицій виробників і працівників із країн Глобального Півдня шляхом підтримки та сприяння етичній торгівлі у співпраці з трейдерами та іншими підприємствами, державними та місцевими органами влади та громадянським сектором; 2) мотивація споживачів у Чехії та Словаччині купувати товари справедливої торгівлі; 3) допомога споживачам відчувати причетність і солідарність із виробниками та робітниками з країн Глобального Півдня, а також усвідомити, що їхні рішення про купівлю безпосередньо впливають на становище цих людей; 4) мотивація торговців у Чеській Республіці та Словаччині продавати товари справедливої торгівлі та

надавати їм підтримку. Серед ключових цінностей організації: чесність, повага, прозорість, об'єктивність, гідність, незалежність, рівність, партнерський підхід. Ключові виміри діяльності організації охоплюють:

1. Збільшення доступності продуктів справедливої торгівлі.
2. Підвищення довіри до справедливої торгівлі та попиту на продукти справедливої торгівлі.
3. Зміцнення потенціалу Fairtrade ČS.

Таким чином, запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні має відбуватися відповідно досвіду європейських країн та правовим засадам стандартизації, сертифікації продукції та її продажу, які вже визначені в Угоді про Асоціацію України та ЄС. В Україні доцільно створити організації справедливої торгівлі, відповідно принципам справедливості, прозорості, відсутності дискримінації, взаємної поваги, незалежності, партнерського підходу, рівності. Створення організації справедливої торгівлі повинно забезпечувати досягнення таких цілей: сприяння розвитку співробітництва задля сталого розвитку та досягнення ЦСР, оптимізації доступу до ринків для товарів і послуг країн, що розвиваються, та європейських країн, підтримки торгівлі в Україні на справедливих умовах через створення регіональних мереж організацій виробників і робітників, встановлення стандартів для виробників та торгових організацій.

3.3. Передумови та перспективи подолання асиметрії міжнародних економічних відносин завдяки концепції справедливої торгівлі

Сьогодні дослідники та експерти консолідовано стверджують про відсутність справедливості в міжнародному економічному порядку. Глобальне середовище культивує цінності з підтримки домінування окремих держав та компаній, організацій, що шкодять цілям розвитку інших країн

світу. В той же час права людини, сталий розвиток та соціальна справедливість, які ґрунтуються на етичних засадах «поваги до людей», вважаються периферійними, все більше відсторонюються від економічних проблем та класифікуються як «неекономічні цілі» [18].

Наявні міжнародні економічно-правові режими, які включають торгівлю, інвестиції та фінанси в першу чергу відстоюють свої політичні, економічні інтереси. Це ставить під сумнів їхню відданість цінностям лібералізації та захисту торгівлі [33]. Власне це зумовлює дисбаланси міжнародних відносин в економіці та виявлені у цій роботі асиметрії ключових макроекономічних показників. Саме тому активно розвивається рух за справедливу торгівлю, відбувається в цілому зростання руху проти глобалізації та несправедливої торгівлі, до яких належать протести на зустрічах міжнародних економічних торгових інституцій, хвилювання з приводу негативних наслідків структурної адаптації країн, що розвиваються (Structural Adjustment Programmes), які нав'язані цими інституціями. Торгові переговори між членами СОТ на Доському раунді перемовин із питань розвитку та усунення асиметрії в міжнародній торговій системі зайшов у глухий кут [18].

Існуючий міжнародний економічний порядок не зміг задовольнити обіцянки щодо вирішення проблеми соціальної нерівності та бідності, голоду, низької якості життя, тощо, зокрема не вистачає достатнього рівня розвитку чесної торгівлі у всьому світі, крім того, торговельна політика, генерується несправедливою соціально-політичною та економічною системами. Останнє ускладнює досягнення прогресивних інтересів. Це також підтверджує те, що проблеми світової економічної справедливості в різних сферах економічних відносин залишаються актуальними в практичному та концептуальному контекстах.

Ревенко А. Д. [18] виділяє принципи або засади як ключові виміри реалізації справедливості в рамках міжнародного економічного порядку:

- 1) розвиток як основна мета в політиці міжнародної торгівлі;

- 2) впровадження диференційованого режиму в політиці торгівлі;
- 3) інтеграція прав людини в міжнародну політику торгівлі та пов'язані з нею угоди;
- 4) рівна участь та прозорість у практиці міжнародної торгівлі;
- 5) розширення рівня впливу соціальної відповідальності в глобальному масштабі.

Починаючи з розвитку, важливо підкреслити, що сьогодні існує потреба в перегляді домінуючих уявлень у межах торговельної політики: вільна торгівля та подібні моделі лібералізації потрібно переоцінити в напрямку їх фактичного впливу на стабільний розвиток населення. Основна думка полягає у тому, що вказані концепції варто розглядати як засіб досягнення розвитку добробуту людей, а не як центральну мету торгової політики.

Враховуючи нерівне положення гравців глобального економічного порядку, його асиметричні ефекти, міжнародна торгова система повинна орієнтуватися на посилення справедливих цінностей, що забезпечувало б підтримку для тих, хто знаходиться в менш вигідному положенні. Ця ідея підтверджується принципом відмінності Дж. Ролза як невід'ємна умова розподільчої справедливості у світі, тим більше, що з позиції прав людини диференційоване ставлення визнано одним із основних принципів права на розвиток.

Деякі положення Декларації ООН про право на розвиток підкреслюють особливий статус країн із меншими стандартами розвитку, незважаючи на те, що всі держави є суб'єктами права та обов'язків. У Декларації зазначено, що «потрібні сталі дії для сприяння швидшому розвитку країн, що розвиваються», і що «ефективне міжнародне співробітництво має важливе значення для надання цим країнам належних засобів і можливостей для сприяння їхньому всебічному розвитку». Таке особливе ставлення, вважає Р. Річ, сформувалося впродовж десятиліть державної практики і ґрунтується на обов'язку співпрацювати в цілях розвитку [84, с. 120].

Концепція диференційованого режиму певною мірою вже існує в рамках СОТ як принцип. Його визначають як продукт «скоординованих політичних зусиль країн, що розвиваються, щоб виправити ймовірну нерівність післявоєнної міжнародної системи торгівлі шляхом запровадження преференційного режиму на їхню користь у всьому спектрі міжнародних економічних відносин». За допомогою різних заходів цей режим має на меті врахувати особливі ризики та вразливі місця особливо в таких сферах, як доступ до ринку, захист ринку та технічна допомога. Проте ефективність і можливість виконання багатьох положень на практиці були поставлені під сумнів через те, що вони нечасто сприятливо трактуються під час розгляду суперечок у СОТ. З цієї причини на 4-й конференції міністрів СОТ у Досі Комітету з торгівлі та розвитку доручено було вивчити положення спеціального диференційованого режиму (Special and Differential Treatment) в угодах СОТ із метою їх посилення, надання більшої точності, ефективності та оперативності [64].

Після відсутності ефектів від підписання Дохійської декларації, на міністерській конференції в Балі в 2013р. запропоновано механізм моніторингу для перегляду та аналізу стану виконання ключових положень спеціального диференційованого режиму з можливостями надати рекомендації відповідним органам СОТ. Втім, ці зобов'язання не забезпечили істотного прогресу в вирішенні існуючих проблем, пов'язаних з ефектами від дії режиму. Більш всеохоплююча та ефективна імплементація постає елементом для реалізації механізму справедливості та розвитку як мети багатосторонньої міжнародної торгової системи. Країни, що розвиваються, потребують імплементації комплексної угоди про спеціальний диференційований режим, яка б уточнювала, що не лібералізація, а розвиток торгівлі є головною ціллю економічної політики, і що не благодійність, а справедливість є основою розвитку. На жаль, позиція політиків СОТ та органу врегулювання суперечок щодо диференційованого режиму поставило політику лібералізації вище розвитку. Однією з проблем є той факт, що певні

положення спеціального диференційованого режиму в багатьох випадках не виконуються в обов'язковому порядку, дають можливість країнам, які вирішили запропонувати референції, нав'язати країнам-одержувачам з метою контролю умови, не пов'язані з торгівлею. Інший недолік – умови обмежені сферою використання. Хоча більшість розвинених економік й деякі країни, що розвиваються, надали безквотний безмитний (duty-free quota-free) доступ на ринки найменш розвинених країн, найбільш важливі сектори (наприклад, сільське господарство та текстиль), іноді звільнені від цього преференційного режиму. Це робить безмитний доступ безглуздим, оскільки сектори, де більшість цих країн мають конкурентну перевагу, зазвичай не охоплені.

Попри дискусії важливо розуміти, що концепція диференційованого режиму – це важливий елемент для досягнення розподільної справедливості, для розвитку міжнародної торгової системи, для досягнення цього в рамках СОТ, потрібно реформувати такий режим із позицій застосування, впровадження, ефективності.

Теоретичні засади режиму міжнародної торгівлі та законодавство про права людини принципово відрізняються: якщо перші прихильні насамперед ідеалам безперешкодного руху товарів, капіталу, послуг, то право більшою мірою стурбоване гідністю та благополуччям людей, націй та народів. Незважаючи на те, що розроблено різну документацію СОТ, що підкреслює зобов'язання організації в сфері забезпечення прав людини, відмінності у фундаментальних цінностях, які відстоюють ці дві сфери, породжують ситуацію взаємо виключення.

Розглянутий теоретичний конфлікт на практиці матеріалізується в різних сферах, зумовлюючи недорозуміння між ключовими гравцями торговельної політики та правозахисниками. Серед прикладів порушення стандартів в сфері прав людини з боку міжнародної торговельної політики варто назвати наступні: право на здоров'я у зв'язку з Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) [30]; право на харчування через випадки недобросовісної конкуренції, яка змушує малих фермерів

віддавати землі гравцям в інших секторах, окрім виробництва харчових продуктів, які тоді не зможуть прогодувати себе, а також питання транснаціональних корпорацій та міжнародних норм праці [68, с. 321].

Цікаво, що коли виникають питання про потенційний вплив міжнародної торгівлі на глобальну економіку, зазвичай факти та аргументи зосереджуються в області утилітарних розрахунків, зокрема ВВП, ВНП, ефективність або інші важливі показники, які в цілому стосуються сукупного добробуту. Цей підхід відрізняється від моральних/ етичних критеріїв прав людини, які встановлюють мінімальні стандарти з метою захисту та благополуччя людей. Тому у світі, де широко визнаються права людини як основний стандарт цивілізації, ця теза постулює про те, що всі суперечки між двома режимами завжди повинні бути вирішені на користь прав людини.

Декларація ООН про право на розвиток в кількох статтях містить посилення на права людини, і принцип поваги до них є фундаментальним в контексті реалізації права на розвиток. У статті 3.3 йдеться про те, що «держави повинні реалізовувати свої права та виконувати свої обов'язки таким чином, щоб сприяти новому міжнародному економічному порядку, заснованому на суверенній рівності, взаємозалежності, взаємному інтересі та співпраці між усіма державами, а також заохочувати дотримання та реалізацію прав людини» [89]. Стаття 6.3. свідчить, що слід реалізовувати заходи для усунення перешкод для розвитку, які виникають внаслідок визнання та недотримання політичних та громадянських прав, а також економічних, культурних та соціальних прав людини, що є основним предметом права на розвиток. Усі наведені аргументи спрямовані на утвердження принципу поваги до прав людини як «невід'ємних» і реалізацію справедливості та розвитку як основної мети міжнародної торгівлі. Права людей індивідуально та колективно мають бути основним критерієм для оцінки торговельної політики, а не навпаки [89].

На рахунок глобальної соціальної справедливості, то йдеться про етичне зобов'язання організацій діяти в інтересах навколишнього

середовища та глобального суспільства в цілому. Враховуючи діяльність і зростаючий вплив не лише держав, але й інших суб'єктів на міжнародній торговій арені, важливо, щоб фокус соціальної відповідальності розширювався, охоплюючи транснаціональні корпорації та неурядові організації. Це сприятиме просуванню прав людини, захисту навколишнього середовища та іншим цілям розвитку. До прикладу, неурядові організації як «каталітичні елементи» в ході реалізації права на розвиток можуть відігравати важливу роль, виконуючи функцію стримувань і противаг для політики міжнародних економічних інституцій та діяльності їхніх членів. Правильна інтеграція неурядових організацій у торгові переговори може допомогти політикам враховувати життєво важливі інтереси. На жаль, поки що вони не відіграють важливої ролі під час прийняття рішень у рамках СОТ, хоч і поступово приходить усвідомлення їх ролі як певних локальних «громадянських суспільств» у виробленні внутрішньої та міжнародної політики, зокрема в реалізації глобальної економічної справедливості через політику, орієнтовану на розвиток і права людини.

Таким чином, відштовхуючись від критики правових засад міжнародної торгівлі, варто зробити висновок про несправедливість глобального економічного порядку. Подолання дисбалансів, асиметрії та несправедливого статус кво (*status quo*) в системі МЕВ в першу чергу пов'язується з усвідомленням справедливості у міжнародному економічному праві. Це відбувається через виділення п'яти концептуальних принципів, які містяться у етиці, філософії, цінностях глобальної справедливості, праві на розвиток, підходах третього світу до міжнародного права. Ці принципи є забезпечують внесок у вирішення комплексу правових проблем, з якими стикаються міжнародні торгова та економічна системи. Йдеться про, по-перше, прийняття та імплементацію розвитку як центральної цілі міжнародної торговельної політики; по-друге, реструктуризацію ідеї диференційованого режиму в торговельній політиці; по-третє, включення принципу прав людини (враховуючи економічні, громадянські, соціальні та

політичні права) в політику та угоди міжнародної торгівлі; по-четверте, утвердження ідеї прозорості та рівної участі в міжнародних торгових переговорах та економічних практиках; і, по-п'яте, збільшення рівня глобальної соціальної відповідальності, яка б сприяла формуванню механізмів впровадження етики в міжнародну економічну практику, якої повинні однаковою мірою дотримуватися гравці міжнародних ділових відносин.

Належне утвердження та розуміння вказаних принципів у різних аспектах міжнародної торгівлі і політики може забезпечити розвиток справедливої та сумісної з розвитком торгівельної системи, більш вигідної для світу у ХХІ столітті.

ВИСНОВКИ

1. Під справедливою торгівлею слід розуміти таку торгівлю, яка виключатиме будь-які прояви несправедливої торгової практики, передбачає справедливу конкуренцію, а також дійсно рівні умови для здійснення торгівлі. Справедлива торгівля повинна забезпечувати рівні умови для всіх її учасників, правила для всіх повинні бути єдиними і розумними, однаковими. Справедлива торгівля також трактується як громадський організований рух, за справедливі стандарти міжнародного екологічного, трудового та соціального регулювання, суспільну політику відносно маркованих і не маркованих товарів, від виробів ремісників до сільськогосподарських продуктів. Базові принципи справедливої торгівлі були розроблені FLO та WFTO для загального розуміння основ чесної торгівлі, а саме: доступ до ринків виробників; справедливі та стабільні торгові відносини; розвиток можливостей та розширення потенціалу виробників; підвищення рівня обізнаності споживачів.

2. На основі проведеного аналізу поняття асиметрії міжнародних економічних відносин узагальнено основні підходи до визначення цього поняття: 1) процесуальний, зокрема асиметрія є процесом порушення економічного розвитку; 2) просторовий, який розглядає асиметрію міжнародних економічних відносин як ознаку нерівномірного економічного розвитку окремих глобальних, національних, регіональних, локальних територій; 3) методологічний підхід, що визначає асиметрію міжнародних економічних відносин як багатовимірну несиметричну систему глобального розвитку; 4) загальнонауковий, що поєднує структурний, процесуальний, функціональний підходи до визначення асиметрії міжнародних економічних відносин. Автором визначено асиметрію міжнародних економічних відносин як неоднорідність процесів розвитку глобального економічного простору, що виявляється у різновекторності інтересів країн у сфері зовнішньої торгівлі та позначається на відмінностях їхнього економічного та людського розвитку.

Асиметричність МЕВ є об'єктивною ознакою світової економіки, адже, маючи однакові можливості доступу до ринків, країни по-різному будують свої стратегії та обирають вектори співробітництва з іншими учасниками міжнародних економічних відносин. Асиметрія МЕВ країн виявляється в їхній зовнішньоторговельній політиці, яка реалізується або як ліберальна, або протекціоністська.

3. В роботі оцінка справедливої торгівлі та міжнародних економічних відносин здійснена за двома напрямками: кількісний та якісний. Для кількісної оцінки прийнятним є значення обсягів зовнішньоторговельних потоків товарів і послуг за експортом та імпортом. Вони дають можливість оцінити активність торгівлі, а відповідно і реалізації інтересів країни. Якісну оцінку доцільно проводити за галузевою та географічною структурою зовнішньої торгівлі товарами та послугами.

4. В ході аналізу виявлено, що відбувається ріст обсягів справедливої торгівлі на глобальних ринках, серед яких ключовими є Латинська Америка, Африка та Близький Схід, Азія та Тихий океан, зокрема найбільша кількість організацій виробників справедливої торгівлі у Перу – 267, Кот-д'Івуарі – 266, Колумбії – 154, Індії – 113, Кенії – 102, Еквадорі – 85, Бразилії – 57, Китаї – 26, Аргентині – 11. Організації виробників в Латинській Америці та Карибському басейні становлять майже половину сертифікованих організацій у всьому світі (950) серед 22 країн, тоді як виробничі організації Азії та Тихого океану становили 303 одиниці у системі сертифікованих організацій-виробників у 21 країні світу в межах регіону. Середній річний темп росту фермерів в організаціях дрібних виробників справедливої торгівлі становив 5% за 2015-2020 роки. Середній річний темп росту працівників становив -2% у 2015-2020 роках, зокрема через значене скорочення на 8% у 2018 році. Кава, какао та чай є трьома найбільш вагомими продуктами в сфері справедливої торгівлі, вирощуванням яких займаються фермери, адже їх виробництвом займаються 24%, 45% та 21% від усіх фермерів та працівників у 2020 році. 90% премії фермери та робітники інвестували у такі

продукти як кава, какао, банани, чай, квіти та рослини, катон. Отримана премія виробниками справедливої торгівлі спрямовується в основному на подолання бідності, голоду та розвиток сільського господарства.

5. В глобальній економічній системі відзначається тенденція до асиметрії міжнародних економічних відносин, зокрема у торгівлі в різних регіонах світу через різні конкурентні переваги та структуру економіки, рівень соціального розвитку та якість життя. Така асиметрія призвела до потреби у визначенні стандартів справедливої торгівлі та створення її системи для вирішення ряду проблем соціально-економічного розвитку.

В роботі побудовано кластерну модель та виділено 4 групи країн за показниками асиметрії міжнародної торгівлі: середніми показниками експорту, імпорту, мінімальними та максимальними їх значеннями за 2011 – 2021 роки. За графіком середніх значень показників асиметрії міжнародної торгівлі виявлено відмінності між групами країн за основними показниками асиметрії міжнародної торгівлі. Кластер 1 значно відрізняється від кластерів 2, 3 та 4 за показниками експорту та імпорту товарів та послуг, характеризуючись найвищим рівнем відкритості торгівлі. Кластер 2 характеризується середніми показниками асиметрії міжнародної торгівлі в межах 70%. Кластер 3 характеризується нижче середнього показниками асиметрії міжнародної торгівлі в межах 50%. Кластер 4 характеризується низькими показниками асиметрії міжнародної торгівлі в межах 30%. До першої групи належить 4 країни (Китай, Люксембург, Мальта, Сінгапур), до другої – 28, третьої – 66 країн та четвертої – 65 країн. Україна належить до 3 групи країн за показниками асиметрії міжнародної торгівлі, США – до четвертої, Німеччина – до третьої.

6. Ключовими факторами розвитку справедливої торгівлі у системі міжнародних відносин є глобально визнана потреба у реалізації стратегії сталого розвитку та досягнення ЦСР, глобалізація та інтеграція, прагнення розвинених країн до стійкого економічного зростання, пошук розвиненими країнами шляхів підвищення рівня якості життя в країнах, що розвиваються,

стандартизація торгівлі, сертифікація продукції, продовольча безпека, забезпечення доступу до міжнародної торгівлі виробників в усьому світі. Саме тому в системі міжнародних відносин розвивається рух організацій справедливої торгівлі на основі принципів її діяльності та діяльності інших зацікавлених сторін, партнерів: справедливості, прозорості, відсутності дискримінації, взаємної поваги. Основними цілями Асоціації справедливої торгівлі визначено сприяння розвитку співробітництва, що веде до сталого розвитку шляхом покращення становища знедолених виробників і працівників у країнах, що розвиваються, які працюють як дрібні виробники та як робочі організації.

7. Пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками та Україною включають подальше використання принципів чесної торгівлі насамперед в аграрному секторі, який є найбільш важливим для подолання викликів сталого розвитку та досягнення ЦСР. На прикладі України показано, як можливо здійснювати інтеграцію компонентів справедливої торгівлі у різних країнах. Відтак, завдяки євроінтеграції в Україні закладено передумови для розвитку справедливої торгівлі, що в умовах значного потенціалу аграрного сектору України є надзвичайно важливим. В Україні є можливим розвиток інституційного середовища в межах Міністерства економіки України, а саме надання повноважень Департаменту зовнішньоекономічної діяльності та торговельного захисту щодо створення в Україні організацій виробників справедливої торгівлі, їх фінансування за рахунок грантів від Міжнародної організації справедливої торгівлі. Проаналізовані умови розвитку фермерства в Україні є економічними передумови розвитку регіональних мереж організацій справедливої торгівлі та торговельного захисту. Ці мережі можуть сприяти: 1) професійному навчання та розвитку навиків фермерів щодо організації одноосібного господарювання, формуванню знань та компетенцій малих фермерів у ефективній організації фермерських господарств, техніки, обігових коштів, вирішенні проблем дефіциту коштів;

2) сприяти розвитку механізму адвокації; 3) сприяти розвитку партнерства з метою підвищення стійкості ланцюгів постачання через налагодження співпраці транспортних компаній із мережами виробників Fairtrade та фермерами. Серед ключових напрямків впровадження принципів справедливої торгівлі в Україні виділено підвищення рівня цін на аграрну продукцію та адвокацію, яка передбачає поширення обізнаності та мобілізацію молодих споживачів навколо проблематики справедливої торгівлі.

8. Запровадження справедливих принципів міжнародної торгівлі в Україні має відбуватися відповідно досвіду європейських країн та правовим засадам стандартизації, сертифікації продукції та її продажу, які вже визначені в Угоді про Асоціацію України та ЄС. В Україні доцільно створити організації справедливої торгівлі, відповідно принципам справедливості, прозорості, відсутності дискримінації, взаємної поваги, незалежності, партнерського підходу, рівності. Створення організації справедливої торгівлі повинно забезпечувати досягнення таких цілей: сприяння розвитку співробітництва задля сталого розвитку та досягнення ЦСР, оптимізації доступу до ринків для товарів і послуг країн, що розвиваються, та європейських країн, підтримки торгівлі в Україні на справедливих умовах через створення регіональних мереж організацій виробників і робітників, встановлення стандартів для виробників та торгових організацій.

9. Подолання асиметрії, дисбалансів та несправедливого статус кво в системі МЕВ в першу чергу пов'язано з усвідомленням справедливості в міжнародному праві через виокремлення п'яти принципів, які вкорінені у етиці та цінностях глобальної справедливості, праві на розвиток і підходах до міжнародного права в країнах, що розвиваються. Ці принципи є теоретичним внеском у вирішення правових проблем, з якими мають справу міжнародна торгова та економічна системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архієреєв, С. І., Волоснікова, Н. М., Климова, С. О. *Міжнародна економіка і міжнародні економічні відносини. Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : НТУ "ХПІ", 2019. 234 с.*
2. Гордєєва, Т. Ф. Справедлива торгівля як фактор подолання асиметрії у міжнародних торговельних відносинах. *Міжнародна економічна політика. 2012. Спец. вип. : у 2 ч. Ч. 1. С. 54–60.*
3. Дергачова, В. В., Кузнєцова, К. О., Манаєнко, І. М., Мельникова, В. А., Ченуша, О. С. *Міжнародні економічні відносини. Київ : КПІ ім Ігоря Сікорського, 2021. 340 с.*
4. Дерев'янку, І. П. *Асиметрія як важливий концепт в теорії і практиці міжнародних відносин (Doctoral dissertation, Видавництво Міжнародного центру науки і досліджень). 2019.*
5. Дерев'янку, І. П. Асиметрія Б. Уомакка як нова світоглядна парадигма. *Зовнішні справи. 2015. Вип. 7. С. 36–38.*
6. Довгаль Е, Довгаль Г. Загальна концепція і компоненти справедливої торгівлі: теорія і міжнародна практика. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2020. Вип. (12). С. 97-104.*
<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2020-12-09>
7. Законодавчі ініціативи з підтримки фермерства. URL:
<https://minagro.gov.ua/napryamki/fermerstvo-i-kooperaciya/fermerstvo-ta-kooperaciya/zakonodavchi-iniciativi-po-pidtrimci-fermerstva>
8. Запухляк, В. З. Асиметрії глобального економічного розвитку. Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. Том 18. Вип. 3. С. 16-25.

9. Кластерний аналіз – обчислення.
<https://www.youtube.com/watch?v=c6UaIu5JL7I>
10. Кравчук, Н. Асиметрії і дисбаланси глобального розвитку: ідейно-теоретичні та фундаментальні основи дослідження. *Міжнародна економічна політика*. 2011. Вип. 1-2. С. 170-210.
11. Міністерство економіки України. Департамент зовнішньоекономічної діяльності та торговельного захисту. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=7687a8f9-93cf-4f52-8554-7f8dff524170&title=DepartamentZovnishnoekonomichnoiDiialnostiTaTorgovelnogoZakhistu>
12. Насадюк, І. Б. Гравітаційна модель міжнародних економічних відносин України. *Вісник соціально-економічних досліджень*, 2012. Вип. (1). С. 94-99.
13. Неурядова некомерційна організація справедливої торгівлі Чехії та Словаччини. URL: <https://fairtrade.cz/fairtrade/o-nas/>
14. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart>
15. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України. URL: <http://agro.vobu.ua/462>
16. Програма розвитку фермерства України: дотації, програма підтримки молодого фермера, закон про локальне виробництво. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/897-programa-rozvitku-fermerstva-ukrayini-dotatsiyi-programa-pidtrimki-molodogo-fermera-zakon-pro-lokalne-virobnitstvo>
17. Пульс Угоди: Моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України. Комітет ВРУ з питань економічного розвитку. <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/international-trade-facilitation>
18. Ревенко, А. Д. Концептуальні засади реалізації глобальної економічної справедливості у XXI столітті. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2022. Вип. (9). С. 141-156.

19. Резнікова, Н. В. Історія міжнародних економічних відносин як інструмент інтерпретації сучасних асиметрій економічного розвитку. *Харків, 2022*. Вип. 11.
20. Резнікова, Н. В., Іващенко, О. А. Проблема економічного розвитку та зростання в контексті подолання глобальних асиметрій. 2016.
21. Середні ціни продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами (1996-2021). Державний комітет статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/sg/scr/scr_rp_96-20ue.xls
22. Сільське, лісове та рибне господарство. Рослинництво (1991-2021). Державний комітет статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/rosl_1991-2020_ue.xls
23. Словник термінів Fair trade. Спільна публікація Всесвітньої організації чесної торгівлі, Fairtrade International та FLO-CERT від 28 червня 2011 р. URL: https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/about_fairtrade/2011-06-28_fair-trade-glossary_WFTO-FLOFLOCERT.pdf
24. Смолич Д. В., Куцай Н. С., Завадська О. М. Особливості справедливої торгівлі: перспективи, переваги та недоліки у світі та Україні. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2020. Вип. 3(26). С. 435-442.
25. Стратегія розвитку 2020-2025 років організації справедливої торгівлі в Чехії та Словаччині. URL: <https://fairtrade-cesko.cz/wp-content/uploads/2020/12/strategie-FTCS-2020-final-na-web.pdf>
26. Тернівський Т. Українське фермерство: особливості, проблеми, перспективи. Аграрний тиждень Україна. URL: https://a7d.com.ua/agropoltika/aktualna_tema/firsthands/1827-ukrayinske-fermerstvo-osoblivosti-problemi.html
27. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n319

28. Українське фермерство: особливості та проблеми. Агрополітика. https://a7d.com.ua/agropoltika/aktualna_tema/firsthands/1827-ukrayinske-fermerstvo-osoblivosti-problemi.html

29. Шерозія, В. М. Методологія аналізу асиметрії україно-грузинських торговельно-економічних відносин. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. (97 (1)). С. 134-136.

30. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Available at: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm

31. Agriculture, forestry, and fishing, value added (% of GDP). Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS>

32. An overview of our impact. Available at: <https://www.fairtrade.net/impact/overview>

33. Annett, A. Restoring Ethics to Economics: Modern Economics Should Return to its Roots. *Finance & Development*. 2018. Vol. 55 (1). p. 54. Available at:

<https://link.gale.com/apps/doc/A543779511/AONE?u=anon~b79b2fc3&sid=googleScholar&xid=2556a897>

34. Bowess. *The Fair Trade Revolution*. London : Pluto press, 2011. 288 p.

35. Brown K. *Buying into Fair Trade: Culture, Morality, and Consumption*. New York : NYU Press, 2013. 199 p.

36. Building resilience in a changing world. Annual Report 2021-2022. FLO. Available at: https://files.fairtrade.net/publications/FI_Annual-Report_2021_web_sp.pdf

37. Cumulative value of completed foreign direct investment (FDI) transactions from China in EU-27 and UK between 2000 and 2021, by country. Available at: <https://www.statista.com/statistics/1244460/china-cumulative-foreign-direct-investment-to-eu-by-country/>

38. De Carlo J. Fair Trade: A Beginner's Guide. Oxford : Oneworld, 2007. 176 p.
39. Definition of Fair Trade. Available at: <https://wfto.com/who-we-are#definition-of-fair-trade>
40. Doha WTO Ministerial Declaration, 2001. Paragraph 44. [online]. Available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm
41. Doherty, B., Davies, I. A., Tranchell, S. Where now for fair trade?. *Business history*. 2013. Vol. 55(2). P. 161-189.
42. Dragusanu, R., Giovannucci, D., Nunn, N. The economics of fair trade. *Journal of economic perspectives*. 2014. Vol. 28(3). P. 217-36.
43. EFTA (the European Fair Trade Association). Available at: <http://www.european-fair-trade-association.org/efta/index.php>
44. EU-China comprehensive agreement on investment key facts and figures. Available at: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/march/tradoc_159481.pdf
45. Exploring Fairtrade's Impact: A review of research on Fairtrade from 2015-2020. Available at: <https://www.fairtrade.net/library/exploring-fairtrades-impact-a-review-of-research-on-fairtrade-from-2015-2020>
46. Exports of goods and services (% of GDP). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?view=chart>
47. Exports of goods and services (current US\$). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD>
48. Fair Trade Federation. Available at: www.fairtradefederation.org
49. Fairtrade America. Available at: www.fairtradeamerica.org
50. Fairtrade Foundation. Available at: <http://www.fairtrade.org.uk>
51. Fairtrade International Organization (FLO). Available at: <https://www.fairtrade.net>

52. Fairtrade Labelling Organizations International e.V. (hereafter “The Association”) Constitution of the Association Adopted on: 25 May 2007, amended on 14 June 2018. Available at: https://files.fairtrade.net/FLO_Constitution_20180614_EN.pdf
53. Fairtrade Premium overview. Available at: <https://www.fairtrade.net/impact/fairtrade-premium-overview>
54. Fairtrade Premium spending on the Sustainable Development Goals. Available at: <https://www.fairtrade.net/impact/fairtrade-premium-spending-by-sdg>
55. Fairtrade producers overview. Available at: <https://www.fairtrade.net/impact/fairtrade-producers-overview>
56. Fairtrade production overview. Available at: <https://www.fairtrade.net/impact/fairtrade-production-overview>
57. FairTradeInternational.Fairtrade Projects Across the World. Available at: <https://www.fairtrade.net/about/projects/fairtrade-projects-across-the-world>
58. FairTradeInternational. Fairtrade organizations and businesses. Available at: <https://www.fairtrade.net/about/fairtrade-organizations>
59. FairTradeInternational. How Fairtrade works. Available at: <https://www.fairtrade.net/about/how-fairtrade-works>
60. FairTradeInternational. Producer networks and producer organizations. Available at: <https://www.fairtrade.net/about/producer-networks>
61. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP). International Monetary Fund, International Financial Statistics and Balance of Payments databases, World Bank, International Debt Statistics, and World Bank and OECD GDP estimates. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS>
62. Foreign direct investment, net outflows (% of GDP). International Monetary Fund, Balance of Payments database, supplemented by data from the United Nations Conference on Trade and Development and official national sources. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.WD.GD.ZS>

63. Fundacja „Koalicja Sprawiedliwego Handlu” – Fairtrade Polska. Available at: <https://www.fairtrade.org.pl/o-nas/fundacja/>
64. Gibbs, M., Special and Differential Treatment in the Context of Globalization. Note presented on behalf of UNCTAD to the G15 Symposium on Special and Differential Treatment in the WTO Agreements. India:New Delhi. 1998.
65. Groos, A. M. International Trade Development: Exploring the Impact of Fair Trade Organizations in the Global Economy and the Law. *Tex. Int'l LJ*. 1999. Vol. 34. P. 379.
66. Grown, S., Free, C. I. Fair trade. 1993.
67. Howse, R., Trebilcock, M. J. The fair trade-free trade debate: trade, labor, and the environment. In *International Economic Regulation* (pp. 375-393). Routledge. 2018.
68. Ibrahim, M.A. International Trade and Human Rights: An Unfinished Debate. *German Law Journal*. 2013. 14 (1). pp. 321–337.
69. Imports of goods and services (% of GDP). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS?view=chart>
70. Imports of goods and services (current US\$). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.CD>
71. Industry (including construction), value added (% of GDP). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS>
72. Lamb H. Fighting the banana wars and other Fairtrade battles. UK : Random House, 2009. 256 p.
73. Litvinoff M., Madeley J. 50 reasons to buy Fair trade,. London : Pluto press, 2007. 256 p.

74. Manufacturing, value added (% of GDP). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS>
75. Maseland, R., De Vaal, A. How fair is fair trade?. *De Economist*. 2002. Vol. 150(3). P. 251-272.
76. Miller D. A. Fair Trade. Detroit : Greenhaven Press, 2010. 202 p.
77. Monitoring the scope and benefits of Fairtrade: Asia Pacific region - Monitoring report, 13th Edition. Available at: <https://www.fairtrade.net/library/monitoring-the-scope-and-benefits-of-fairtrade-asia-pacific-region-monitoring-report-13th-edition>
78. Monitoring the scope and benefits of Fairtrade: Latin American and Caribbean region - Monitoring report, 13th Edition. Available at: <https://www.fairtrade.net/library/monitoring-the-scope-and-benefits-of-fairtrade-latin-american-and-caribbean-region-monitoring-report-13th-edition>
79. Moore, G. The fair trade movement: Parameters, issues and future research. *Journal of business ethics*. 2004. Vol. 53(1). P. 73-86.
80. Ransom D. Fair trade. Brno : Doplněk, 2011. 138 p.
81. Ransom D. The no-nonsense guide to Fair trade. London : New Internationalist, 2006. 142 p.
82. Raynolds, L. T., Murray, D., & Wilkinson, J. (Eds.). *Fair trade: The challenges of transforming globalization*. Routledge. 2007.
83. Renard, M. C. Fair trade: quality, market and conventions. *Journal of rural studies*. 2003. Vol. 19(1). P. 87-96.
84. Rich, R., The Right to Development: A Right of Peoples. Bulletin of the Australian Society of Legal Philosophy. 1985. Vol. 9. pp. 120–135.
85. Ruben, R. *The impact of fair trade*. Wageningen Academic Publishers. 2008.
86. Services, value added (% of GDP). World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS>

87. Stiglitz J., Charlton A. Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development. Oxford : Oxford University Press, 2007. 316 p.
88. Telser, L. G. Why should manufacturers want fair trade?. *The journal of law and economics*. 1960. Vol. 3. P. 86-105.
89. United Nations Declaration on the Right to Development, 1986. General Assembly resolution 41/128. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-right-development>.
90. United Nations Declaration on the Right to Development, 1986. General Assembly resolution 41/128. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-right-development>.
91. Walton, A. What is fair trade?. *Third World Quarterly*. 2010. Vol. 31(3). P. 431-447.
92. World Fair Trade Organization (WFTO). Available at: <http://wfto.com/fair-trade/10-principles-fair-trade>

ДОДАТКИ

Додаток А

Показники асиметрії міжнародної торгівлі за експортом та імпортом товарів та послуг (% від ВВП), за даними

2011-2021 років

Країна	Код_к раїни	Середнє_значенн я_експорту, 2011- 2021	Мінімум_експ орт_2011-2021	Максимум_екс порт_2011-2021	Розмах_експо рт_2011-2021	Середнє_значенн я_імпорту, 2011- 2021	Мінімум_імп орт_2011- 2021	Максимум_імп орт_2011-2021	Розмах_імп орт_2011- 2021
Аруба	ABW	71,1	51,6	78,3	26,6	75,7	64,9	85,3	20,4
Ангола	AGO	41,9	28,1	60,7	32,5	27,5	16,2	39,3	23,1
Албанія	ALB	29,0	22,7	31,6	8,9	45,6	37,2	52,0	14,7
Об'єднані Арабські Емірати	ARE	96,1	90,1	98,3	8,3	68,1	61,6	74,5	12,9
Аргентина	ARG	15,0	10,7	18,4	7,7	14,4	11,8	16,8	5,0
Вірменія	ARM	32,2	22,5	41,4	18,8	46,9	39,7	54,8	15,0
Американські й Самоа	ASM	63,3	47,1	75,5	28,4	100,3	94,9	108,1	13,2
Антигуа та Барбуда	ATG	72,0	43,7	82,5	38,8	67,3	47,8	75,6	27,8
Австралія	AUS	21,5	19,3	24,2	4,9	20,9	17,8	21,7	3,9
Австрія	AUT	53,9	51,6	55,9	4,3	50,9	48,6	55,3	6,7
Азербайджан	AZE	47,2	35,6	56,4	20,8	33,0	24,1	43,6	19,6
Бурунді	BDI	6,9	4,5	9,7	5,1	25,5	16,2	37,5	21,3
Бельгія	BEL	81,1	77,8	86,9	9,1	80,4	76,4	85,8	9,4
Бенін	BEN	26,2	19,9	31,4	11,6	31,3	25,0	34,5	9,6
Буркіна Фасо	BFA	26,8	25,9	28,1	2,2	32,9	31,0	37,0	5,9
Бангладеш	BGD	15,4	10,4	20,2	9,7	21,7	15,8	27,9	12,1
Болгарія	BGR	62,7	56,1	67,0	10,9	61,4	54,2	65,7	11,5
Бахрейн	BHR	86,4	72,7	104,8	32,1	73,3	65,2	87,1	21,9

Багами,	BHS	34,5	25,3	39,8	14,5	41,3	34,2	50,9	16,7
Боснія і Герцеговина	BIH	36,9	32,0	42,7	10,6	54,7	48,6	57,3	8,7
Білорусь	BLR	66,0	54,9	78,8	23,8	65,2	55,7	79,5	23,8
Беліз	BLZ	51,1	37,0	59,8	22,7	49,8	43,3	52,8	9,5
Болівія	BOL	32,5	20,3	47,2	26,9	34,1	25,2	42,0	16,7
Бразилія	BRA	13,6	11,0	20,1	9,1	14,1	11,8	19,1	7,3
Барбадос	BRB	36,6	29,7	40,9	11,2	43,9	36,8	51,3	14,5
Бруней Даруссалам	BRN	61,3	49,6	80,2	30,6	42,4	30,0	67,0	36,9
Бутан	BTN	34,6	29,6	42,2	12,6	57,1	46,3	72,2	25,9
Ботсвана	BWA	47,5	31,4	61,4	30,0	51,9	39,0	64,4	25,4
Центральноафриканська республіка	CAF	15,1	11,6	17,3	5,7	31,6	21,3	39,9	18,5
Канада	CAN	31,1	29,4	32,3	2,9	32,7	30,6	34,3	3,7
Швейцарія	CHE	67,2	63,8	72,1	8,2	57,6	53,3	61,6	8,3
Чилі	CHL	31,1	27,8	37,7	9,9	30,9	27,0	34,8	7,8
Китай	CHN	21,5	18,4	26,6	8,2	19,4	16,2	24,2	8,0
Кот-Ді-Вуар	CIV	26,9	21,6	35,3	13,7	25,5	20,6	35,3	14,7
Камерун	CMR	20,4	15,2	24,2	9,0	23,5	18,5	27,3	8,8
Конго, дем. Реп.	COD	32,5	24,0	40,4	16,4	36,9	29,4	45,7	16,3
Конго, реп.	COG	58,5	42,7	73,8	31,1	53,1	37,2	85,8	48,6
Колумбія	COL	16,4	13,5	19,3	5,8	21,1	19,9	24,4	4,5
Комор	COM	10,2	5,7	12,9	7,2	29,4	26,5	31,9	5,4
Кабо Верде	CPV	40,1	24,6	50,6	26,0	61,6	54,8	68,0	13,2
Коста-Ріка	CRI	32,3	30,0	36,1	6,1	32,8	28,6	36,2	7,6
Куба	CUB	19,4	8,2	34,9	26,7	17,6	7,5	45,1	37,6
Кіпр	CYP	70,0	53,5	86,6	33,2	69,5	57,1	83,7	26,6
Чехія	CZE	76,1	69,9	82,0	12,0	70,3	63,2	75,6	12,4
Німеччина	DEU	46,1	43,0	47,3	4,3	39,9	37,4	41,7	4,3

Данія	DNK	55,6	53,4	59,7	6,2	48,9	46,7	52,5	5,8
Домініканська республіка	DOM	23,4	18,3	25,2	6,9	29,7	26,0	34,8	8,8
Алжир	DZA	27,1	17,3	38,8	21,5	30,9	26,4	36,5	10,1
Еквадор	ECU	24,8	19,5	31,1	11,6	25,6	19,0	33,4	14,4
Єгипет	EGY	15,3	10,3	20,6	10,2	23,8	19,9	29,4	9,5
Іспанія	ESP	33,3	29,5	35,1	5,6	30,7	29,0	33,4	4,4
Естонія	EST	78,7	69,3	86,6	17,3	75,8	69,2	84,6	15,4
Фінляндія	FIN	37,6	34,8	39,9	5,1	38,2	35,7	40,4	4,7
Фіджі	FJI	47,4	27,3	61,1	33,8	56,7	44,2	69,5	25,3
Франція	FRA	29,9	27,5	31,7	4,3	31,1	29,4	32,7	3,3
Фарерські острови	FRO	53,4	47,8	56,4	8,6	53,7	49,1	64,6	15,5
Мікронезія	FSM	28,7	23,8	35,5	11,7	74,2	65,3	82,9	17,6
Габон	GAB	52,2	44,0	61,7	17,7	25,9	16,8	33,3	16,4
Об'єднане Королівство	GBR	29,7	27,6	31,3	3,6	31,0	28,7	32,9	4,2
Грузія	GEO	42,4	34,7	54,8	20,1	57,4	52,9	63,8	10,9
Гана	GHA	31,9	20,7	40,4	19,6	37,2	17,8	52,8	35,0
Гвінея	GIN	38,0	21,5	64,3	42,8	57,2	43,4	82,5	39,1
Гамбія,	GMB	17,0	6,5	21,8	15,4	33,3	25,8	41,4	15,6
Гвінея-Біссау	GNB	22,1	14,4	27,8	13,4	30,6	25,7	35,1	9,4
Греція	GRC	33,4	25,5	40,9	15,4	36,8	31,3	48,6	17,2
Гренландія	GRL	39,3	36,4	44,5	8,1	54,2	43,5	92,6	49,0
Гватемала	GTM	20,3	16,3	27,1	10,7	31,1	24,8	38,0	13,1
Гуам	GUM	16,6	3,0	22,0	19,0	56,2	50,3	60,0	9,7
Гонконг, Китай	HKG	198,3	176,3	221,6	45,3	196,5	174,4	221,0	46,6
Гондурас	HND	44,0	35,1	51,3	16,2	62,3	50,5	71,0	20,4
Хорватія	HRV	44,9	38,2	51,3	13,1	46,1	39,9	52,7	12,8
Гаїті	HTI	10,3	7,1	11,8	4,7	32,4	29,8	37,4	7,7

Угорщина	HUN	84,5	78,7	87,5	8,8	79,5	76,8	81,3	4,5
Індонезія	IDN	21,6	17,3	26,3	9,1	21,1	15,7	25,0	9,3
Індія	IND	21,3	18,7	25,4	6,7	24,5	19,1	31,3	12,2
Ірландія	IRL	118,6	103,3	134,4	31,2	97,8	84,6	124,4	39,8
Іран	IRN	23,1	18,7	30,2	11,5	22,3	16,3	28,2	11,9
Ірак	IRQ	37,1	27,2	44,5	17,3	28,3	24,2	35,1	10,9
Ісландія	ISL	47,5	34,5	54,9	20,5	42,8	35,0	49,2	14,2
Ізраїль	ISR	31,1	27,7	35,3	7,6	29,1	23,2	35,4	12,2
Італія	ITA	29,8	26,9	32,7	5,8	27,5	25,8	30,3	4,5
Ямайка	JAM	31,5	24,1	38,6	14,5	49,3	41,8	53,5	11,7
Йордан	JOR	36,8	23,6	46,6	22,9	58,8	41,7	72,6	30,9
Японія	JPN	16,7	14,4	18,4	4,0	17,3	15,3	20,0	4,8
Казахстан	KAZ	36,3	28,5	46,5	17,9	26,4	24,0	29,6	5,6
Кенія	KEN	14,6	9,6	21,5	11,9	25,3	17,6	36,9	19,3
Киргизька республіка	KGZ	38,3	31,3	54,5	23,2	74,7	52,2	95,3	43,1
Камбоджа	KHM	60,8	54,1	64,6	10,5	64,4	59,5	67,7	8,2
Кірібаті	KIR	14,4	10,8	19,2	8,4	96,8	83,0	109,5	26,5
Корея, реп.	KOR	44,5	36,4	54,1	17,7	40,3	32,7	52,2	19,6
Ліван	LBN	24,2	16,4	36,4	20,0	50,8	33,8	65,8	32,0
Лівія	LBY	38,2	14,6	66,9	52,3	32,0	20,4	46,4	26,1
Шрі Ланка	LKA	19,3	15,3	21,8	6,6	26,0	21,4	28,4	7,0
Литва	LTU	74,4	67,6	80,5	12,9	72,2	63,9	77,6	13,7
Люксембург	LUX	189,9	169,5	211,4	41,9	157,5	139,2	176,7	37,5
Латвія	LVA	60,8	59,6	63,5	3,9	63,0	58,9	66,9	8,0
Макао, Китай	MAC	82,5	61,5	90,8	29,2	40,0	30,8	76,0	45,2
Марокко	MAR	32,5	30,0	34,9	4,9	43,0	37,3	50,2	12,9
Молдова	MDA	31,0	27,1	32,5	5,4	58,5	49,9	66,1	16,2
Мадагаскар	MDG	26,0	20,1	31,5	11,4	32,7	28,9	36,3	7,4
Мексика	MEX	35,8	31,0	41,1	10,0	37,0	32,4	42,6	10,1

Маршалльські острови	MHL	44,3	35,5	55,1	19,5	93,3	69,6	115,1	45,4
Північна Македонія	MKD	53,2	43,4	66,2	22,8	69,1	61,5	82,3	20,8
Малі	MLI	25,3	22,2	30,7	8,4	36,9	31,2	40,3	9,1
Мальта	MLT	153,7	145,2	163,1	17,9	142,2	127,8	159,6	31,8
Чорногорія	MNE	40,6	26,0	43,8	17,8	63,4	60,0	68,1	8,1
Монголія	MNG	52,3	38,9	59,2	20,3	60,0	45,5	74,4	29,0
Північні Маріанські острови	MNP	54,0	42,0	71,7	29,7	66,0	58,1	81,1	23,0
Мозамбік	MOZ	32,6	26,7	44,9	18,1	70,3	50,1	82,3	32,2
Мавританія	MRT	39,8	30,2	50,2	20,0	52,2	39,2	62,5	23,3
Маурітіус	MUS	48,5	39,4	53,8	14,4	55,9	46,5	65,7	19,2
Малайзія	MYS	71,3	61,6	85,3	23,7	62,9	55,2	69,7	14,5
Намібія	NAM	36,7	31,7	45,5	13,8	53,8	41,7	64,1	22,3
Нігер	NER	13,4	10,3	17,0	6,7	28,2	24,3	35,0	10,7
Нігерія	NGA	16,5	8,1	31,6	23,5	13,9	8,2	21,7	13,4
Нікарагуа	NIC	43,6	38,9	47,5	8,6	58,0	47,2	67,7	20,5
Нідерланди	NLD	80,9	75,5	84,7	9,2	71,0	67,0	75,2	8,2
Норвегія	NOR	38,0	32,2	41,6	9,3	31,1	27,5	34,8	7,2
Непал	NPL	8,2	5,2	10,2	5,0	35,3	28,5	41,5	13,0
Нова Зеландія	NZL	27,1	21,9	30,4	8,5	26,8	22,3	28,8	6,5
Оман	OMN	53,7	41,3	66,0	24,7	41,6	37,0	46,7	9,7
Пакистан	PAK	10,5	8,2	14,0	5,7	18,4	16,0	20,4	4,4
Панама	PAN	52,7	39,6	78,2	38,6	55,8	34,5	84,3	49,8
Перу	PER	25,0	21,3	30,5	9,2	23,9	21,1	26,4	5,3
Філіппіни	PHL	27,6	25,2	30,2	5,0	34,6	29,6	41,9	12,3
Польща	POL	49,6	42,6	57,9	15,3	47,7	44,7	54,5	9,8
Пуерто-Рико	PRI	62,1	54,4	68,8	14,4	43,8	41,5	47,0	5,5
Португалія	PRT	40,1	34,5	43,5	9,1	40,5	38,3	44,6	6,3

Парагвай	PRY	36,9	33,6	40,2	6,6	34,0	29,5	38,3	8,8
Катар	QAT	60,3	47,7	76,5	28,8	34,7	26,1	41,8	15,7
Румунія	ROU	39,8	35,3	42,4	7,1	42,9	40,8	46,5	5,7
Російська Федерація	RUS	27,7	25,6	30,9	5,3	20,6	20,0	21,3	1,3
Руанда	RWA	16,6	12,0	21,8	9,8	32,3	27,1	36,1	9,1
Саудівська Аравія	SAU	40,3	26,2	56,0	29,9	29,5	24,3	37,8	13,5
Судан	SDN	4,2	0,5	15,7	15,3	4,6	0,3	16,1	15,8
Сенегал	SEN	22,3	20,7	25,0	4,3	37,5	32,5	40,9	8,4
Сінгапур	SGP	183,6	164,8	203,3	38,6	156,5	138,6	175,8	37,2
Соломонські острови	SLB	39,9	25,4	50,2	24,8	47,0	32,3	57,1	24,8
Сьєрра-Леоне	SLE	22,4	15,1	32,9	17,8	49,2	36,5	64,5	28,0
Сальвадор	SLV	28,9	25,6	30,0	4,3	47,9	43,8	54,8	11,0
Сербія	SRB	45,4	33,0	54,5	21,5	54,1	45,8	62,3	16,5
Словакія	SVK	91,5	84,3	95,8	11,5	89,0	83,4	94,0	10,6
Словенія	SVN	78,3	70,2	84,8	14,5	71,6	68,5	77,3	8,8
Швеція	SWE	44,5	42,5	47,8	5,3	40,6	38,3	43,6	5,3
Есватіні	SWZ	42,1	34,8	45,6	10,8	43,9	41,0	46,3	5,3
Сейшель	SYC	91,1	65,4	103,4	38,0	101,6	70,6	117,2	46,6
Сирійська арабська республіка	SYR	14,0	7,0	21,7	14,7	36,5	27,7	47,2	19,6
Чад	TCD	34,0	26,3	38,9	12,6	40,1	36,6	44,2	7,7
Таїланд	THA	64,6	51,6	70,9	19,3	58,3	46,3	68,8	22,6
Таджикистан	TJK	14,4	9,2	17,3	8,2	49,4	38,4	65,9	27,5
Туркменістан	TKM	39,8	22,2	59,8	37,6	40,5	12,5	51,3	38,8
Туніс	TUN	42,7	38,0	46,1	8,1	52,9	46,3	58,4	12,1
Туреччина	TUR	27,1	23,0	35,3	12,3	29,7	25,2	35,5	10,3
Танзанія	TZA	17,2	14,3	22,4	8,1	22,8	15,3	34,5	19,2

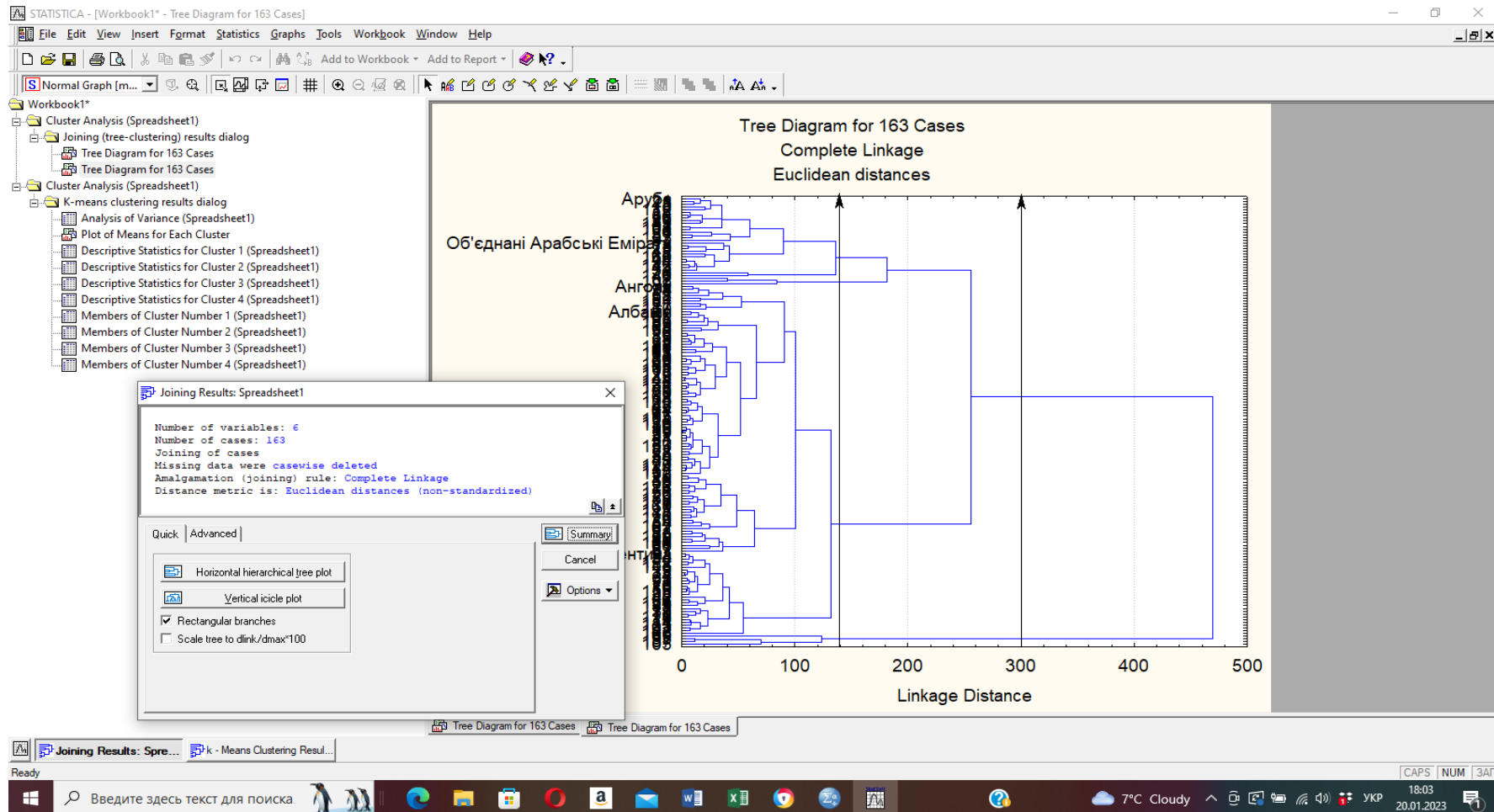
Уганда	UGA	15,0	12,4	17,1	4,7	23,4	18,8	28,0	9,2
Україна	UKR	45,8	38,8	52,6	13,8	51,5	40,3	56,2	15,9
Уругвай	URY	26,0	22,5	31,5	9,0	23,9	20,7	29,1	8,5
Сполучені Штати	USA	12,4	10,2	13,6	3,4	15,4	13,2	17,3	4,1
Узбекистан	UZB	20,7	12,3	28,4	16,1	29,3	16,9	44,6	27,7
В'єтнам	VNM	76,1	61,2	93,3	32,1	73,5	59,8	93,2	33,4
Самоа	WSM	27,8	11,7	35,0	23,3	48,8	44,3	53,6	9,3
Замбія	ZMB	39,9	34,6	52,1	17,4	37,1	32,5	42,7	10,2
Зімбабве	ZWE	24,2	19,2	34,8	15,6	35,2	25,5	54,7	29,1

Джерело: розраховано автором.

Додаток Б

Процес побудови кластерної моделі «Найбільш вагомi iндикатори, що демонструють розриви асиметрії в міжнародній торгівлі»

Додаток Б.1 – Побудова деревовидної діаграми

Додаток Б.2 – Побудова кластерної моделі «Найбільш вагомi iндикатори, що демонструють розриви асиметрії в міжнародній торгівлі»

STATISTICA - [Workbook1* - Analysis of Variance (Spreadsheet1)]

File Edit View Insert Format Statistics Graphs Tools Data Workbook Window Help

Workbook1*

- Cluster Analysis (Spreadsheet1)
 - Joining (tree-clustering) results dialog
 - Tree Diagram for 163 Cases
 - Tree Diagram for 163 Cases
 - Cluster Analysis (Spreadsheet1)
 - K-means clustering results dialog
 - Analysis of Variance (Spreadsheet1)
 - Plot of Means for Each Cluster
 - Descriptive Statistics for Cluster 1 (Spreadsheet1)
 - Descriptive Statistics for Cluster 2 (Spreadsheet1)
 - Descriptive Statistics for Cluster 3 (Spreadsheet1)
 - Descriptive Statistics for Cluster 4 (Spreadsheet1)
 - Members of Cluster Number 1 (Spreadsheet1)
 - Members of Cluster Number 2 (Spreadsheet1)
 - Members of Cluster Number 3 (Spreadsheet1)
 - Members of Cluster Number 4 (Spreadsheet1)

Variable	Between SS	df	Within SS	df	F	signif. p
Середнє значення експорту, 2011-2021	132046.6	3	17812.70	159	392.8921	0.00
Мінімум експорт_2011-2021	108853.0	3	17861.26	159	323.0013	0.00
Максимум експорт_2011-2021	153850.7	3	24295.37	159	335.6232	0.00
Середнє значення імпорту, 2011-2021	97628.3	3	19246.85	159	268.8390	0.00
Мінімум імпорт_2011-2021	79750.0	3	16659.03	159	253.7213	0.00
Максимум імпорт_2011-2021	118719.1	3	29219.45	159	215.3399	0.00

k - Means Clustering Results: Spreadsheet1

Number of variables: 6
 Number of cases: 163
 K-means clustering of cases
 Missing data were casewise deleted
 Number of clusters: 4
 Solution was obtained after 3 iterations

Quick | Advanced | Summary

Summary: Cluster means & Euclidean distances

Analysis of variance

Graph of means

Descriptive statistics for each cluster

Members of each cluster & distances

Save classifications and distances

Cancel

Options

Analysis of Variance (Spreadsheet1) | Plot of Means for Each Cluster | Descriptive Statistics for Cluster 1 (Spreadsheet1) | Descriptive Statistics for Cluster 2 (Spreadsheet1) | Descriptive Statistics for Cluster 3 (Sp...

Ready | C1.V1 | 132046.6 | Sel:OFF | Weight:OFF | CAPS | NUM | 3АП

Введіть текст для пошуку | 7°C Cloudy | 18:04 | 20.01.2023

Список возможных попыток манипуляций с текстом

В этом разделе вы найдете информацию, касающуюся текстовых искажений. Эти искажения в тексте могут говорить о ВОЗМОЖНЫХ манипуляциях в тексте. Искажения в тексте могут носить преднамеренный характер, но чаще, характер технических ошибок при конвертации документа и его сохранении, поэтому мы рекомендуем вам подходить к анализу этого модуля со всей долей ответственности. В случае возникновения вопросов, просим обращаться в нашу службу поддержки.

Замена букв	Б	1
Интервалы	A→	0
Микропробелы	·	41
Белые знаки	Б	0
Парафразы (SmartMarks)	a	200

Объем найденных подобию

Обратите внимание! Высокие значения коэффициентов не означают плагиат. Отчет должен быть проанализирован экспертом.

КП1

25

Длина фразы для коэффициента подобия 2

КП2

18325

Количество слов

БЮА

140550

Количество символов

Подобия по списку источников

Просмотрите список и проанализируйте, в особенности, те фрагменты, которые превышают КП №2 (выделенные жирным шрифтом). Используйте ссылку «Обозначить фрагмент» и обратите внимание на то, являются ли выделенные фрагменты повторяющимися короткими фразами, разбросанными в документе (совпадающие сходства), многочисленными короткими фразами расположенные рядом друг с другом (парафразирование) или обширными фрагментами без указания источника ("криптоцитаты").

10 самых длинных фраз

Цвет текста

ПОРЯДКОВЫЙ НОМЕР	НАЗВАНИЕ И АДРЕС ИСТОЧНИКА URL (НАЗВАНИЕ БАЗЫ)	КОЛИЧЕСТВО ИДЕНТИЧНЫХ СЛОВ (ФРАГМЕНТОВ)	
1	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолий Дмитриевич;	156	0.85 %
2	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолий Дмитриевич;	106	0.58 %
3	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолий Дмитриевич;	94	0.51 %
4	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолий Дмитриевич;	67	0.37 %
5	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолий Дмитриевич;	66	0.36 %

6	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолій Дмитрович;	64	0.35 %
7	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолій Дмитрович;	62	0.34 %
8	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолій Дмитрович;	62	0.34 %
9	https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ugodi-ukrajini-mijnarodni/stattya-dialog-pitan-zasobiv-zahistu-123222.html	51	0.28 %
10	https://www.docsity.com/ru/svitova-torgivlya-v-umovah-globalizaciji-poziciji-ukrajini-na-svitovomu-rinku/1506124/	49	0.27 %

из базы данных RefBooks (6.81 %)

ПОРЯДКОВЫЙ НОМЕР	НАЗВАНИЕ	КОЛИЧЕСТВО ИДЕНТИЧНЫХ СЛОВ (ФРАГМЕНТОВ)	
Источник: Paperity			
1	CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMIC JUSTICE REALIZATION IN THE XXI CENTURY Ревенко Анатолій Дмитрович;	1174 (34)	6.41 %
2	Identification of asymmetries of foreign trading interests of European countries Iryna Ivashchuk, Virkovska Anastasiia;	74 (4)	0.40 %

из базы юридических актов (0.00 %)

ПОРЯДКОВЫЙ НОМЕР	НАЗВАНИЕ	КОЛИЧЕСТВО ИДЕНТИЧНЫХ СЛОВ (ФРАГМЕНТОВ)
------------------	----------	---

из интернета (5.55 %)

ПОРЯДКОВЫЙ НОМЕР	ИСТОЧНИК URL	КОЛИЧЕСТВО ИДЕНТИЧНЫХ СЛОВ (ФРАГМЕНТОВ)	
1	http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/3377/1/Zbirnik%203%2826%292018.pdf	179 (11)	0.98 %
2	https://agropolit.com/spetsproekty/897-programa-rozvitku-fermerstva-ukrayini-dotatsiyi-programa-pidtrimki-molodogo-fermera-zakon-pro-lokalne-virobnitstvo	113 (8)	0.62 %
3	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/4543/2/%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%84.pdf	100 (4)	0.55 %
4	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/1796/3/DIS.pdf	89 (10)	0.49 %

5	https://pubdoc.co/document/yng6x0o0-%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D1%96%D1%97-%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8-%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83-%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D1%84%D1%83%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.html	72 (7)	0.39 %
6	https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1022/718	58 (3)	0.32 %
7	https://revolution.allbest.ru/economy/01383415_0.html	52 (4)	0.28 %
8	https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ugodi-ukrajini-mijnarodni-stattya-dialog-pitan-zasobiv-zahistu-123222.html	51 (1)	0.28 %
9	https://www.doccity.com/ru/svitova-torgivlya-v-umovah-globalizaciji-poziciji-ukrajini-na-svitovomu-rinku/1506124/	49 (1)	0.27 %
10	http://law.dt-kt.com/zakon-ukrayiny-pro-derzhavnu-pidtrymku-silskogo-gospodarstva-ukrayiny-vid-24-06-2004-r-1877-iv/	47 (5)	0.26 %
11	https://revolution.allbest.ru/political/00921413_0.html	40 (2)	0.22 %
12	https://biggggidea.com/practices/1355/	26 (2)	0.14 %
13	https://periodicals.karazin.ua/irtb/issue/view/1060/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%2012	26 (1)	0.14 %
14	https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/TITLE_IV.pdf	26 (2)	0.14 %
15	https://pulse.eu-ua.org/ua/streams/international-trade-facilitation	23 (1)	0.13 %
16	http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf	18 (3)	0.10 %
17	https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/41310	15 (1)	0.08 %
18	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/3089/3/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%20%D0%9A%D0%86%D0%97%D0%98%D0%9C%D0%90%20%D0%A2%D0%95%D0%A2%D0%AF%D0%9D%D0%90%20%D0%9E%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%86%D0%87%D0%92%D0%9D%D0%90.pdf	12 (1)	0.07 %
19	https://www.mnau.edu.ua/files/spec_vchen_rad/d_38_806_01/dis_lunkina.pdf	10 (2)	0.05 %
20	http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15915/2/%D0%9C%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA_%D0%A0%D0%BE%D0%B4%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%91._2017.pdf	6 (1)	0.03 %
21	https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=054d7275-54ff-44cd-96bd-cebdebc47209	5 (1)	0.03 %

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
В НОВИХ РЕАЛІЯХ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

Збірник матеріалів

**Студентської науково-практичної
Інтернет-конференції**

**м. Київ,
7 грудня 2022 р.**

EN 115 КИЇВ
2022

Заболотний О.В.	44
Теоретичні основи накопичення і перерозподілу фінансових ресурсів	
Дем'яненко В.В.	46
Сучасний стан зеленого розвитку IT-сектору в Україні та світі	
Дрогомерецький М.К.	48
Співпраця США та України: зелений контекстрозвитку	
Щенко Є.О.	51
Економічне післявоєнне співробітництво КНР та України у контексті сталого розвитку	
Касьян Д.В.	53
Стратегічні напрями забезпечення конкурентного лідерства фірми на світових ринках	
Катюха І.В.	55
Вплив ІКТ на світові ринки праці та людський капітал	
Кірсанов Д. І.	57
Безпаперова економіка як зелена складова сталого економічного розвитку України	
Кіяшко І.Р.	59
Стабільність валютної системи як фактор розвитку зеленої економіки	
Коваль В.І.	60
Розвиток зеленої економіки: перспективи для України	
Колбасов М.О.	63
Вплив зеленого розвитку на зовнішньоторгівельну політику США	
Кропивницька А.В.	65
Інклюзивний економічний розвиток в умовах глобальної зміни клімату: досвід ЄС	
Кучеренко М.В.	68
Розвиток зелених блокчейн технологій у світовій та вітчизняній економіках	
Кушнір І. М.	71
Європейський зелений курс, як драйвер європейської інтеграції України	
Лісовський С.С.	73
Зелена логістика як стратегічний напрям забезпечення кліматичної нейтральності в Україні	
Лунякін О.Д.	74
Зелена енергетика: виклики та можливості для економіки США	
Магрета Я.Л.	75
Краудфандові платформи як інструмент поствоєнної відбудови економіки України в контексті зеленого розвитку	
Мазаєва Д.Ю.	78
Ключові напрями розвитку зелених фінансів	
Мамедова А.С.	80
Інтеграція України в міжнародні транспортні коридори: організаційно-економічний та екологічний аспекти	
Мельниченко О.В.	82
Сучасні особливості розвитку міжнародної торгівлі послугами	
Наумова А.А.	84
Інвестиційна офшорна діяльність в умовах зеленого розвитку	
Опанасенко А.С.	87
Адаптація європейського зеленого курсу в Україні	
Осетрова А.С.	90
Перспективи розвитку зеленої торгівлі України на глобальних ринках	
Пархомчук Д.В.	92

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ

В сучасних умовах розвиток зеленої торгівлі стає все більш актуальним та важливим, оскільки вона дозволяє покращити навколишнє середовище. Отже, більшість компаній усвідомлюють свій вплив на довкілля та необхідність проведення змін. Зелена торгівля тісно пов'язана із соціально відповідальними інвестиціями та включає всі види торгівлі екологічними товарами [1]. Підприємства, які дотримуються сталого виробництва і виготовляють екологічно чисті товари, відповідно здійснюють зелену торгівлю.

Передумовою розвитку зеленої торгівлі є перехід країни до сталого виробництва і споживання та дотримання Цілей Сталого Розвитку ООН. У 2015 з підтримки ООН було схвалено стратегію «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», участь в якій прийняла і Україна [2]. Стратегія сталого розвитку для України - це кардинальна програма зі зміни суспільства на краще і підвищенню рівня життя громадян країни, які заслуговують на комфортні умови життя і праці.

В період адаптації цілей стратегії сталого розвитку в нашій державі було проведено понад 800 консультацій провідними фахівцями в рамках даної програми, і вже у вересні 2017 Урядом України була представлена доповідь «Цілі сталого розвитку України» [3]. В рамках даної програми було визначено 86 завдань і 176 показників для досягнення ключових цілей сталого розвитку. Основними із найважливіших показників є притік прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та зростання ВВП, які є індикаторами розвитку держави. Динаміка тенденції інвестицій та ВВП до та після впровадження Програми сталого розвитку України в період з 2010 по 2021 рр наведена на рисунку 1.

Рисунок 1 - Динаміка валового внутрішнього продукту та прямих іноземних інвестицій за період 2010-2021 рр, млрд. дол. США

Джерело [4, 5]

Наведена динаміка показує, що курс України у сторону сталого розвитку мав позитивний вплив на ВВП, яке стрімко почало рости з 2015 до 2019 року і в 2021 притік іноземних інвестицій в Україну становив 6,69 млрд. дол. США. В 2020 році в усьому світі та й в Україні почалась пандемія Коронавірусу, яка негативно вплинула на динаміку показників ВВП та інвестицій.

Яскравим прикладом компанії, яка частково здійснює зелену торгівлю, є вітчизняна енергетична компанія ДТЕК, яка також втілює Цілі Сталого Розвитку у свою внутрішню політику та займається виробництвом відновлювальної енергетики та відповідно її експортом ринки ЄС. ДТЕК позиціонує себе як «українська компанія, що динамічно розвивається та прагне до лідерства на європейських енергетичних ринках», в основі успіху якої знаходяться люди, ефективність і передові технології [6].

Своїми пріоритетами КСВ ДТЕК вважає:

- охорона атмосферного повітря і захисту клімату, інвестуючи в розвиток відновлюваної енергетики та скорочуючи вуглецевий слід теплової генерації;
- дотримання принципів циркулярної економіки, зокрема використання промислових відходів;
- захист біорізноманіття та робота над збереженням екосистем;
- забезпечення безпечних умов праці і цілісної системи охорони здоров'я співробітників;

- дотримання кращих практик корпоративного управління, ризик-менеджменту і «комплаєнс».

ДТЕК є найпрозорішою компанією, індекс якої – 80%[7]. Компанія дотримується основних цілей сталого розвитку та ефективно впроваджує політику на КСП на всіх рівнях виробництва та менеджменту.

Отже, перехід українських компаній на зелену торгівлю є складний процес, так як велика їх більшість не має для цього жодної фінансової підтримки на розвиток сталого виробництва. Україна у післявоєнному відновленні повинна розвивати зелену торгівлю та розширювати свою присутність на глобальних ринках.

Список літератури:

1. Wang, Q.; He, J.; Qin, H.; Wang, H. Impact of Carbon Trading System on Green Economic Growth in China. Land 2022, 11, 1199. <https://doi.org/10.3390/land11081199> (дата звернення: 22.10.2022).
2. ООН (2015) Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. (2015) URL: <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/285/75/PDF/N1528575.pdf?OpenElement> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Національна доповідь 2017 «Цілі сталого розвитку: Україна» (2017) URL: <https://ukraine.un.org/uk/49413-2017-nacionalna-dopovid-cili-stalogo-rozvitku-ukraina> (дата звернення: 22.10.2022).
4. World Bank national accounts data (2020) URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=UA> (дата звернення: 22.10.2022).
5. **Прямі іноземні інвестиції в Україну (2021)**, URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2021/> (дата звернення: 22.10.2022).
6. ДТЕК – Офіційний сайт. URL: <https://dtek.com> (дата звернення: 22.10.2022).
7. Визначено найпрозоріші компанії України <https://gurt.org.ua/news/recent/11805/> (дата звернення: 23.10.2022).

Супровідна інформація
до кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти
для її передачі до Наукової бібліотеки імені М. В. Довнар-Запольського

<p>Автор (прізвище ім'я, по батькові (повністю)), (мовою оригіналу та англ. мовою)</p>	<p style="text-align: center;">Осетрова Анна Євгенівна Osetrova Anna</p>
<p>Назва кваліфікаційно роботи (мовою оригіналу та англ. мовою)</p>	<p style="text-align: center;">Справедлива торгівля у подоланні асиметрії міжнародних економічних відносин Fair trade in overcoming asymmetries in international economic relations</p>
<p>Ключові слова (5-7) (мовою оригіналу та англ. мовою)</p>	<p style="text-align: center;">міжнародні відносини, справедлива торгівля, глобальні ринки, міжнародна торгівля, аналіз справедливої торгівлі, світова організація торгівлі, стандарти міжнародного трудового, екологічного та соціального регулювання, асиметрія міжнародних економічних відносин. International relations, fair trade, global markets, international trade, analysis of fair trade, world trade organization, standards of international labor, environmental and social regulation, asymmetry of international economic relations.</p>
<p>Анотація / короткий огляд (500-800 знаків з пробілами для обох анотацій) (мовою оригіналу та англ. мовою)</p>	<p>У роботі сформовано теоретико-методичні засади «справедливої торгівлі» в системі міжнародних економічних відносин. Визначено сутність «справедливої торгівлі» та її роль в подоланні асиметрії міжнародних відносин, зокрема в контексті експортно-імпортних операцій, інвестицій. Проведено аналіз тенденцій розвитку справедливої торгівлі в світі за регіонами, зокрема оцінено структурну динаміку в розрізі регіонів, ключових товарів. Визначено пріоритетні напрями використання компонентів справедливої торгівлі світовими економіками та Україною, зокрема організація «чесних» умов торгівлі в аграрному секторі України. The theoretical and methodological principles of "fair trade" in the system of international economic relations were formed in the work. The essence of "fair trade" and its role in overcoming the asymmetry of international relations, in particular in the context of export-import transactions, investments, are defined. An analysis of the trends in the development of fair trade in the world by region was carried out, in particular, the structural dynamics in terms of regions and key products were assessed. The priority directions</p>

	for the use of fair trade components by world economies and Ukraine have been determined, in particular, the organization of "fair" trade conditions in the agricultural sector of Ukraine.have been formed.
Науковий керівник (прізвище, ім'я, по батькові повністю) (мовою оригіналу та англ. мовою)	Москалюк Наталія Петрівна Moskalyuk Nataliya
Факультет, випускова кафедра (мовою оригіналу та англ. мовою)	Факультет міжнародної економіки і менеджменту, кафедра міжнародної економіки Faculty of International Economics and Management, Department of International Economics
Освітня програма (мовою оригіналу та англ. мовою)	«Міжнародна економіка» International Economics
Мова (основна мова матеріалу)	українська
Рівень вищої освіти (перший (бакалаврський), другий (магістерський))	Другий (магістерський) рівень освіти
Дата захисту	16.02.2023